

GEORG KÜHLEWIND

A Logosz felismerése

János evangélista tudománya

Fordította: Böszörményi László

A fordítást ellenőrizte: Fenyő Ervin

Előhang

Aki csak néhány verset is elolvas a János evangéliumból*, azonnal észreveszi, hogy a szöveg a hétköznapi, dialektikus tudat számára érthetetlen és ellentmondásos. Ennek két oka is van. Egyrészt, János nyelve – a többi evangélistáéhoz hasonlóan – bővelkedik olyan kifejezésekben, amelyeket a mai ember nem ismer. Ezek a kifejezések számunkra – egyébként korának átlagos embere számára is – ismeretlen tapasztalásokra utalnak. Másrészt, a szöveg túlnyomórészt a valóság olyan rejtett szféráinak a tapasztalásáról, vagy – másképp szólva – olyan rejtett, tudatelőtti, tudatfölötti folyamatokról szól, amelyek a tükrözött, hétköznapi tudatra ébredés előtt játszódnak le, és amelyekből a hétköznapi tudat származik.

Az ilyen szövegeket csak a megfelelő tudati szinten szerzett tapasztalásokon keresztül érthetjük meg. A meditatív „értelmezést” a filológiai módszerek – a különböző helyek összehasonlítása, etimológiai megfontolások stb. – alátámaszthatják ugyan, de a filológia önmagában csak kivételes esetekben talál rá a szöveg mélyebb értelmére.

Éveken át foglalkoztam a János evangéliummal a fent jelzett meditatív módon, és ebben a kötetben azokat az eredményeket közlöm, amelyeket a legfontosabbnak tartok. Egyik „értelmezés” sem végleges, egyik sem meríti ki a motívumokban rejlő lehetőségeket, ezt a részletes kifejtés során is többször hangsúlyozom. A motívumok egymásba fonódnak, egyenként alig átjárhatóak; ezért merül fel egyik-másik ismételen is. A könyv így meghívás és ajánlás az olvasónak, hogy hatoljon le annak a forrásnak a mélyébe, amelyből János is merített.

Legfontosabb célom az volt, hogy felhívjam a figyelmet János tanításának két alappilléreire, az *aletheia* és a *charis* ideájára, és továbbélésükre a szellemtudományban az „örök igaz” és az „örök jó” formájában. Semmi se fontosabb a ma emberének, mint hogy eljusson ezekhez az élő-ható ideákhoz.

Köszönet mindazon barátaimnak, akik segítettek a munkában és hozzájárultak a könyv megjelenéséhez. Különös köszönettel tartozom Dr. Ruth Möringnek a szerkesztői munkáért.

* „1. Kezdetben vala az Íge, és az Íge vala az Istennél, és Isten vala az Íge. 2 Ez kezdetben az Istennél vala. 3. Minden ő általa lett és nála nélkül semmi sem lett, a mi lett. 4. Ő benne vala az élet, és az élet vala az emberek világosságá; 5. Ez a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt. 6. Vala egy Istentől küldött ember, kinek neve János. 7. Ez jött tanúbizonyiságul, hogy bizonyiságot tegyen a világosságról, hogy mindenki higgyen ő általa. 8. Nem ő vala a világosság, hanem jött, hogy bizonyiságot tegyen a világosságról. 9. Az igazi világosság eljött volt már a világba, a mely megvilágosít minden embert. 10. A világban volt és a világ általa lett, de a világ nem ismerte meg őt. 11. Az övéi közé jöve, és az övéi nem fogadák be őt. 12. Valakik pedig befogadák őt, hatalmat ada azoknak, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, a kik az ő nevében hisznek; 13. A kik nem vérből, sem a testnek akaratóból, sem a férfiúnak indulatjából, hanem Istentől születtek. 14. És az Íge testté lett és lakozék mi közöttünk, és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, a ki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.” Károli Gáspár fordítása. (ford.)

1. A Logosz felismerése

Csak száj vagyunk- Ki zeng a messzi szívvel,
Mely ott dereng minden dolgok közén?
Nagy lüktetése bennünk hull szerény
Útésekre. Fájdalma túl nagy ívvel
Hajol felénk, az ujjongása szintúgy.
Ezért, hogy mindig újra eltaszítjuk,
S csak száj vagyunk.

De a nagy dobbanás
Titkon betör, s ott van egyszerre nálunk,
és felkiáltunk –
és lét vagyunk és arc és változás.*

Rilke

A Logosz felismerése a Logosz felismerése bennem – ennek a mondatnak az összes lehetséges jelentését meg kellene értenünk.

Közlés azért lehetséges, és azért történik, mert a Logosz működik az emberek között. Elsőre teljesen mindegy, hogy mit közlünk – a közlés ténye maga a Logosz jelenléte: nélküle még csak kísérletet se tehetnénk közlésre, fel se merülne az igény.

Aki megszólal, abból a feltevésből, sőt bizonyosságból indul ki – akár tud róla, akár nem –, hogy én vagyok, te vagy, igazság – megismerés – van. A megszólalás mindig megszólítás is egyben. Monológok nincsenek. Azok, amelyekről *tudunk*, végső soron mind dialógusok. Aki monológot tart, valamikor biztosan beszélt más beszélő lényekkel. A legmagányosabb beszélő számára is legalább még Egy jelen van. Senki sem beszél magában: még a Teremtő ősmonológja is azonnal, még a kimondás előtt, dialógussá változott: már az eredendő szó, az *ősszó* gyökerében ott volt a második: Ő volt az* (János, 1, 1-3). A szó ezért valóban *őskezdet*. Ahol *valami mozdul*, valami megtehető vagy „gondolható” felé, ott van a szó és ezzel a kezdés. Még mielőtt a – viszonylagos – még meg sem nyilvánult külsőségbe lép, már ott van, mielőtt ... mielőtt ...

Én a megszólításban – a rá való képességben – vagyok, benne *válok* énné. És te: én neked vagyok, te nekem. A szó közöttünk ragyog fel, mint megismerés, közlés, Logosz.

Megismerés nélkül nem lennék és te sem lennél. De megismerni csak szabadságban lehet. Ha a megismerés szükségszerű – biológiai adottság – lenne, akkor nem megismerés, hanem természeti folyamat lenne – ahogy a rózsató rózsát hajt: nem tehet mást. Erről nem lehet tárgyalni, se vele, se mással: ez a természete. Az emberrel sem lehet vitatkozni a szeme színéről.

„Megismerés nincs” – lehetetlen állítás, amely önmagának mond ellent, összes variációjában is, mint pl. „a megismerésnek határai vannak” – egészen általánosan, vagy „ez vagy az nem megismerhető”. Éppen azon vagyunk, hogy *ezt* megismerjük; ott állunk a határon – már át is léptük.

Megtalálom, megformálom a szót és elengedem, útjára bocsátom; hozzád lebeg; ez *igazság*. Hogy *van* igazság, *van* szó: ez az igazság. És a szó él: jelen idejű, nem múlt; „szól”; és

* Tandori Dezső fordítása (ford.)

• „és Isten vala az Íge” (ford.)

egyszersmind azt mondja: itt vagyok – Én vagyok, aki itt vagyok, jelen vagyok*: és ez az élet (zoe)¹. Erről a lebegő szóról beszélünk a továbbiakban, eddig is róla volt szó. Ő maga szól.

Csak egy *én* tud beszélni. A vadállat nem beszél, nincs választása. Ha „közöl” is valamit, nem tudja meggondolni, nem tudja azt mondani magának: most mégsem. Vagy meg kell tennie, vagy nem szabad megtennie. Vannak madarak, amelyek veszélyhelyzetben figyelmeztető kiáltást hallatnak. Ezt a jelzést szükségszerűen, reflexszerűen teszik, ezért ez nem közlés, hasonló egy mechanikai folyamathoz. Vízszintes gerincével, amely a fejben folytatódik, az állat a földi történelemben „fekszik”, még akkor is, ha a fejét olyan magasan hordja, mint a zsiráf: az állat nem egyenesedett fel.

De az emberi lény felegyenesedése sem természeti adottság. Felegyenesedése a függőleges irányba megnyitja számára a világot: áll, és nem fekszik benne. Ezzel eltávolodott tőle: a szó köti össze és választja el egyidejűleg – kétélű kard – amellyel ki tudja fejezni örömét és fájdalmát. Csak az embernek *van* kifejezhető öröme és fájdalma; az állat *egy* velük, egy a világgal. Az embernek a világ, a dolog, a teste, élete és halála, és szava is *jelentést* hordoz – az állat *egy* velük.

Az embernek ezért van közölnivalója. Közli, amit megismert – akkor is, ha hazudik – és amit megismert, ami közölhető, azt hívjuk világnak.

A világ teljes egészében szavakból, közölhetőségekből áll. A mondhatatlan is éppen most válik közölhetővé. A világ világos, *beszélő*. Azt mondja: égbék, felhő, cédrus, béka, tó, eső. De sok nyelven mondja. Melyik az igazi szó az égre? Sky, cielo, njebo? Ha meg akarom értetni magam egy japánnal, és nem ismerünk közös nyelvet, akkor felmutatok az égre, és azt mondom „ég”, és mozdulattal kérdezem, hogy mondják ezt az ő nyelvén. Megérti, és megmondja. *Mit* értett meg, *mi* volt közös bennünk? Rámutatok *valamire*, az égre, és megérti, hogy *az* a valami az ég – nem a levegő, nem a kékség stb. Szavak nélkül megértettük egymást, megértette, hogy mire mutatok, és az már szó volt, minden nyelvtől független szó, az igazi szó, tiszta értés, amire minden jel, hangzókból álló szó csak utal. Ez a szavak nélküli értés teszi lehetővé a fordítást. *Ez* a szó teszi a dolgot azzá, ami. Nem kívülről ráaggatott „név”, hanem maga a dolog. Aki nem ismeri a könyv fogalmát, nem lát könyvet, esetleg papírt. A szó, vagyis a fogalom, a funkció teszi a dolgokat. A szavak, *a SZÓ* földi helytartói, nem dolgokat jelentenek, amelyek a fogalom nélkül is ott lennének, hanem a dolgok a szó által lesznek. A kés ideája előbb van a késnél, akkor is, ha látom a kést; akkor látok életemben először kést, amikor megértem az ideáját.

Mit több, nemcsak az észlelésre vonatkozó fogalmaink és szavaink vannak. A következő szavak nem utalnak semmiféle érzékszervi észleletre, hanem viszonzyszavak, mint pl.: *van* – létezik –, *mint*, *mert*, *akkor*, *is*, *különben*, *ismét*, *elég*, *erős* stb. stb. „Semmi sincs az intellektusban, ami ne lett volna az érzékekben.”* Ebben a mondatban egyetlen szó, egyetlen fogalom sem felel meg a tartalmának; mert egyik sem származik az érzékelésből.

* „És monda Isten Mózesnek: VAGYOK, AKI VAGYOK. És monda: Így szólj az Izráel fiaihoz: A VAGYOK küldött engem ti hozzátok.” Mózes 2. 3, 14. Károli Gáspár fordítása. (ford.)

¹ A János evangéliumban két különböző kifejezést találunk az élet jelölésére: „Zoe” jelenti a természetes életet is, de a szellemi és örök – szellemi tudattal tapasztalható – életet is. „Psyche” a „lélek élete”, amely a „sajátlény” életéhez tapad. Erről bővebben szól a könyv 6. fejezete.

* Arisztotelész. Ld. R. Steiner *Der Wert des Denkens für eine den Menschen befriedigende Erkenntnis*, 1915, szeptember 17, R. Steiner összkiadás: GA 164. (ford.)

A viszonyszavak adják világunk szerkezetét, vázát, és az észlelésekből származó fogalmak töltik ki a hézagokat. A viszonyszavak olyan dolgokra vagy jelenségekre utalnak, amelyek létezése, olyansága, a szavakban, a fogalmakban van. A földi nyelven való beszéd nem születik az emberrel, a testi születéssel. Azt a második születésben, a lélek születésében szerezi meg, a beszélő emberi környezet hatására. Ez utóbbi nélkül fel sem egyenesedik. Ha az ember nem egyenesednék fel, keze továbbra is a test hordozásához kötődne, nem válna szabaddá, hogy a lélek *kifejező* eszközévé váljék. A lélek a megnyilatkozásban születik. Mutatás, utalás, fogás, fogni-akarás a nyelv első megnyilatkozásai és egyszersmind a teljes nyelv: aki rá tud mutatni egy tárgyra, már beszél, és rendelkezik mindennel, ami a beszédhez kell: *én, te, az*: megismerés.

Egy gyerek, aki nem tud mutatni, nem tud megtanulni beszélni. Az állat nem mutat, nincs alany, aki mutasson. Az egész nyelv egyetlen mutató mozdulatot foglal magába. A beszédtanulás érdekessége azonban, hogy a nyelv, amit megtanulunk, nem függ a származástól, csak a környezettől. A gyerekekkel nem születik egyik földi nyelv se, nem is tehetségesebb egyik nyelvhez sem, mint a másikhoz, tetszőleges nyelvet tud „megtanulni”, esetleg rögtön többet is. A beszédre való képesség differenciálatlan, nem kötődik semelyik nyelvhez sem, ő maga az ősn nyelv.

Itt nem beszélhetünk „tanulásról”, abban az értelemben, ahogyan a már gondolkodni tudó ember esetében tesszük. A beszédet nem magyarázatokból tanuljuk, mert a gyerek még nem is ért meg semmiféle magyarázatot. Ezen kívül a viszonyszavakat, a tulajdonképpeni funkcionális kategóriákat nem is lehet elmagyarázni, amint fent már utaltunk rá. A folyamat tisztán intuitív; a szó, a mozdulat – amely pl. egy tárgyra mutat –, közvetlenül hívja elő az *értést* a gyerekekben: csak ez által válik számára *azzá* a szóvá, *azzá* a tárgyá. Az intuíció, a közvetlen értés képessége előfeltétel, és éppen ez a korábban említett ősn nyelvre, az *AZ* észrevételére való képesség. Senki se tud megtanulni egy nyelvet, aki nem tud már addig is *beszélni*, aki nem hordozza magában a minden nyelvre képesítő differenciálatlan tehetséget, amely maga az *ősn nyelv*. Belőle ölt konkrét, lezárt formát minden egyes nyelv, és hozzá térünk vissza minden igazán új értésben. A földi szavak magukba zárják az ősn nyelv szavait, mint egy edény, vagy egy ruha. Nem összefüggéstelenül, nem véletlenül keletkeztek, de közben elvesztették az életet. A lebegő szóban lejátszódik a pillanatnyi feltámadás, hogy azonnal ismét halálát lelje a „kész” szóban. A beszédre való képesség konkretizálódásával a gyerekekben is egyre inkább elhal a beszédtanulásra való eredeti, intuitív tehetség: a felnőttnék a további nyelveket nagyrészt fordítás, szavak és képek segítségével kell elsajátítania.

A járás, a beszéd és a gondolkodás tanulásával beköltözik a testbe az ősn nyelvre képes alany. Összekapcsolódik a testtel, amely a kifejezés eszközévé válik számára. Ha az eszköz alkalmatlan, vagy az összekapcsolódás valamilyen más okból nem tud megtörténni, akkor a gyerek – úgymond – „abnormális” lesz. Mivel a második születés, a lélek születése, a környezet „beszédétől” függ, amibe minden beletartozik, nemcsak a hallható beszéd, hanem egész magatartásunk, ezért a helytelen, mindenekelőtt a szeretetlen, „gyakorlatias” beszéd következtében sokszor születnek megzavart lelkek: olyanokká lesznek, ahogy a felnőtt környezet beszél, ahogy ember mivoltát kifejezésre juttatja. Eközben csak a tényleges, belső valóság számít, csalni nem lehet. Még a felnőttné is hatással van a környezet „beszéde”. A meg nem értett szövegek nem kevésbé, mint azok, amelyeket megért.

Kezdetben a beszélő nincs a testben: nem azonosítja magát vele, második vagy harmadik személyben beszél saját testi mivoltáról, amelyet a környezet legtöbbször *a* gyereknek tart. *Én*-t akkor kezdünk mondani, amikor a beszélő azonosítja magát a testtel. Ekkor kezdődik az

a korszak is, amire esetleg később vissza tudunk emlékezni. Képszerűen kifejezve: kezdetben a beszélő a testet eszközként használja, de rajta *kívül*, később *belőle* beszél.

Aki beszél, biztosan valaki.

Aki beszélni tud, nem ebből a világból* való. *Ez* a világot a beszélő látja, és általa, a Logosz által van; semmi sem mondhatatlan benne: Logosz-világ. A beszélő, a megismerő nem az általa megismert világ terméke. Nem lehet az általa megismert elemekből összefércelni.

Az absztrakt fogalmak – az univerzáliák – elsődleges fogalmak. Aki különféle háromszögekben – kicsi, nagy, hegyesszögű, tompaszögű stb. – felismeri a „közös” vagy lényeges elemet, az már megértette a *háromszög* fogalmát, aminek köszönheti, hogy a sok különböző háromszöget ugyanahhoz a kategóriához tartozónak ismeri fel. Az univerzáliáknak semmi valóságos nem felel meg a tükrözött, közönséges, múlt tudat szintjén, valóban nem *ennek* a világnak a valóságai – ennyiben igazuk volt a nominalistáknak. Csak az intuíciók, az élet, a még folyékony gondolkodás szintjén valóságosak. Ugyanez vonatkozik a meditatív szövegekre² is; aki nem érti meg őket, annak absztrakciók maradnak, vagyis nem válnak tapasztalássá. Ugyancsak ez érvényes az Arisztotelészi – és egyéb – kategóriákra, mint pl. létezés, viszony, tér, tevékenység stb. és a viszonyszavakra is: nem jelölnek érzékelhető valóságot, de ők hordozzák az egész érzékelhető világot.

Nem lehet megmondani, hogy mi a nyelv vagy mi a beszéd: minden magyarázat előfeltétele, hogy már tudjuk, mi az. Ez már ahhoz is szükséges, hogy egyáltalán rákérdezzünk. *Ez* a nyelv.

A nyelv olyan valóság, amely két vagy több ember között jön létre, jelenik meg. Aki monológot mond, abban belső kettősség van. Ha az ember teljesen azonos lenne önmagával, akkor nem beszélne, egymagában nem gondolkodna. A megismerő, a „felső” ember nem ugyanaz, mint a földi ember, a beszélő nem ugyanaz, mint az „ösztönös” ember; a monológ e kettő dialógusa.

A nyelvet nem az ember találta fel. Nyelv nélkül nincs ember, és ezért lehetetlen, hogy az ember „teremtette” volna az első nyelvet. A teremtéshez már nyelv kell, a teremtés, az alkotás maga nyelv. Az embert a nyelv, a szó teszi emberré. Még az egyes konkrét nyelvek is olyan hatalmas „gondolatok”, hogy senki emberfia nem lenne képes kigondolni. A már meglévő, beszélt nyelvek mintájára tudunk leegyszerűsített nyelveket, formális jelölésrendszereket készíteni. De hogyan tudhatná ezt valaki az első nyelv nélkül? Ennek már a puszta gondolata is ellentmondás, valójában elgondolhatatlan.

A *Logosz* nem szó, se törvény, se értelem, se okosság, se mérték stb. – hanem az, ami mindezeket lehetővé teszi: *a világhoz való közös viszony*, közös világ. Ő az összekötő elem. Azt mondjuk: szavamra, szavamat adom – aki nem tartja be a szavát, megtöri a kapcsolatot. Az adott szó lehet kimondatlan is.

* Vö. pl. „És monda nékik: Ti innét alól valók vagytok, én onnét felül való vagyok; ti e világból valók vagytok, én nem vagyok e világból való.” János, 8, 23. (ford.)

² Meditációnak röviden azt a gondolkodást nevezzük, amely szavak nélkül történik. A jelenben marad és tapasztaló. Ezt a tapasztaló mozdulatot kontemplációnak nevezzük. Ld. ehhez még: G. Kühlewind: „*Bewußtseinsstufen. Meditationen über die Grenzen der Seele*” (Stuttgart 1976), a „*Konzentration und Kontemplation*” c. fejezet, valamint „*Die Wahrheit tun. Erfahrungen und Konsequenzen des intuitiven Denkens*” (Stuttgart 1978), a „*Meditation*” és a „*Die zweite Stufe der Meditation*” c. fejezeteket.

A Logoszt az emberben és a világban is megtaláljuk: bent és kint. De azt is a Logosz határozza meg, hogy mi van bent és mi van kint. „Bent és kint” a megismerésben jön létre és a megismerésnek szól. A Logoszra egyik sem érvényes: nincs se bent, se kint: *van*. A világ azt mondja: *ez, az*. Az ember hallja, és meghallhatja magát a beszédet, ami – aki – *ezt és azt, ezzé és azzá* teszi. Aki láthatatlan, elérhetetlen az érzékek számára: *ő* a láthatatlan; éppúgy láthatatlan, mint az emberben élő beszélő: nem láthatod. Mert *ő* nem a száj, a nyelv, az arc, a fej, a kéz stb. Ezeket csak eszközül használja, mozgásba hozza őket, hogy kifejezze magát. Minden beszéd mozgás, a kifejezés érdekében. De a mozdulatlanság, a hallgatás is beszéddé válhat.

A külvilág, a dolgok – akárcsak a viszonzyszavak – beszéd; beszéd a létük, milyenségük, mibenlétük. Mivel minden beszéd, annak, aki képes hallani, minden szól. Az ember meghallhatná nemcsak az elhangzott beszédet, de magát a szólást is. Ez nehezebbre esik, mert *ezzel* meg *azzal*, az elhangzott beszéddel foglalatostkodik és ezért a beszéd múltjában él. Még előtte áll, hogy jelenébe is belépjen. Észreveheti a szólást magát: a Logosz öntudatra ébredhet benne – mert „testté lőn”. Az ember, aki eddig maga is csak elhangzott beszéd volt, beszélővé válik.

A mai nyelvekben már régóta nem él a Logosz: szónyelvek, amelyekben minden szó egyszer s mindenkorra „jelent” valamit. Ilyen nyelven nem lehet az életet vagy a jelenlétet közvetlenül kifejezni, csak közvetve, a szavak nélküli *Szó* jelein keresztül. Az igazi gondolkodás – amely mindig improvizált, mert nem tudhatjuk, mit fogunk a következő pillanatban gondolni – a szónyelveken kívül *él*, és ugyancsak ritkán válik valósággá bennünk. Valamikor a gondolkodás és a beszéd egy voltak, mint ma is a kisgyerekekben. Az élő gondolkodásnak át kell hatolnia a rögzített, halott nyelven: ez az áthatolás a nyelvek feltámadása. Amíg a Nap, a Hold, a csillagok, a természeti jelenségek átlátszóak voltak az embernek – a szellemiség ruhájaként élte őket át –, amíg az ember a jelenségekkel együtt tapasztalta a szót, amely a Nap-, Hold-, csillaglétet adta nekik, amely teremtette őket, amellyel azonosak voltak – hiszen azt mondták az embernek: Nap, Hold, csillag –, addig jogosan tekintette és tisztelte őket isteni lényeknek. De aztán elsötétültek, mint pl. Ábrahám számára, akinek keresnie kellett *azt*, aki a jelenségeket Holddá, Nappá tette, de többé nem *szólt* rajtuk keresztül: a láthatatlant, aki már nem volt maga a Nap és a Hold, hanem mögöttük állt, szavatolta *minden* lény létét. A Logosz – a természeti és népi Isten, Jehova képében és ruházatában –, akihez egykor a Napon és Holdon keresztül lehetett eljutni, mert *ő* tette őket Nappá és Holddá, a Logosz, az *egy* Isten, vagy az *egy* Isten arca, amelyet az ember felé fordít – általában eltakarva, de néha színről színre.³ Ezért a „Logosz vallás”, a lényeg felé forduló kereszténység, az általános emberi vallás. A Logosz másodszor járja át az embert, amikor földi, emberi formában mutatkozik (I. Mózes 1. 2,7)*. Akkor értjük meg, akkor ébredünk tudatára ennek a megmutatkozásnak, amikor tudatása ébredünk megismerő, beszélő mivoltunknak.

Az ember első teremtését (I. Mózes 1. 26-28) – Isten kimondja, és egyszersmind megszólítja az embert – Michelangelo úgy ábrázolja hangtalan nyelven, hogy Isten rámutat az emberre, és ezzel megteremti őt; az ember pedig óvatosan és bizonytalanul, de viszonozza Isten mutató mozdulatát.⁴ Rámutat Istenre, Isten ujjára, amely határozottan rámutat, a két mutató ujj csaknem összeér; és egymásra néznek, Isten és az ember: ezzel az ősbeszélgetéssel kezdődik az ember léte. *Ez az ember*. Közöttük, a mutatóban, a tekintetben lebeg a *Szó*, amelynek külső jelei, a tekintet és a kéz a lényegre utalnak, a lényeg titkát keresik.

³ „Isten arcának” látásáról és eltakarásáról ld. a 4. fejezetet.

* „És formálta vala az Úr Isten az embert a földnek porából, és lehellett vala az ő orrába életnek lehelletét. Így lőn az ember élő lélekké.” Károli Gáspár fordítása. (ford.)

⁴ A teremtés Michelangelo freskóján a Sixtusi kápolnában, a Vatikánban.

A Logoszt sokáig az emberen kívül keresték, különböző megjelenési formákban, a Földet megvilágító lényben, személyben, a Napban, a fényben. A héber kultúrában történik meg a fordulat a láthatatlan felé, néha meg is jelenik az „Isten szava”⁵ kifejezés. A kereszténységben a *Szó* a középpontba kerül.

A Logosz epifániája – az emberek közötti megjelenése – tulajdonképpen lehetetlen; addig nem lehet valódi mivoltában megismerni, amíg kívülről nézzük, mert így maga a *megismerés* észrevétlen marad, nem válik tapasztalattá. Megismerni azonban a szó legmélyebb értelmében az én és a világ egyidejű azonosságát és különbözőségét jelenti, mégpedig csakis egy *én* számára. Ezért a Logosz felismerése a belső világosság, a *Szó világosságának* felismerése, ami nincs se valahol, se valamikor, és ami egyszersmind öntudat is, amelyben a nem-megismerő rész, az önző, az ego-tudat visszalép: a beszélő felfedezi önmagát, mégpedig először a gondolkodásban. A Logosz intuíciója egyszersmind a belső Logosz intuíciója. Az ember felébred a *Szóban*. A láthatatlan *vagyok, aki itt vagyok*, a jelenlétben élő Isten jelenik meg benne és általa.

⁵ Ld. még a 8. fejezetet.

2. A szó a kezdésben, az őскеzdetben*

Hallgatni. Aki mélyebben hallgatott,
A beszéd gyökeréig érhet.
Ő lesz, ki egyszer győzelemként él meg
minden kinyílt szóttagot:

azon, ami a hallgatást zavarja,
a csendet megtörő kaján gonosz felett;
láthatóvá téve számára ezért lett
a Szó, hogy nyomtalanul amazt feloldja. •

Rilke

A világ beszél. Mindenekelőtt magát a szólást mondja. Vagy a szólás mondja a világot?

A beszélő észrevétele a dolgokban, a világban, és a világ nyelv-jellegének felismerése nagyon későn következett be. Ez volt az *idők beteljesedésének* a jele. A nagy történetnek vége: ez „az idők végezte”. Most jön *az idő*. A történelem a Logosz leszállásának története volt. A jel az volt, hogy *ezen* a néven beszéltek róla. A Logosz felismerése a nagy történet vége. Mostantól az ember viszi tovább a történetet – ha viszi. A történelem lecsengéséről⁶ *tud* az ember, számos hagyományban megjelenik, különböző formákban.

Mit jelent az, hogy tud róla? Hogy mindig is tudott róla?

Az emberiség mindig is erre a pillanatra várt, erre a végső történésre. Létrejönnek a tudat belső életére vonatkozó szavak – lelkiismeret, gondolkodás, tudat stb. – a középpontban a Logosz ideájával. A fejét hátrafordító kos⁷ ideái ezek: önmagára, saját tudatára, egyelőre a tudat múltjára nézve – a tudati lélek messze előremutató mozdulatai.

„A léleknek Logosza van, amely önmagától növekszik.”⁸ A nagy lecsengés végén a Logosz a lélekben hozza létre azt az élő helyet a világban, amely képes újat létrehozni, képes kezdésre, „őskezdetre”. **A Logosz felismerése volt az őскеzdet maga.**

Miután észrevettük ezt az elemet, amely minden mást közvetít és hozzáférhetővé tesz az ember számára, amely egyszerre mind a világ lényege is – éppen ezért hozzáférhető az embernek a világ – felmerül a kérdés, hogy hol és mikor – nem térben és időben – jelenik meg a Logosz. Honnan jön? Miközben ezt keressük, felfedezzük, hogy az őскеzdetig kell „vissza”-néznünk; mert minden, ami már lett „valami”, feltételezi a Logoszt. **A legelső kezdetig, a „semmiig” kell visszanyúlnunk, ha a Logosz eredetéhez akarunk eljutni – belőle ered minden.**

* εν αρχη ην ο λογος; In principio erat Verbum; Im Urbeginne war der Logos; Az őскеzdetben volt a Logosz. (János 1,1) (ford.)

• Zsellér Gyula fordítása (ford.)

⁶ A „lecsengés“ fogalmához ld. *A hetedik nap vége (Die Wahrheit tun)* c. könyv azonos című fejezetét.

⁷ A fejével hátrafelé forduló kos: már a babiloni kultúrában megjelenik a kos, mint az állatöv tagja, a természetben lejátszódó feltámadás és a teremtő erő szimbóluma, az Istenek ismertető jele és fontos áldozati állat. „Az állatévön kozmológiai, feltámadási jelentését a kos a keresztény átértelmezésben is megtartja; az egyes, román stílusú timpanonokon látható kos-bárányokat átértelmezett állatövi szimbólumoknak tekinthetjük, ahol az állat hátrafelé forduló feje az égi körforgás döntő fordulatát jelentheti...” „Lexikon der christlichen Ikonographie, hrsg. von: E. Kirschbaum SJ u.a. Allgemeine Ikonographie Band 3/1971, Stichwort „Lamm”; Band 4/1972, Stichwort „Widder” (Freiburg).

⁸ Törédék, Hérakleitosztól. Diels-Krantz Br. 125

Ezt a visszafelé hatoló tekintetet is a Logosz teszi lehetővé: egészen az őскеzdetig. És a prólógus (János 1,1) első mondata azt is mondja: az ember képes meglátni az őскеzdetet. Látja a kezdést és a Logoszt. Az olvasó ezt a feladatot kapja: hajtsd végre ezt a mozdulatot, különben nem jelent neked a szöveg semmit. Jelentése az, hogy ugyanazt cselekszed, mint aki feljegyezte. Azt mondja: az ember az őскеzdetig lát és látja benne a Logoszt: tehát mindig is így cselekedje ezt az ember. A Logosz a teremtés első szülöttje (Kol. 1,15; Jelenések 3, 14)*, előtte semmi sem lehetett, mert amint csak a Teremtő kimozdul mozdulatlanságából, amint csak kilép hallgatásából, az első mozdulással már ott a Logosz. Még mielőtt megtörténik az első mozdulat, mielőtt elhangzik az első szó, a *Teremtő Szava* már ott van – és azóta is minden igaz beszéd ugyanebből az őскеzdetből szólal meg.

A Teremtő kimozdul mozdulatlanságából, csendjéből, és szavával a teremtésre mutat, és a szóval való mutatásban önmagára mutat, megnyilatkozik: ez az ősmegnyilatkozás, maga a teremtés: ezzel lesz Ő – Ő az, aki –, aki önmagát mutatja meg. *Azzá lesz; akármí és akárki is volt azelőtt – és azelőtt nincs.* Megteremti, akinek megmutatkozik, és magát a mutatást: a szót, a Logoszt. Az Atyának nincs titka a Fiú előtt, mert magát a Teremtőt az első teremtés, a Logosz teremti. „Mert az Atya szereti a Fiút, és mindent megmutat néki, a miket ő maga cselekszik.” (János 5, 20). Másképp nem lehet, mert amit tesz, a Logosz által teszi, és ő maga a Logosz által és a Logosznak lesz *azzá*. Ő Logosz, és minden rebbenése az. „Ámen, ámen mondom néktek: a Fiú semmit sem tehet önmagától, hanem ha látja cselekedni az Atyát, mert a miket az cselekszik, ugyanazokat hasonlatosképpen a Fiú is cselekszi. Mert az Atya szereti a Fiút, és mindent megmutat néki, a miket ő maga cselekszik; és ezeknél nagyobb dolgokat is mutat majd néki, hogy ti csudálkozzatok. Mert amint az Atya feltámasztja a halottakat és megeleveníti, úgy a Fiú is a kiket akar, megeleveníti. Mert az Atya nem ítél senkit, hanem az ítéletet egészen a Fiúnak adta; Hogy mindenki úgy tisztelje a Fiút, miként tisztelik az Atyát. Aki nem tiszteli a Fiút, nem tiszteli az Atyát, a ki elküldte őt. Ámen, ámen mondom néktek, hogy aki az én beszédemet hallja és hisz annak, a ki engem elbocsátott, örök élete van; és nem megy a kárhozatra, hanem általment a halálból az életre. Ámen, ámen mondom néktek, hogy eljő az idő, és az most vagyon, mikor a halottak hallják az Isten Fiának szavát, és akik hallják, élnek. Mert amiként az Atyának élete van önmagában, akként adta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában” (János 5, 19-26).

A Logosz nála van és ő a Logosz. Arca, tekintete: ami látható belőle, ami néz, és ami olvasható, ami „szól”, az a Logosz: aki a teremtést, a teremtményt kimondja és egyszersmind megszólítja, és ezzel megteremti: a világosságot, a földet, a mennyet, az embert. És Ő, a Logosz az, akinek a hangját – Isten hangját – hallja a bűnbeesés után előle elrejtőzködni igyekvő emberpár (I. Mózes 1. 3,8)*.

Az ősmonológ, amint felcsendül, nem monológ többé.

Az őскеzdet maga a Logosz, de ahhoz, hogy egyáltalán valami is mozduljon – emberi vonatkozásban úgy mondanánk, ahhoz, hogy valaki önmagától akarjon valamit –, hogy valami, ami *nincs, legyen*, ahhoz szeretet kell: *ez a szeretet*. *Ez a még nem létezőre irányuló szeretet*. Ahol kezdés van, ott szeretet van, és a kezdésre való képesség nélkül nincs szeretet. Mert az igazi kezdésnek nincs se oka, se célja. Így *minden* megismerésben – az is kezdés – szeretet él, nélküle nem tudna áthatolni az emberi megismerés a viszonyszavak

* „A ki képe a láthatatlan Istennek, minden teremtménynek előtte született.” és „A Laodiczeabeli gyülekezet angyalának is ird meg: Ezt mondja az Ámen, a hű és igaz bizonyság, az Isten teremtésének kezdete“ Károli Gáspár fordítása. (ford.)

* „És meghallák az Úr Isten szavát, aki hűvös alkonyatkor a kertben jár vala; és elrejtőzék az ember és az ő felesége az Úr Isten elől a kert fái között.” Károli Gáspár fordítása. (ford.)

átlátszatlanságán és megmagyarázhatatlanságán, az észleleti világtól és a másik embertől elválasztó sötétségen. Megismerés és beszéd azon a rendületlen és rendíthetetlen bizalmon alapszik, hogy Logosz-világban, vagyis megismerhető világban élünk, és hogy a másik ember, szavaink sötétsége ellenére – hiszen szavainkat nem látjuk át, mert nem mi alkottuk őket – megért bennünket. Nem azért van-e a sötétség, hogy szükségessé tegye és előcsalogassa belőlünk a szeretetet? Hogy a szeretet áthidalja a nem-értést, és éppen ez által megszülessen?

János *ezt* a Logoszt és *ezt* a kezdést látta. Ma azt mondanánk, ezek az ideák benne fogantak; nem a teremtésre, nem a Mennyre és nem a Földre tekintett; különben nem *ez* lett volna számára a kezdet, hanem az, ahogy az Ótestamentum írja le a kezdetet. Mivel azonban tekintetét közvetlenül a Logoszra irányította, látta az Őskezdetet, és átélte, hogy arról nem lehet beszélni, hogy mi volt a Logosz előtt: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok” (János 8, 58). Jelen időben, mert azt nem lehet mondani, hogy a Logosz *volt*.

Minden, a kezdetre vonatkozó híradásban benne van az ellentmondás: honnan tud róla a híradás szerzője, hiszen nem volt ott? Ez a paradoxon minden teremtési történethez hozzátartozik, és csak János első szavai oldják fel az emberiség számára. Mert ő semmire sem hivatkozik a Logoszon kívül. Ez az elem maradt észrevétlen az összes korábbi teremtési történetben; de mindent, amit bárki is látott a kezdetben, a Logosz tette láthatóvá, a Logosz tette azzá, ami. A Logosz volt a teremtmények és lények észrevétlen háttere a „kezdetben”, és a *híradás* fel nem ismert eszköze is. A Logosz megpillantásával az Őskezdetben és Őskezdetként, feloldást nyert a harmadik ellentmondás is: a *Szó*, ami ma az *embernél* van, amelyet megpillanthat, ugyanaz volt az Őskezdetben (elvben, *in principio*, vagyis az Őskezdetben), és ezért tudhat és tudósíthat róla az ember. Az Őskezdet és az ember közötti híd a Logosz, aki „ott volt”, hiszen ő maga volt a kezdet. Mai alakjában nem kellett ott lennie az embernek, a benne élő Logosz lehetővé teszi, hogy visszalásson a Logosz eredetéig. Így ebben a híradásban – a Jánoséban – nem marad idegen elem, semmi sem marad észrevétlen: a Logosz is megmutatta önmagát, utoljára ő nyilatkozott meg. Aki mindenek *előtt* volt, utoljára mutatkozott meg az embernek.

Magát az Őskezdetet is a Logosz hozta létre, az Íge az Isten-„nél” vala, vagyis az Őskezdetben Isten felé tekintett, mint ahogy később a teremtmény, az ember felé fordul. Istent a Logosz tette Istenné. János ezért nemcsak azt mondja: „bara” – teremtett, ami azt is jelenti „elmélkedni”, „gondolkodni” –, nemcsak azt, hogy „és *mondá* Isten” – a Logosz ebben is benne van, de mintegy rejtve –, hanem forradalmian a kezdetre helyezi a Logoszt. Logosz, Isten és Őskezdet számára három lény, akik egyek az Őskezdetben (János 1,2).

Az Őskezdetben a Logosz Istennél volt, de még messze nem az embernél, aki nem látta a Logoszt, nem látta saját megismerését. Ahhoz a Logosznak testté, „hússá” kellett válnia, be kellett költöznie az emberbe. A prológus *ezt* az utat írja le, Isten Szavának útját az emberhez, és ezzel egybefoglalja a kereszténység egész előtörténetét. Alapjában véve minden hagyomány, nemcsak az ótestamentumi, ennek az útnak a lépéseit, szintjeit jelenti.

Ma a Logosz felismerése a híd az úgynevezett szellemi világ tapasztalásához; minden más „észlelés” megkerülné a Logoszt, kívül maradna rajta: észlelnék „valamit”, a nélkül, ami azzá teszi. Ma elvben minden ember közeledhet ehhez az elemhez, legalább dialektikusan fogalmat alkothat róla. És az önmagát átvilágító fogalomalkotás továbbvezet, az idea új mélységeibe vagy magaslataira. Ez az idea minden szinten tiszta, és önmaga megalkotásának szellemi tevékenységére irányul: önmagára mutat, megnyilvánul – önmagát nyilvánítja meg, nem valami mást. Ezért irányítja János szellemi tekintetét a Szóra.

A Logosz intuíciója teljes „világ-nézet”, abban az értelemben, hogy milyen módon nézem a világot, és a halhatatlanság bizonyosságát adja annak, aki engedi magában megszületni. Mert ehhez az intuícióhoz csak a jelenléti tudat juthat el, a gondolttal, észlelten foglalkozó múlt tudat nem. A *Semmi* még csak képzet, azzá válni, félek. **Minden a Logoszból van**, én is: ez a tapasztalás. A haláltól való félelem abból az érzetből fakad, amelyben a testtel azonosnak érzem magam; erre a testre támaszkodik a múlt tudat, ehhez van rá szükség. A Logosz intuíciója, amely egyszerre mind a „belső” Logosz intuíciója, kiszabadítja a tudatot a testtel való azonosságából. Ezt a biztonságot semmilyen spekulatív gondolatmenet nem adhatja meg, mert a spekulatív gondolkodás a fizikai testet használja. Csak a gondolat intuíciója független a testtől, semmi sem okozza, ő okoz mindent, ő kezd. Az elmélyülésben igyekszünk megtartani az intuíciót, kitágítani az időben, különben csak villanás. Az első mondat már magában hordja a feltámadás, a feltámadás fogalmának csíráját. A lélekben sok minden „tükröződik”, aminek „eredetijét” az észleleti világban lévőnek véljük; maga a „tükrözés”, a tevékenység, nem a tükrözött világból jön. Ez a képesség, tiszta tükörként működni, ez a lélek eredetének kiindulási pontja: itt csírázik és ereszt gyökeret a benne lakozó szellem, amihez nem ér fel semmi, ami tükrözött, hiszen ő a forrás. A személyes nehézségek, szenvedések, szomorúságok egyetlen lehetséges gyógyulása akkor következik be, ha a lélek eléri a *tudat* eredeti elemét, azt a kiindulási pontot, amely mentes a mulandóságtól, és amelyet mindez nem érhet el, amelynek mindez idegen, de ahonnan mégis értelmet nyerhet. Mint szenvedés, mint szomorúság, mint baj, amely mint^d azt jelzi, hogy mekkora távolság tátong e pont, és a szenvedés, baj és szomorúság érzésének helye között. A *Szó* ebben a pontban születik az emberben: a princípium, a gyógyulás őskézdete. **Mert minden emberi szenvedés a *Szó* elfelejtéséből, elszalasztott felismeréséből származik.** Ez az elszalasztás azonban megismerési naivitás: az a világnézet, amely nem tekinti valóságosnak a megismerést – a Logoszt – noha minden valóságot a megismerés ismer el annak. Ebben a hozzáállásban nincs különbség a materializmus és a hagyományokra támaszkodó spirituális világnézetek között. Az ellentmondás csak látszólagos, alapjában véve az emberi szellem ugyanazon megbetegedéséről van szó. A gyógyulás a kezdésben, az őskézdetben, a Logosz intuíciójában van. A Logosz tana a megismerésről szóló tanítás, az egyetlen lehetséges ilyen tanítás, mert a megismerés az eredeti, az ősválóság. János így első mondataiban rögtön a legkeservesebb emberi betegség gyógyulásának forrására is rámutat. Ez a betegség a vakság és sükettség a Logosz iránt, Isten hangja iránt, amely elől a bűnbeesés után az első emberpár el akart rejtőzködni, és amely azután eltűnt, elrejtőzött az ember elől. A szöveg utat ahhoz mutat, amiről tudósít: ezen az úton kigyógyulhatunk az általános vakságból. Az ember visszatérhet a kezdethez. Ami végtelen idők óta rejtett volt, az első mondatokkal kilép a rejtetlenségbe, az *Aletheia*⁹-ba, az igazságba:

„Kezdetben volt a Logosz, és a Logosz Istennél volt, és Isten volt a Logosz (1). Ez kezdetben Istennél volt (2). Minden általa lett, és rajta kívül egy sem lett, ami lett (3). Benne volt az élet, és az élet volt az emberek világossága (4); és a világosság a sötétségben jelenik meg, és a sötétség nem fogadta be magába (5). Megjelent egy ember, Isten küldte, a neve János (6). Tanúnak jött, hogy tanúskodjék a világosságról, hogy mindenki higgyen általa (7). Nem ő volt a világosság, hanem hogy tanúskodjék a világosságról (8). Az igazi világosság, amely az egész embert megvilágosítja, eljövőben volt a világba (9). A világban volt, és a világ általa lett, és a világ nem ismerte fel (10). Az emberek saját lényébe jött, és az egyes emberek nem fogadták be (11). De akik befogadták, azoknak lehetőséget adott, hogy Isten gyermekeivé váljanak, azoknak, akik hisznek a nevében (12), akik nem vérből, sem a hús akaratából, sem a férfi akaratából, hanem Istentől születtek (13). És a Logosz testté (hússá) lett és felütötte

⁹ Aletheia: ld. még a 4. és 10. fejezetet.

bennünk a sátrát, és megláttuk kisugárzását (dicsőségét), mint az Atya egyszülött Fiának kisugárzását, aki tele van kegyelemmel és igazsággal (14).”¹⁰

¹⁰ Az első 14 versszakig foglalkozunk a prológussal, mert a szöveg eddig a pontig egyetlen, töretlen meditáció. Ld. ehhez Rudolf Steiner: Das Johannes-Evangelium (12 előadás Hamburgban, 1908-ban), Rudolf Steiner összkiadás, GA 103, 12. előadás (Dornach, 1975). A közölt fordítás szószertisre törekszik, és arra, hogy megőrizze a szöveg értelmének sokféleségét.

A 9. versben Luther az „eljövendőt” „minden emberre” vonatkoztatja, aki a világba jön. Ez nyelvtanilag lehetséges, de értelemszerűen nem: ld. ehhez a 4. fejezetben az „erchomenos” – „eljövendő”-ről szóló részt; ez a Földhöz közeledő Logosz-lény attribútuma. (Károli fordítása inkább ebbe az irányba mutat.)

A 11. versben az „eis ta idia” kifejezés fordítása: „a saját lényébe”, és „idioi”: „egyes emberek”. Luthernál: „A tulajdonába jött...”; Károlinál: „Az övéi közé jöve, és az övéi nem fogadják be őt.” A görög szót – a semleges eset többes számában – János többször használja az egyes ember „saját lénye”, *egója* jelölésére, így pl.: „... hogy szétszóródjatok, ki ki a maga saját lényébe ...” (vö. János 16, 32), vö. a 7 fejezettel, vagy: És attól az órától fogva felvette őt az a tanítvány a saját lényébe” (János 19, 27) – ugyanis Sophia-t, vö. a 11. fejezet végével. Feltehetőleg „eis ta idia” hasonló értelemben áll Lukács 18, 28. és Ap. Csel. 21, 6-ban. „Idios”: akinek van valamije, ami a sajátja, egyéni lény és egyéni lénye és lényege van.

3. A világosság a sötétségben

Nem ezt akarod, Föld: láthatatlanul
Létrejönni bennünk? – Álmod nem az,
Hogy egyszer láthatatlan légy? – Föld! Láthatatlan!
Átváltozás a szorongató feladatod mi más? –
Te Föld, te drága, amit én akarok.*

Rilke

Az elmélyülő belső tekintet a Logoszra vetődik, a kezdetre néz, a Logosz és Isten egységére a kezdetben, ahol a Logosz Isten felé fordul. A görög „pros” valóban azt jelenti, hogy „-nél” (Istennél), de azzal a határozott jelentéssel, hogy „felé”, vagyis felé fordul. A megfordulás (megtérés) későbbi motívuma ebből a kezdeti helyzetből kap értelmet.¹¹

A tekintet most a jelen felé fordul és egyetlen tömör mondatban megrajzolja az ismeretelmélet alapját: minden, ami létezik, nyelv, beszéd, vagy beszélő. A Logosz, metamorfózisain (élet - világosság) keresztül eljut a sötétséggel való érintkezéshez, a „Logosz a kezdetben” motívumát követő központi témához: a világosság a sötétségben jelenik meg, és a sötétség nem fogadta be. A szöveg itt szünetet tart, elhagyja a leszállás ábrázolásának folyamatát, és mintegy „betétként” Keresztelő János történetére tér. Majd meglátjuk, mi ennek az értelme a Logosz világosságának további ábrázolása előtt. Végül a prolóógus csúcspontja: „és megláttuk kisugárzását”. A Logosz kisugárzását, akihez a szöveg rendkívül jelentős fordulatokkal tér vissza, miután korábban leírta a világossághoz fűződő viszonyokat.

Ezt a két fordulópontra a nyelvi forma is hangsúlyozza. Az egész prolóógusban minden ige múlt időben van, kivéve egyet: a „megjelenik” ige („a világosság a sötétségben jelenik meg”) – eltekintve a 9. vers mellékmondatában előforduló „megvilágosítja” igétől, ami szintén a világosságra vonatkozik. Hasonlóan hangsúlyos az egyetlen személyes fordulat: „és megláttuk”, a többi ige mind harmadik személyben áll. A világosságról jelen időben kell beszélni, nem lehet úgy beszélni róla, mint ami elmúlt, éppoly kevéssé, mint ahogy annak sincs múlt ideje, hogy Én vagyok (János 8, 58*). Forma és mélyebb jelentés minden igaz szövegben ugyanabból a forrásból fakad, és egyik sem keletkezik véletlenül. A személyes megszólalásnak egy ilyen kezdet és ilyen motívumok után hangsúlyozott jelentése van a prolóógus csúcspontján. A három motívum: a Logosz a kezdetben, a világosság a sötétségben

* Zsellér Gyula fordítása

¹¹ A megfordulás motívuma: A „megfordulni”, „hátra fordulni” – straphein, epistraphein – kifejezéseket az Újtestamentum több helyen is nem fizikai-térbeli értelemben, hanem a tudati állapot megváltozására utaló terminus technikusként használja. Mind a hétköznapi tudatból az érzékfeletti tudatba való átlépésre, mind a fordítottjára. Például a következő helyeken: Máté 16, 23 („Ő pedig megfordulván, monda Péternek: Távozz tőlem Sátán...”); Márk 8, 33; Lukács 9, 55 és 22, 61; János 21, 20; Jelenések 1, 12 („Megfordulék azért, hogy lássam a szót, a mely velem beszéle...”); Sámuel I. 10, 9 („És lőn, a mint hátra fordult, hogy Sámuelettől eltávozzék, elváltoztatá Isten az ő szívét...”); Mózes I, 19, 17 és 26 („És hátra tekintte az ő felesége, és sóbálványnya lőn.”). Ezek a helyeken térbeli megfordulásnak nincs értelme, legalábbis semmilyen jelentőségteljes értelme – és jelentéktelen mozzanatok nincsenek ezekben a szövegekben. Tudati fordulatnak viszont nagyon is van értelme; talán Máté 9, 22-ben is erről van szó („Jézus pedig megfordulván és reá tekintvén, monda: Bízál leányom; a te hited megtartott téged. És meggyógyult az asszony abban az órában.”). A János evangélium 14. és 16. versében teljesen világos a kifejezés jelentése: Mária Magdaléna „megfordul” az Úr sírjánál és ekkor lát egy emberi alakot ott állni, és nem ismeri fel. Az emberi alak megszólítja, és Mária Magdaléna azt hiszi, a kertész az. „Monda néki Jézus: Mária! Az megfordulván, monda néki: Rabbóni! A mi azt teszi: Mester!” A kétszeres megfordulás két különböző, magasabb tudatállapotot jelent. Az elsőn Mária lát, anélkül, hogy felismerné, hogy ki az. Amikor meghallja saját nevét, felemelkedik arra a szintre, ahol megismer, és egyszersmind ki is mondja; a hallás már érzékfeletti megismerés volt, a kimondás, a megismerés tartalma. „Monda nékik Jézus: Bizony, bizony mondom néktek: Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” (ford.)

és az, hogy az ember meglátja a Fiú kisugárzását, sokak számára a megbotráncolás köve lett, botrány és botráncolás. A hagyományokban élő ember számára elviselhetetlen a gondolat, hogy a világosság a sötétségben jelenik meg és benne világít; ez azt jelenti, hogy a sötétség nem az abszolút gonosz, hanem *szolgál*, szerepe van a szeretet előcsalogatásában, a világosság felismerésében, abban, hogy a világosság megkapja ideáját az embertől és igazi világossággá váljék. Mindenre igaz, hogy csak az ideájával együtt az, ami. Az észre nem vett, ideaként meg nem született világosság még nem az ember *igazi* világossága, egyelőre még csak kevesekben válik azzá. A világosság teljes egészében idea, belső tapasztalás, érzékszervekkel nem észlelhető, az érzékszervek csak a megvilágítottat érzékelik¹². A „világosság a sötétségben” motívuma tovább szól abban, hogy az ősidők óta várt megváltó nem az előkelőkhöz, fejedelmekhez, írástudókhoz jön, hanem a szegényekhez, betegekhez és bűnösökhöz. A történet végén pedig nem földi uralkodó lesz, hanem – távol a történelem színpadától – a Földnek egy különben jelentéktelen darabkáján nyomorult halált hal: a világ alig veszi észre. Ez a világosság, amely eljött a világba, nem hasonlít a kereszténység előtti hagyomány világosságához. Ez a sötétségben világító világosság a hagyomány szemszögéből nézve forradalmian eretnek motívum.

Még megrázóbb a sötétségbe vezető út betetőzése, a testté lett Isten ideája. Az emberben lévő sötétség, a lelkében élő evilági fejedelem elutasítja ezt a motívumot. A prolóógus csúcspontját máig nem emésztette meg az emberiség. Mert „megláttuk kisugárzását” azt jelenti, hogy az embert a benne lakó Logosz képessé teszi arra, hogy meglássa Isten Fiát, vagyis Isten arcát, tekintetét. Dante az egyetlen, aki – szintén teljesen eretnek módon – megpillantja ezt a tekintetet az Isteni Színháték végén. Semmi sincs már elrejtve, az ember behatolhat Isten titkaiba. Milyen messzire távolodott ettől a teológia már a középkorban is! Még maga Aquino-i Tamás is azt tanítja, hogy az istenire irányuló emberi megismerés korlátozott – egy fajta „ignoramus”, ami évszázadokon keresztül jelenik meg különböző formákban. János éles ellentétben áll ezzel a teológiával, mint ahogy a zsidó hagyománnyal is, amelyben kihuny a megismerés reménye.

A sötétség éppen az, hogy a világosságot sötétségnek – valami másnak, mint világosságnak – látjuk¹³. Ha a sötétség a világosságot világosnak látná, „befogadná”, akkor maga is világossággá válnék. Maga a sötétség is csak a világosságért és a világosság által létezik. A megismerés világossága által, hiszen a sötétség, felismert sötétség. Hogy mégis sötétségnek látszik, az a sötétség.

Az emberiség mindaddig sötétségben él, amíg be nem fogadja az igazi, önmagát átvilágító világosságot¹⁴. A világtörténelem középső korszakának az a jellemzője, hogy az emberiség tanítói és vezetői arra töreksenek, hogy megértessék az emberekkel, hogy a világ lényegét tekintve világos: az isteni világot úgy ábrázolják, mint találkozást egy arccal, egy tekintettel, világossággal. Maga a képalkotás hatalmas eszköz a nevelésben: kell, hogy az ember *képet* kapjon; de az van úton az Én-né váláshoz, aki meg tudja különböztetni a képet a valóságtól.

Az emberben keveredik a világosság és a sötétség: egyik része a „felső”, a fény-ember, a megismerés hordozója, a másik az „alsó”, a nem-megismerő ember – mindkettőre szükség van a megismeréshez. A világosságnak a sötétség háttérben kell megjelennie ahhoz, hogy

¹² A világosság teljes egészében idea: ld. még a „Fénymeditációk” c. fejezetet „A hetedik nap vége” (Die Wahrheit tun) c. könyvben.

¹³ A fizikában pl. a fényt hullámokra és részecskékre vezetjük vissza, amelyeknek nem világos a természetük; „sötét” világot alkotnának. Közben nem vesszük észre, hogy a kiindulópont itt is a világosság jelensége. Ez ahhoz a „nem-gonodolathoz” vezet, hogy a fény, a világosság nem más, mint ... valami, ami nem világos.

¹⁴ „Az önmagát átvilágító világosság” az Én. Ld. még a 22. lábjegyzetet

észlelhessük, hogy létrejöhessen a megismerés. A keveredés a bűnbeesés. Megnyílnak a szemek*; de nem igazi megismerésben, mert a szem látta, és a kéz megragadta a *megismertet*[•] – ezzel elrejtőzött a világosság az ember előtt, megjelent az elsötétedés. Nem megismerés volt, hanem „evés”. Ez az első ilyen evés, amely nem megismerés is egyben; az élvezet és az elválasztottság első megjelenése (I. Mózes 3, 6). Ezért kísértés minden, ami nem a megismerésre irányul és nem megismerésen alapszik. Évezredek át törekedett rá az emberiség, hogy jóvátegye ezt a megtévelyedést egy különleges, *megismerő* evésben – a kereszténységben, az úrvacsora szertartásában. Az emberpárt megváltoztatja ez a történet, megkapja a passzív megismerés képességét, tette a jó és a gonosz ismerőjévé teszi, amit már előkészít a tiltás, hogy ne egyen a kert közepén álló fáról⁺. *Utólag* lesz az ember a jó és a gonosz ismerőjévé: máig is ez a leggyengébb pontja. A jó és a gonosz összekeveredik, mint a világosság és a sötétség. A bűnbeeséssel megkezdődik az ember és egyszermind a Logosz leszállásnak a története. Megkezdődik az emberré válás és vele együtt a megváltás története, amely akkor éri el az embert, akkor jelenik meg benne, amikor kimondja: „etheasameta” – megpillantottuk.

Az ember közössége Istennel azonban a *Szó*, a szóra való képesség: a részesedés a Logoszban. Ezért tér vissza a prologus szövege a Logosz utolsó lépésének leírásakor a „világosságtól” a „szóhoz”; ami kezdetben volt: Isten Logosza – nem a világosság – válik testté. A bűnbeesés után, miután megnyílnak szemei, az ember ki akar térni Isten szava előtt, és el akar rejtőzni Isten tekintete, a Logosz előtt (I. Mózes 3, 8)[▲]. Most pedig a látó élménytől a szó felé fordul az ember – akit János képvisel. Ezt a világtörténeti fordulatot a héber vallás, mint prelúdium készíti elő: Mózes elutasítja Isten ábrázolását, bármiféle láthatóvá tételét: Isten hangja és beszéde az, amit ő és a nép tapasztal (V. Mózes, 4, 12)[♥]. A szó az eredetibb elem, a szóban ébred fel az ember; magát a világosságot is a szóban, a szó-világosságon keresztül ismeri meg, mint ahogy a világosság teremtése is szóval történik[♦]. A látott mögött lehet még valami, a látott lehet szimbólum; maga a szó az, aki szól és kimondja magát – és aki kimondja, Én-né válik benne. Ennek a fordulatnak a folytatása, ugyanabban a csillagzatban, az epifánia utolsó története: a tökéletes belépés a láthatatlanba, a Mennybe menetel, és azt követően a harmadik korszak kezdete, felütése: Pünkösöd. Hangzó, szóló, szavakban lejátszódó esemény. A szellem teljes egészében szó, nem látvány. Már a szellem korszaka előtt – mielőtt megjelenik a képesség, hogy az igazságot tisztán belülről mondjuk –, „hitben” – a belső bizonyosságban – járunk és nem „látásban” (2. Korinthus, 5, 7)^{*}. Az új látást éppen azért nyerjük el, hogy a Logosz az emberbe költözik, felüti sátrát bennünk. A kisugárzás, a dicsőség megpillantása belső látás. Egyes fordítások nem helytelenül írnak kisugárzás helyett „tanítást”. Ez a belső látás váltja fel a korábbi „külső” látást, amely még érzékelte a világban a Logosz jelenlétét is.

* „... a mely napon ejéndetek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek, és olyanok lesztek mint az Isten: jónak és gonosznak tudói.” (I. Mózes 3,5) (ford.)

• „És látá az asszony, hogy jó az a fa eledelre, s hogy kedves a szemnek, és kívánatos az a fa a bölcsességért: szakasztá azért annak gyümölcséből és evék, és ada vele levő férjének is, és az is evék.” (I. Mózes 3,6) (ford.)

+ „De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondá Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.” (I. Mózes 3, 2) (ford.)

▲ „És meghallák az Úr Isten szavát, a ki hívös alkonnyatkor a kertben jár vala; és elrejtőzék az ember és az ő felesége az Úr Isten előtt a kert fái között.” (ford.)

♥ „És szóla az Úr néktek a tűz közepéből. A szavak hangját ti is halljátok vala, de csak a hangot; alakot azonban nem láttok vala.” (ford.) „Őriztétek meg azért jól a ti lelketeket, mert semmi alakot nem láttatok akkor, a mikor a tűznek közepéből szólott hozzátok az Úr a Hórében. Hogy el ne vetemedjétek, és faragott képet, valamely bálványféle alakot ne csináljatok magatoknak ...” (I. Mózes, 4, 15-16) (ford.)

♦ „És monda Isten: Legyen világosság: és lőn világosság.” (I. Mózes 1, 3) (ford.)

* „Mert hitben járunk, nem látásban.” (ford.)

A második korszak – az isteni irányítás alatt álló történelem – a bűnbeeséssel, a világosság és a sötétség, a jó és a gonosz keveredésével kezdődik. Pozitív oldala: a világosság megjelenése a sötétségben. Ebben a korszakban „fejlődés” játszódik le, pedagógia társul az emberi tudat leszállásához. Ez a pedagógia bizonyos meghatározott utakra tereli az emberi tudat fejlődését, hogy megakadályozza a teljes elsötétedést, és emlékezetben tartsa, hogy a tudat világosságból származik. Ezzel megőrzi az ember számára az önálló felemelkedés lehetőségét. Valaki, aki ennek a pedagógiának az értelmében működik: a világosság tanúja, „Isten gyermeke”: Keresztelő János. A végső megoldást csak a harmadik korszak hozhatja meg, amely a Logosz testté válásával kezdődik. Keresztelő János és János evangélista a határ két oldalán állnak, ahol a két korszak érintkezik, és kezet nyújtanak egymásnak a határ fölött. Egyikük a Fiúra mutat, akit a régi tudás tekintetével lát meg. A másik János műve megmutatja, hogyan lehet őt felismerni az újfajta tudat szellemében, amely *átment* a sötétségen, a halálon, és amelynek felismerhetővé vált a világosság a sötétségben. Ez az a tudat, amely túllép a *letheia* – a felejtés, a rejtettség, a világosság elvesztése – korán és belép a szellem korszakába. Számos összefüggés van a két János között. A korszakok között természetesen nem húzódik éles határ, mégis azt lehet mondani, hogy a harmadik kor csíráját a kerek 2000 évvel ezelőtti palesztinai történés veti el, és János evangélista képviseli és ábrázolja az emberiség nevében ezt a kezdetet. De ez a híradás a „világosság a sötétségben” jegyében áll – ez maga a világosság a sötétségben. Tanítása bennünk mind a mai napig a világosság a sötétségben; mert a kereszténység előtti szellemiség tovább él, sőt keresztényellenes formákat is felvesz; és mégis *ez* a sötétség a világosság melegágya.

A prolókus ennek a három szellemi korszaknak megfelelően tagolódik. A történés az „emberek világossága” – az emberek közös világossága – szavával lép be az emberi szférába, Keresztelő Jánoson keresztül lép tovább, a korszak legmagasabb beteljesedéséig: az „Isten gyermekeivé” válásban. *Ezután* jön még egy lépés: „És a Logosz hússá lett”. A harmadik korszakot – a szellem korát –, az „etheasameta” mellett két adomány jellemzi a szövegben, amelyeket a Logosz jóvoltából megkaphat az ember: Charis és Aletheia, kegyelem és igazság. Ezt a harmadik szakaszt az „és” választja el attól, hogy „Isten gyermekei” – „És a Logosz hússá lett”. Ez az „és” azt jelenti, hogy új lépés következik. Világosan mondja ezt ki János első levelében: „Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlókká leszünk Ő hozzát; mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (1. Ján. 3, 2). Ezt az új, az „Isten gyermekei” szintjén túli állapotot a Fiú megpillantása hívja elő, amint a prolókus és Pál levelei a korinthusiaknak leírják (1. Kor. 13, 12; 2. Kor. 3, 18)¹⁵.

Háromszorosan jelenik meg a Logosz a világban. Először az isteni szférában (János 1, 1-2). Azután a teremtés princípiumaként (János 1, 3-4), amely egyben megadja az embernek a teremtés megismerésének képességét – az emberek világossága. De a világosságot nem ismerik fel az emberek (János 1, 5); ezért lép színre a világosság utolsó tanúja (János 1, 6-8), aki Isten gyermekeként befogadta. Isten gyermekeinek a világosság még idegen, a világ fölött álló elem. A harmadik szakaszban a Logosz saját sátrába jön el, az emberben és az emberek között él, és képessé teszi őket arra, hogy többé legyenek, mint Isten gyermekei: a kegyelem

¹⁵ 1. Korinthus 13, 12: „Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerek majd, amint én is megismertettem.” Az utolsó mondathoz ld. még a 9. fejezetet.

2. Korinthus 3: „Mi pedig az Úrnak dicsőségét mindnyájan fedetlen arccal szemlélvén, ugyanazon ábrázatra elváltozunk, dicsőségről dicsőségre, úgy mint az Úrnak Lelkétől. “ A „kisugárzás” – doxa – kifejezést általában dicsőségre, „gloria”-ra fordítják. Szavak nélküli „tanítást”, egy lény kisugárzó hatását is jelenti.

és igazság kisugárzásának kiinduló pontjai (János 1, 16-17^{**}), akik megtapasztalják a Logoszt. Keresztelő János fellépése nem betoldás, hanem teljesen következetes. Az elmélyülő belső tekintet látja a világosság elutasítását, és keresi a folytatás kiindulópontját: így jut el a tanú alakjához. Hasonló mozgás játszódik le a harmadik fejezetben. Miután Nikodémus a transzcendenciától az immanenciához, a korábitól az új szellemi beállítottsághoz vezető fordulatot nem – nem teljesen – érti meg, nem tudja „befogadni”, a szöveg – látszólag indíték nélkül – a Keresztelő felé fordul, aki teljesen átlátja a világ helyzetét (János 3, 27-36). Így erősíti a Keresztelő alakjánál való időzés a meditáló elmélyedését, hogy megragadhassa és leírhasa a világosság további közeledését (János 1, 9-13). Amikor értetlenséggel találkozik, a Keresztelőre tekint és megmutatja – mint Nikodémusnak –: ahogy ő, úgy kell érteni.

A szöveg következetes különbséget tesz a „volt” és „lett” között. A „volt” – *en* – az érzékfölötti, szellemi létezésre vonatkozik. „Lett” – *egeneto* – mindaz, amit a teremtés hozott létre, ami nem az őскеzdetből származik. Az első két vers így teljesen a mennyei történet jegyében áll. A teremtést, „minden, ami lett” háromszor is az *egeneto*-ból származó „*gignomai*” szóval írja le (3). Az *egeneto* szó gyökéreként magában foglalja azt, hogy „*gen*”: születés, nem, származás, „genezis”. Az élet és a világosság „volt” (4). A Keresztelő „lett” (megjelent) (6). Az igazi világosság (9, 10) „volt”, a világ általa „lett”. De végül, a Logosz is testté „lett” (14). Teremtetté lett, azáltal, hogy feladta öröklétű természetét. És ez hívja létre az emberben az új képességet, a harmadik fázist. Mivel a szó immár benne lakik, megláthatja a világosságot, a kisugárzást – a világosság a Logosz kisugárzása – anélkül, hogy el kellene szakítania tudatát a testétől. Anélkül, hogy ugrásszerűen, a hétköznapi tudat kikapcsolásával kellene megváltoztatnia tudat szintjét, mint korábbi tapasztalási módok esetében, amelyeknél a szellemi tapasztalás idejére a megismerő rész elhagyta az emberi testet. Mivel a Logosz beköltözött a testbe, a világosság láthatóvá válik a „húsban”, vagyis úgy, hogy a megismerő benne marad a testben. A Mennyei ország elközelgett, a világosság valóban meg tud jelenni, és sugározni tud a sötétségben – a test sötétségében. A sötétség – a nem megismerő, a földi – befogadja a világosságot, és lassan maga is fényből szőtt alakot ölt.

^{**} „És az ő teljességéből vettünk mindnyájan kegyelmet is kegyelemért. Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett.” (ford.)

4. Martyria

Ha keserű innod, borrá válj.*

Rilke

Egy olyan motívumot, mint a „világosság a sötétségben” nem lehet lefordítani vagy megmagyarázni. Csak újabb és újabb szempontból lehet megközelíteni, de ezek együttvéve sem merítik ki „értelmét”, amely kimeríthetetlen, mert él. Mondani valóban csak annyit lehet: a világosság a sötétségben jelenik meg.

A sötétség *nem* veszi fel magába a világosságot. A belső tekintet Keresztelő János, a világosság első tanúja alakjához fordul, aztán visszatér az igazi világosság ideájához, amelynek nincs szüksége tanúra, mert önmagáról tanúskodik (János 8,14*).

A világosság a sötétségben jelenik meg. Vizsgáljuk meg behatóan a megismerés új lehetőségét¹⁶. Megismerés csak akkor jöhet létre, ha az ember étellel való áthatottságának – nevezzük az „élő embernek” vagy „az életnek” – egy része legalább időnként elválik, szabaddá teszi magát az általa életben tartott fizikai testtől. A kereszténység előtti beavatások különböző módokon érték el ezt a kiszabadítást. A legszélsőségesebb esetben a halálhoz hasonló mélyalvási állapotba helyezték, majd 3 ½ nap után visszahívták az ébrenlétbe a tanítványt, aki tanújává vált az isteni-szellemi világnak, a megismerés világának. Ebben az eljárásban kioltották a közönséges tudatot; a folyamatot a tudat hirtelen és nem tudatos át- és visszaalakítása jellemzi.

A mai emberre nem alkalmazható ez az eljárás, és nincs is rá szüksége. Az élet nagymértékben szabaddá vált benne: az idegrendszerből a fejlődés során lejátszódó elhalás következtében „élet” szabadul fel, amelyet az ember az önálló megismerésre fordíthat. Önerejéből, a közönséges tudat szintjéről juthat tökéletesebb megismerésre. Mivel ez külső műveletek nélkül, tisztán belső lelki-szellemi mozdulatok révén történhet, nevezhetjük a „szellemmel keresztelés”⁺ folyamatának.

A János-keresztelő, legalábbis utalásszerűen, egy mondhatni középuton járó tudati tapasztalásra enged következtetni. János teljesen lemerítette a vízbe a keresztelkedőt – nem szimbolikus cselekvés volt: a Keresztelő ott keresztelt, ahol „sok volt a víz” (János 3, 23) – egészen az eszméletvesztés határáig, amivel részlegesen kiemelte az élő részt a fizikaiból. Aki ezt, a Keresztelő a szertartást megelőző tanításainak vezetése alatt átélte, bizonyos szellemi realitásokat tapasztalt, amelyekről ezek után maga is tanúskodni tudott. Ez a korábbiaknál mégiscsak „szelídebb” eljárás volt, amely a harmadik fázishoz közeledett: az ember „a testében maradt” – a sötétségben tapasztalta a világosságot – és előkészítette a földi-szellemi szeretet születését, amelynek előfeltétele a testi lét.

* Böszörményi László fordítása

• „Felele Jézus és monda nekik: Ha magam teszek is bizonyosságot magamról, az én bizonyoságtételem igaz; mert tudom honnan jöttem és hová megyek ...” (ford.)

¹⁶ Rudolf Steiner: *A János evangélium - a másik három, különösen a Lukács evangéliumhoz fűződő kapcsolataiban* (14 előadás Kassel-ben, 1909-ben), Rudolf Steiner összkiadás, GA 112, 6. és 7. előadás (Dornach 1975)

⁺ „És bizonyosságot tőn János, mondván: Láttam a Lelket leszállani az égből, mint egy galambot; és megnyugovék ő rajta. És én nem ismertem őt; de a ki elküld engem, hogy vízzel kereszteljek, az mondá nékem: A kire látod a Lelket leszállani és rajta megnyugodni, az az, a ki keresztel Szent Lélekkel. (János 1,32,33) (ford.)

A Keresztelő-motívum így további értelmet nyer. A Keresztelő magánál még nagyobb hirdet: ez a *martyria*, a tanúskodás. Az, hogy *szóval* tesz tanúbizonyságot, a szóhoz való fordulás jegyében történik. A tanúbizonyság nem valami könnyű szó. Súlya van. A *martyria* az a képesség, hogy úgy adjunk híradást valamiről, úgy jelenjen meg rajtunk keresztül, hogy a tanúbizonyság meg-győzze, tanú társsá tegye az embereket, „hogy mindenki higgyen ő általa” (János 1, 7). Láthatólag nem volt könnyű hamis, de meggyőző tanúkat találni (Máté 26, 59-61*, Márk 14, 55-56). Hogy a fenti értelemben vett tanúskodás különleges képesség volt, különösen abban válik világossá, ahogy János evangélista a szót az Apokalipszisben használja (Jelenések 1,2[•]; a biznyságtétel erejét megkapni: Jelenések 6,9⁺; 12,17; 19,1; továbbá Jelenések 1,9; 12,11; Ap. Csel. 4,33[▲]).

A *martyria* szó – a *martyrein* igéből – rokon az „emlékezés” kifejezéssel: korábbi tudati szintekre utal, amelyeken az embert emlékeztetni lehetett arra, amit tulajdonképpen tudott. Platón anamnézis tanában még feltűnik az erről szóló tudás. Egészen az aletheia koráig érvényes és időszerű az emlékeztetés szükségessége: attól fogva hozzáférhető az ember számára a rejtetlenség. Az evangélium hangsúlyozza a Keresztelő viselkedése és a harmadik korszak közötti különbséget: nem ő a világosság, de tanúskodik róla (János 1, 8); a *Logosz* azonban testté válik, és az emberben lakozik. A Keresztelő, szavaival tanúbizonyságot tesz a világosságról. A tanításához megfelelő tanú a keresztelés révén jelentek meg.

Mit tudott Keresztelő János? Tanítása, amelyet a szinoptikus evangéliumok inkább Jánosnak az emberekhez fűződő viszonyán keresztül ábrázolnak, a negyedik evangéliumban teljes mélységében jelenik meg. Ennek alapján mondhatjuk: mindent tudott, ami a Fiú lényegének a megértéséhez szükséges volt. Ezért találjuk a szinoptikusuknál, hogy az Úr, tanításának kezdetén ugyanazokat a mondatokat használja, amelyek János szájából hangzottak el: „Változtassátok meg értelmeteket, elközelgett a mennyek országa” (Máté 4, 17[♥] ill. 3, 2; Márk 1, 15 ill. 1,4). A János evangéliumban ez a viszony megfordul: amit az Úr Nikodémusnak mond, később a Keresztelő szájából hangzik el (János 3, 31-36 ill. 3, 11-18). Az elmélyülő tekintet számára a Keresztelő tanításának forrása a Logoszban van. A Keresztelő tud arról, aki eljövendő, az Erchomenos-ról (János 1, 15, 27 és 30; Máté 11, 3; Lukács 7, 19; János 3, 31; 6, 14; 11, 27; Jelenések 1, 8[•]), akit már a prólóus (János 1, 9) az igazi világosságnak nevezett. A mennyek országa az erchomenos révén közeledik. De a Keresztelő tud az *elsőről* is. Az erchomenos, a szellemi lény, aki végül, utolsóként költözik be egy emberi testbe¹⁷, az első (protos), a teremtés elsőszülötte. A Jelenések könyvében (1, 11)¹⁸: „Én vagyok az Alfa és az Omega, az Első és Utolsó, a kezdet és a vég” (Jelenések 1, 8; 21, 6) a teremtés kezdete – arche – (Jelenések 3, 14[♦]; Kol. 1,15[⊙]). Keresztelő János tudását az elsőről a fordítás elfedi. Luthernél ez áll: „János biznyságot tett ő róla, és kiáltott, mondván:

* „A főpápok pedig és a vének és az egész tanács hamis biznyságot keresnek vala Jézus ellen, hogy megölhessék őt; És nem találának. És noha sok hamis tanú jött vala elő, még sem találának.” (ford.)

• „Aki biznyságot tett az Isten beszédéről és Jézus Krisztus biznyságtételéről, mindenről, amit látott.” (ford.)

+ „És mikor felnyitotta az ötödik pecsétet, látám az oltár alatt azoknak lelkeit, akik megölettek az Istennek beszédéért és a biznyságtételért, a melyet kaptak.” (ford.)

▲ „És az apostolok nagy erővel tesznek vala biznyságot az Úr Jézus feltámadásáról; és nagy kegyelem vala mindnyájukon.” (ford.)

♥ Károli fordításában: „Térjete meg, mert elközelgetett a mennyeknek országa.” (ford.)

♦ “ Én vagyok az Alfa és az Omega, kezdet és vég, ezt mondja az Úr, a ki van és a ki vala és a ki eljövendő, a Mindenható.” (ford.)

¹⁷ Rudolf Steiner: Das Johannes Evangelium, 7. előadás, 1909, június 30, Kassel. R. Steiner összkiadás, GA 112.

¹⁸ Ld. Nov. Test. Graec, kiadó Nestle, 614. old. kommentár a 11. vershez (Stuttgart 1941).

♦ „Ezt mondja az Ámen, a hű és igaz biznyság, az Isten teremtésének kezdete.” (ford.)

⊙ „Aki képe a láthatatlan Istennek, minden teremtménynek előtte született.” (ford.)

Ez vala, a kiről mondám: A ki utánam jő, előttem lett, mert előbb volt nálamnál.”* . (János 1, 15 ill. 1, 30). „Én utánam jön egy férfiú, a ki előttem lett, mert előbb volt nálamnál.”*. A főmondat fordításának pontatlanságától eltekintve – János 1, 15-ben helyesen annak kellene állnia, hogy „az utánam jövő” – az ismétlésnek „... előttem lett, mert előbb volt nálamnál” nincs értelme, mert ugyanazt mondja, ezen kívül a Názáreti Jézus valamivel a Keresztelő után született. A helyes fordítás így szól: „Az utánam jövő Erchomenos nagyobbá, hatalmasabbá lett nálam” – „gegonen”: „volt” és „lett” –, mert az első – protos – (nem előbb) előttem *volt* – „en”. Ez azt jelenti: aki az eljövésben utánam van, hatalmasabb lett nálam, mert ő volt az első hozzám hasonló – vagyis Logosz – lény. A szinoptikusoknál (Máté 3, 11; Márk 1, 7; Lukács 3, 16) az áll: „erősebb nálam”. A prológusban kulcsszerepet játszó „volt” és „lett” igék itt is következetesen fordulnak elő: a Logosz lény földi megnyilvánulásában hatalmasabb *lett* Jánosnál, mert öröktől fogva az első *volt* a hozzá hasonlók között. A protos-ról, az elsőről, való tudás a régebbi formája annak a tudásnak, amit később és pontosabban Logosznak neveztek.

De tud a Keresztelő a *végről*, Isten haragjáról és annak következményéről, a végső tüzről, az „ekpyosis”-ról¹⁹ is (Máté 3, 7 és 12; Lukács 3, 7 és 17). Isten haragja azokon *marad*, akik nem hagyják meggyőzni magukat a Fiú által (János 3, 36*), akik nem válnak maguk is tanúvá.

Isten haragja azonban azt éri, aki az isteni lényben nem ismeri fel a Logoszt. Ezért nem léphet be Mózes az ígélet földjére: amikor másodszor fakaszt vizet a sziklából, pálcájával rácsap a sziklára, ahelyett, hogy beszélne vele, ahogy Isten parancsolta (IV. Mózes 20, 8-13; V. Mózes, 3, 26; 4, 21). Nem ismeri fel a Logoszt Jehova alakja mögött. Mózesnek nehézségei vannak a beszéddel, mint erről Mózes 2. könyve beszámol (II. Mózes 4, 10-15; 6, 29 - 7. 1). A „harag” ellentéte az „örök élet” (1. Ján. 5, 12⁺), amire még visszatérünk.

Az Ószövetség majdnem teljes egészében a harag jegyében áll: a törvény Jézus születésének irányába mozgatja a történetet. Mögötte áll a Logosz, a láthatatlan Isten ideája. A Logosz iránti értetlenség a törvény áthágásához vezet; erre következik Isten haragja.

A törvény korszakának pozitív lehetősége, hogy az ember „Isten gyermekeként”, a benne *működő* isteni princípiumból cselekedhet. Ez más viszony Istenhez, mint a Fiúé: a Fiú, amint láttuk, egy lényegű, *egy* az Atyával (János 10, 30[▲]; 17, 11 és 22). Az ószövetségi ember ezért nem láthatja meg Isten arcát²⁰, még Mózes sem. Az, hogy Mózesről elvárta Isten, hogy megismerje a *szó-mágia* lehetőségét, mutatja, hogy mennyivel kortársai fölött állt, még akkor is, ha ebben kudarcot vallott. Arra nem tartotta képesnek Isten, hogy meglássa az Ő arcát, és életben maradjon (II. Mózes 20-23[♦]). A halála utáni „megemlékezés” szerint ugyan színről színre látta Istent, ez azonban ellentmond az előbbi helynek. Ő maga el kell, hogy rejtse arcát, ahogy Istenhez közeledik (II. Mózes, 3, 6), másrészt az ő sugárzó arcát el kell fátyolozni Istennel való beszélgetése után, hogy meg ne rémítse környezetét (II. Mózes 34, 29 – 35).

* Károli Gáspár fordítása (ford.)

* Károli Gáspár fordítása (ford.)

¹⁹ Vö. Wilhelm Kelber: Die Logoslehre. Von Heraklit bis Origenes, 2. fejezet (Stuttgart 1976).

• „Aki hisz a Fiúban, örök élete van; aki pedig nem enged a Fiúnak, nem lát életet, hanem az Isten haragja marad rajta.” (ford.)

+ „Akié a Fiú, azé az élet: akiben nincs meg az Isten Fia, az élet sincs meg abban.” (ford.)

▲ „Én és az Atya egy vagyunk.” (ford.)

²⁰ Michelangelo az éppen megteremtett Ádámában a bűnbeesés *előtti* embert festette meg, aki még *egy* a teremtő fényvel. Vagy megelőlegezte az eljövendő – a második és *igazi* – Ádámot.

♦ „Orczámat azonban, mondá, nem láthatod; mert nem láthat engem ember, élván...” (ford.)

Ez a viszony Isten arcához, a haragnak felel meg. Jelentősen különbözik ettől a jövőre utaló prófécia: „látni fogják Isten arcát” (Jelenések, 22, 4). Ez utóbbi szellemében állnak Pál (II. Kor. 3, 7-18; I. Kor. 13, 12^{*}) és János (1. Ján., 3, 2^{*}) kijelentései. Isten arca azonban a Fiú, a Logosz. Isteni mivoltáról nagymértékben le kellett mondania ahhoz, hogy az emberek elviselhessék.

A Keresztelő tudja, hogy aki utána jön, az a Fiú. Szavaiban (János 3, 30-36) visszhangzik a Logosz korábbi kijelentése önmagáról (János 3, 11-19).

Ismeri az Eljövendő kozmikus hátterét is, tudja, hogy ő *Isten báránya* (János 1, 29^{*} és 36). Ez a motívum csak Jánosnál fordul elő. „Isten bárányának” azt a kozmikus lényt nevezték, akinek feladata az önfeláldozás volt. A teremtés, az evolúció során a teremtmények folyamatosan elválnak, eltávolodnak és elidegenednek eredetüktől. Ez szükséges, de egyben „bűn” is, ha az „elválást” nem kíséri az ős-egység tudata, az eredetről - az eredendő Énről – való tudás. A távolodás kezdetén azonban ez nem lehetséges. Az embernek el kell hagynia, el kell veszítenie, felejtenie eredetét. El kell *rejtteni* előle eredetét. Ezeket a „negatív” mozgásokat – az eltávolodását, az elidegenedését – találhatjuk „beletitkolva”⁺ a görög *lanthano* szóba. Azt jelenti elfelejteni, elveszteni, elrejtteni, és belőle származik a *lethe*, *letheia* főnév, amely egyszersmind az „igazság” szavának a gyökere is: *aletheia* azt jelenti, hogy rejtetlenség, nem-felejtés, nem-elvesztés. A bárány az, aki magára veszi az ebben az értelemben a teremtményekhez kötődő bűnöket, aki feláldozza magát ezekért a bűnökért. Ezzel elhozza az *aletheia*-t (János 1, 14 és 17[▲]) és a legmesszebbmenőkig magára kell vennie az ember sorsát, miközben tanúskodik az emberek világában az eredetről, az Atyáról.

A vízzel való keresztelkedésben az ember tudatosan élte át – a testben – valamit, amin az emberiség kozmikus történetének korábbi szakaszaiban, álmodó tudatban, tudatos átélés nélkül ment keresztül. Aki tűzzel és szellemmel keresztelt – akire Keresztelő János mutat –, az ember tisztán szellemi részéhez fordul (Máté 3, 11[♥]; Márk 1, 8; Lukács 3, 16; János 1, 27[♦] és 33). A szövegben mindenhol ezt mondja: „tűzzel és Szent Lélekkel” (Szellemmel). Ez a „keresztelkedés” – tulajdonképpen megtisztulás – abban különbözik minden korábbi eljárástól, hogy semmilyen külső elemet – pl. vizet –, vagy külső eszközt nem vesz igénybe, tisztán az emberi szellemben történik, és a szellemi átalakulás olyan hatalmas, hogy hatását a vérbe, az embert átjáró melegségbe küldi²¹. Egészen az ember melegség-alakjáig hatol a szellem: a megismerés vérig ható átalakulást idéz elő benne. Ez távoli, de az emberiség jövője szempontjából a legfontosabb lehetőségre utal. Ma az ember melegség háztartását

* „Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismerttem.” (ford.)

* „Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlóká leszünk Ő hozzát; mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (ford.)

• “Mánap látá János Jézust ő hozzát menni, és monda: Ímé az Istennek ama báránya, aki elveszi a világ bűneit!” (ford.)

+ A kifejezés Goethe-től származik. (ford.)

▲ “Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett.” (ford.)

♥ „Én ugyan vízzel keresztellek titeket megtérésre, de aki utánam jő, erősebb nálamnál, akinek saruját hordozni sem vagyok méltó; ő Szent Lélekkel és tűzzel keresztel majd titeket.” (ford.)

♦ „És én nem ismertem őt; de aki elküldte engem, hogy vízzel kereszteljek, az mondá nékem: Akire látod a Lelket leszállani és rajta megnyugodni, az az, aki keresztel Szent Lélekkel.” (ford.)

²¹ Rudolf Steiner: Das Johannes Evangelium, 7. előadás, 1909, június 30, Kassel. R. Steiner összkiadás, GA 112. „Nem valamilyen érzékelhető anyaggal keresztel [Krisztus], hanem szellemi befolyással, anélkül, hogy a hétköznapi tudat megváltozna. A szellem révén, amely a Krisztus-impulzus formájában kiáramlott, olyan valami áramlik a testbe, ami különben csak a fizikai-fiziológiai fejlődés útján idézhető elő: a tűz, a belső tűz révén, amely a vérkeringésben fejezi ki magát.” (ford.)

túlnyomórészt égési folyamatok tartják fenn, amelyeket a belélegzett oxigén tesz lehetővé. Mint köztudott, a növényi organizmusokban a napfény hatására az égési folyamatokkal ellentétes, redukáló folyamatok is lejátszódnak. Ezek révén az égésterméként keletkező vízből és széndioxidból megint újraégethető anyag termelődik, és ennek során oxigén is felszabadul. Évezredek óta hagyományozódik az arról szóló tudás, hogy egyszer az ember is a növényhez hasonlóan táplálkozik majd. Ehhez azonban nem használhatja a külső napsugárzást, mert nem rendelkezik klorofillal, amely a növényben a Nap sugárzása nyomán keletkezik, és utóbbit hasznosíthatóvá teszi a növényi táplálkozásban. Az emberben *belső Napnak* kell felkelnie ahhoz, hogy valami hasonló lehetővé váljon számára.

„Neki növekednie kell, nekem pedig alászállnom” (János 3, 30) mondja, akiről írva áll: „Nem ő volt a világosság, hanem hogy tanúskodjék a világosságról.” A „növekedni” ige ugyanabban az értelemben szerepel itt, mint Hérakleitosz mondatában: „A léleknek Logosza van, amely önmagától növekszik.” A „sajátlénynek”, az egónak, amely a „külsőre”, vagyis a külső világosságra támaszkodik, csökkennie kell („alászállania”), hogy világítani kezdhessen benne az igazi világosság, a világosság forrása. De az egész régi világnak, régi tudásnak el kell tűnnie, hogy az *igazi világosság* (János 1, 9) eljöhessen a világba. Ez az a világosság, amelyik önmagáról tanúskodik, mert igazsággal teli, *alethinon*, átvilágítja önmagát. Ez a világosság bizonyos módon már jelen volt a világban; de az nem tudta felismerni, mert a „sajátlények”, az egyes emberek, nem fogták fel, nem fogadták be. Most harmadszor jön el új módon a világba. Először a teremtésben jött el, amely teljesen a Szó által történt (János 1, 3). Azután az „Isten gyermekeihez” jött, és most úgy akar eljönni a világba, hogy felismerhető legyen, mint „a világ”, mint valóság, mint az az alapvető valóság, amiből a világ áll. Az igazi világosságnak ehhez be kellett költöznie az emberbe, aki így tudja megismerni a világ világosság természetét: a világot, mint az egyszülött Fiú kisugárzását, dicsőségét.

Az igazi világosság önmagáról tud tanúskodni. Más nem is tanúskodhatna erről a világosságról, mert már ahhoz is ugyanarra a világosságra kellene támaszkodnia.

Az 5. és a 8. fejezetben találunk két kijelentést, amelyek rávilágítanak annak a folyamatnak a szintjeire, amelyben a Logosz-lény beköltözik az emberbe. Az 5. fejezetben az Úr nem tesz önmagáról tanúbizonyságot: „Ha én teszek bizonyosságot magamról, az én bizonyoságtételem nem igaz.” (János 5, 31). Más tanúkra (János 5, 31^{*}), a tetteire és az Atyára (János 5, 36[♦] és 37[♥]), valamint Mózesre (János 5, 46[▲]) hivatkozik. A 8. fejezetben azonban ez áll: „Ha magam teszek is bizonyosságot magamról, az én bizonyoságtételem igaz;” – *alethes* (János 8, 14). Mi történt e két kijelentés között? A 6. fejezet leírja az ötezer ember megvendéglését, beszél az igazi (*alethinon*), mennyei kenyérről (János 6, 32^{*}): „Én vagyok az életnek ama kenyere” (János 6, 35, 48 és 51); az ő húsa és az ő vére az igazi – *alethes* – kenyér és az igazi ital (János 6, 55). A 7. fejezetben az élő vízről beszél, amely abból fog megeredni, akinek inni ad, és aki hisz benne (János 7, 37-38⁺). A szöveg a Szent Lélekre (Szellemre) utal: aki befogadja, maga is forrásává válik. A 8. fejezet a házasságtörő asszonnyal kezdődik, akinek

^{*} „Ti elküldtetek Jánoshoz, és bizonyosságot tett az igazságról.” (ford.)

[♦] „De nékem nagyobb bizonyosságom van a Jánosénál: mert azok a dolgok, amelyeket rám bízott az Atya, hogy elvégezzem azokat, azok a dolgok, amelyeket én cselekszem, tesznek bizonyosságot rólam, hogy az Atya küldött engem.” (ford.)

[♥] „Aki elküldött engem, maga az Atya is bizonyosságot tett rólam.” (ford.)

[▲] „Mert ha hinnétek Mózesnek, nékem is hinnétek; mert én rólam írt ő.” (ford.)

^{*} „Bizony, bizony mondom néktek: nem Mózes adta néktek a mennyei kenyeret, hanem az én Atyám adja majd néktek az igazi mennyei kenyeret.” (ford.)

⁺ „Ha valaki szomjúhozik, jöjjön én hozzám, és igyék. Aki hisz én bennem, amint az írás mondotta, élő víznek folyamai ömlenek annak belsejéből.” (ford.)

bűneit a homokba írja, és akit ezután nem köveznek meg, ahogy a törvény parancsolja, mert vádlói közül senki sem érzi magát büntetlennek – a törvény ideje lejárt. Ezután a jelent után hangzik el a mondat: „Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek világossága.” (János 8, 12). Erre – a farizeusok kérdésére válaszolva – következik a fent idézett mondat, a hozzátartozó „indoklással”: „mert tudom, honnan jöttem és hová megyek;” (János 8, 14). A szélről – a szélként megnyilatkozó Szellemről – szól hasonlóképpen (János 3, 8).

A prolóógus sűrítve ábrázolja azt, amit ezek a fejezetek elmondanak: az igazi (alethinon) világosság eljövöben volt. Az „én vagyok” formájában van szó az igazi kenyérről és italról, és megelőlegezve, az igazság – aletheia – szelleméről, amíg el nem jut a legnagyobb „én vagyok” kijelentéshez: Én vagyok a világ világossága (János 14, 17; 15, 26; 16, 13*).

Az emberi tudat háttérében olyan „őstapasztalás” áll, amelyet nem lehet szavakkal kifejezni: „Én vagyok” – és – „világosság”. A tudat legcsekélyebb rebbenését is ez a rejtett tapasztalás kíséri, csak ezzel a „feltétellel” mozdulhat bármi is a tudatban. A közönséges tudatban ezt az őstapasztalást mindig elfedi *az*, a figyelem tárgyának tapasztalása: a szem *csak* kifelé néz. A Logosz logikája szerint belátható, hogy *az*, csak nekem, egy én-tudatnak létezhet, és csakis megismerés – világosság – révén. A fent említett háttér csak nagyon ritkán – magasabb tudatszinten – válik tapasztalássá. Ha nem következik be, akkor ebből a nem-tapasztalásból keletkezik a mai ember naivitása, vagyis a megismeréstől független valóság babonája, egy „valóságé”, amelyhez nem tartozik hozzá sem a megismerő alany, sem a megismerési folyamat. Másrészt, éppen az, hogy ma az ember *beszél* erről, még ha tagadólag is, mutatja, hogy megvan a lehetősége és képessége, hogy közeledjen ahhoz, ami mindig is, minden komolyan vehető tanítás középpontjában állt. Régebbi korokra vonatkozóan, amikor ez a tapasztalás nem volt lehetséges, beszélhetünk a rejtettség, a felejtés, vagy elvesztés állapotáról. A jelenkor emberénél a „Szellem elleni bűnről” kell beszélni. Mivel azonban a szellem képessé teszi az embert a fenti értelemben vett – „naivitásból” származó – tagadásra, ezért jóvá is csak maga az ember teheti. A szellem immár az *ő* szelleme; erre a bűnre kívülről nem jöhet feloldozás.

A tudat a fenti őstapasztalás nélkül is tud a világosságról beszélni, de az nem az igazi, önmagát átvilágító, önmagát nem elfelejtő, nem elvesztő világosság, nem a rejtetlenség világossága. Nem a Szó, a Logosz világossága.

Az őstapasztalás ténye a tudat gyökere. Valamilyen formában minden korban „tanították”. A kereszténység előtti időkben szavak nélkül, annak a lénynek az – érzékfölötti, vagyis az intuitív tudat szintjén való – látásában, akinek szabad mondanía: „(Az) Én vagyok a világ világossága.” A látás volt a tanítás. Ez a látás egyszersmind azt is jelentette, hogy ez a lény visszanézett azokra, akik őrá néztek: csak *egy* látás volt. Ez földöntúli tapasztalás volt, nem ebben a világban jött létre. Most azonban *ebbe* a világba akar jönni a világosság, a világ részévé akar válni, mai értelemben vett valósággá. Beköltözik az emberi testbe, szemmel láthatóvá és kézzel tapinthatóvá válik (1. Ján. 1, 1⁺), ha az emberek felismerik ebben az új és szokatlan köntösben. Az öröktől rejtett ősmisztérium a rejtetlenségbe lép, az aletheia-ba. „Boldog szemek, amelyek látják azokat, amelyeket ti láttok. Mert mondom néktek, hogy sok próféta és király kívánta látni, amiket ti láttok, de nem látták; és hallani, amiket hallotok, de

* A megadott helyek a Szent Lélekre, a “vígasztalóra” utalnak, pl.: „Mikor pedig eljő majd a Vigasztaló, akit én küldök néktek az Atyától, az igazságnak Lelke, aki az Atyától származik, az tesz majd én rólam bizonyosságot.” (János 15, 26) (ford.)

+ „Ami kezdettől fogva vala, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit szemléltünk, és kezeinkkel illettünk, az életnek Igéjéről.” (ford.)

nem hallották....” (Lukács 10, 23; Máté 13, 16). És most itt áll az emberek előtt, földi láthatóságban. Boldogok az emberek? Nem, mert nem látják őt. A Messiásról alkotott előzetes elképzelések elfedik. Az evangélistának nyomatékosan hangsúlyoznia kell hogy Jézus volt a Krisztus (1. Ján. 1, 1; 2, 2; 4, 2). Talán ő az egyetlen, aki már a feltámadás előtt is értésben volt.

A Fiú az Atya tudata. Senki sem jut az Atyához, hacsak nem a Fiú által (Máté 11, 27; Lukács 10, 22). A Fiú az Atya tudata – az emberben is. „Az ő – az Atya – ígéje sincs maradandóan bennetek: mert akit ő elküldött, ti annak nem hisztek” (János 5, 38).

János evangélista szavakba foglalja az őstapasztalást. Ez egyrészt hatalmas előrelépés a korábbi „néma” szellemi tapasztalásokhoz képest; másrészt hozzáférhetővé válik mindenkinek, aki *élni* tud ezekkel a szavakkal. Ekkor új tapasztalás hajt ki belőlük, amelyet így nevezhetünk: a Szó világossága. Az ember felébred a szóban. A felébredés új képességet hoz: a tanúskodás, a bizonyágtétel képességét, amely elő-képéhez hasonlóan megvan benne. A Fiú a „hű és igaz (alethes) bizonyág” (tanú) (Jelenések 3, 14). „A ki hisz az Isten Fiában, bizonyágtétele van önmagában (önmagában tanúskodik).” (1. Ján. 5, 10). „Akié a Fiú, azé az élet: akiben nincs meg az Isten Fia, az élet sincs meg abban.” (1. Ján. 5, 12). A Logosz önmagáról tanúskodik, hozzászámolja magát a szükséges két tanúhoz (János 8, 17-18*). A másik tanú az Atya (János 5, 37; 8, 18). A jövőben a Szellem (Szent Lélek) fog tanúskodni (János 15, 26; 14, 26), és most János, az evangélista tanúskodik. A tanúskodás, a bizonyágtétel egész történetét összefoglalja János 1. levele 5, 6-8: „Ez az, aki víz és vér által jő vala, Jézus a Krisztus; nemcsak a vízzel, hanem a vízzel és a vérrel. És a Lélek az, a mely bizonyágot tesz, mert a Lélek az igazság. Mert hárman vannak, akik bizonyágot tesznek a mennyben, az Atya, az Íge és a Szent Lélek: és ez a három egy. És hárman vannak, akik bizonyágot tesznek a földön, a Lélek, a víz és a vér; és ez a három is egy.”

A Logosz eszköze a szóláshoz egy emberi test és emberi lélek, amelyeknek fokozatosan kell alkalmazkodniuk a szellemhez, amelyet hordoznak. Az 5. fejezettől fogva nyomon követhetjük ennek a tudati növekedésnek a lépéseit. Az ötezer ember megvendéglése[♦]; „az én testem, az én vérem, kenyér és ital, az *igazi* étel és az *igazi* ital”[♥]; aki hisz benne, maga lesz az élő víz forrása. A beszélő összenő a Földdel, a Föld új Szelleme²² lesz – az *én* testem, az *én* vérem –, de ő az is, aki ezt kimondja, aki tanúskodik önmagáról, ezért *igazi* kenyér és *igazi* ital, alethes. Már az ötezer ember csodálatos megvendéglése is ennek a jegyében áll, akik a Földre ülnek – külön hangsúlyt kap, hogy „Nagy fű vala pedig azon a helyen.” (János 6, 10; Máté 14, 19; Márk 6, 39). Ebben a jegyben áll a Földben fekvő Lázár feltámasztása is. Ezekre a fokozatokra következnek a világ világosságáról szóló kijelentések (János 8, 12; 12; 9; 11, 9-10; 12, 35-36 és 46); a földi tudat számára hozzáférhetetlen képekkel kifejezve: a Világosságisten, a Napisten öntudatra ébred az emberi testben – a vakon született ember meggyógyítása. Az Én vagyok – a világ világossága – egyre jobban kitágul. „Én vagyok az ajtó” (János 10, 9), a jó pásztor (János 10, 11-14); Én és az Atya egy vagyunk (János 10, 30). Én vagyok a feltámadás és az élet (János 11, 25); Én vagyok az út, az igazság és az élet (János 14, 6); „az igazi szőlőtő” (János 15, 1). Mind variációk ugyanarra a témára: „Én vagyok a világ világossága”. Ezzel a szóval kezdődik a duális, a kettősségben élő tudat – a világosság a sötétségben –, a duális megismerés legyőzése. Kezdetét veszi az új bölcsesség: világosság a

* „A ti törvényetekben is meg van pedig írva, hogy két ember bizonyágtétele igaz. Én vagyok, aki bizonyágot teszek magamról, és bizonyágot tesz rólam az Atya, aki küldött engem.” (ford.)

♦ János, 6, 5-14. (ford.)

♥ Károlinál: „Mert az én testem bizony étel és az én vérem bizony ital” János 6, 55.

²² Rudolf Steiner: Das Johannes Evangelium, 14. előadás, 1909, jún. 30, Kassel. R. Steiner összkiadás, GA 112.

világosságban. Ezért írhatja János: „És ez az az üzenet, amelyet tőle hallottunk és hirdetünk néktek, hogy az Isten világosság és nincsen ő benne semmi sötétség.” (1. Ján. 1, 5). „Viszont új parancsolatot írok néktek, a mi igaz ő benne és ti bennetek; mert a sötétség szűnni kezd, és az igaz világosság már fénylik.” (1. Ján. 2, 8). Hangsúlyozza, hogy az *igaz* világosság – nem az, amelyik a sötétségben fénylik.

A dualitás legyőzője értelemszerűen „egyszülött” – *Monogenes* (János 1, 14 és 18; 3, 16). A szó azt jelenti, hogy a Fiú nem két szülőtől származik, hanem az Egytől született; semmi *más* nem keveredik hozzá, mert minden *más* általa lett; minden más, minden egyéb fogalom „kétszülött”. *Monogenes* nem egy szó a sok közül, nem ez, vagy az, hanem *a* Szó, maga a szó-lás, az én vagyok, az itt vagyok. Az Atya tudata, az őstapasztalás szubsztanciája.

A 11. fejezet formálisan is két részre osztja az evangéliumot. Lázár feltámasztása teszi a szeretett tanítványt „ama tanítvánnyá” a „másik tanítvánnyá” (János 13, 23; 18, 15-16; 19, 26-27 és 35: 20, 2-4, 8 és 20; 21, 24)²³. Ő a harmadik tanú. Közvetlenül a feltámasztás előtt a szöveg utoljára visszatér a Keresztelőhöz (János 10, 40-41), mintegy, hogy a közelében tartózkodjon, ott *maradjon* (János 10, 40) *, hogy felnőjön a következő cselekedethez. A Logosz a Föld szellemévé válik; a feltámasztás is a földön keresztül történik, amelyben a „halott” fekszik. Ez a cselekedet, az utolsó csoda és jel (János 11, 47) vezet a végső szakításhoz a papi fejedelmekkel és a farizeusokkal (János 11, 47-53), és ez a keresztthalál közvetlen oka. A Keresztelőt többé nem említi a szöveg. A Logosz maga szól, maga nyilatkozik meg (János 12 – 17. fejezet), ami a hatalmas „Én vagyok” (János 18, 5) kijelentésben éri el a csúcspontját, amitől letartóztatói a földre esnek[▼]. Azután eltávozik a világból, amelybe eljött. A távozóról és a feltámasztóról a szeretett tanítvány, János tanúskodik, ahogy Keresztelő János tanúskodott az Erchomenos-ról, az eljövendőről. Az evangélista bizonyágtétele „igaz” – *alethine alethes*: „És aki látta, bizonyágot tett, és igaz az ő tanúbizonyága; és az tudja, hogy ő igazat mond, hogy ti is higgyetek.” (János 19, 35). „Ez az a tanítvány, aki bizonyágot tesz ezekről, és aki megírta ezeket, és tudjuk, hogy az ő bizonyágtétele igaz.” (János 21, 24). Hasonlóan szól János első levelében (1. Ján. 5, 10). „Igaz tanúvá” vált, mint maga a Logosz (Jelenések 3, 14). A „Logosz szolgálóinak” nevezték azokat, akik tanúskodni tudtak a Logoszról, „amint kezdettől fogva volt”. Ez a kezdetről való tudást jelenti, amelyben a Logosz volt, és amely a Logosz maga volt. A „Logosz szolgálója” kifejezés a János evangéliumban nem fordul elő, Lukácsnál található meg (Lukács 1, 2): „... Amint nekünk előnkbe adták, akik kezdettől fogva szemtanúi és szolgálói voltak az ígének...”. A „kezdetől fogva” – *ap' arches* – fordulat többször is szerepel ebben az értelemben (János 15, 27; 1. Ján. 1, 1; 2, 13-14 és 24; 3, 11^{*}). A szöveg után ítélve kétségünk sem lehet afelől, hogy a negyedik evangélista maga is a Logosz szolgálójává „vált”.

A Keresztelő nem volt az. Ő „kisebb lesz a legkisebbnél a Mennyek Országában, amely bennetek lakik”. Nem volt tűzzel és szellemmel megkeresztelve. Tanúskodott az igazságról, de nem, mint „igaz tanú”, aki az igazság evidenciáját önmagában hordja. Nem is „marad meg”, mint „a másik tanítvány” (János 21, 22-23). Ő a legnagyobb azok közül, akik felismerik a Logoszt, de nem éli át a földi szellem nagy átváltozását, amelyet a testté válás hívott életre. De a két János között titokzatos és sokszoros kapcsolat van.

²³ Lázár: vö. Kreyenbühl: *Das Evangelium der Wahrheit*, I (1900), 157 – 162 old.; valamint R. Steiner: *Das Johannes Evangelium*, 4. előadás, 1908, május 22, Hamburg. R. Steiner összkiadás, GA 103.

* „És újra elméne túl a Jordánon, arra a helyre, ahol János először keresztelt vala; és ott marada.” (ford.)

▼ „Mikor azért azt mondá nekik, hogy: Én vagyok; hátra vonulának és földre esének.” (János 18, 4-6) (ford.)

* “Mert ez az üzenet, amelyet kezdettől fogva hallottatok, hogy szeressük egymást;” (ford.)

5. A beszélő

Szólunk tisztaságot és szólunk rózsát
és a történésnek hangot adunk;
de nevetlennek lásd a formát
ezek mögött, melyben, szólás közben, vagyunk.*

Rilke

Ahogy változik a tudat, úgy változik az emberiség lehetősége, hogy figyelmét a Logosz felé fordítsa. Ebből a szempontból nézve úgy is mondhatjuk, hogy a tudat átalakulása a kornak megfelelő pedagógia jóvoltából történik, abból a célból, hogy az ember a mindenkor megfelelő módon tekinthessen a Logoszra.

Korábbi időkben a szótlán módszerek uralkodnak: nincs kifejezés a szó egyszerre kívül és belül működő világosságára, az igazi világosságot még nem érzékelik, nem veszik észre. Példa erre Hérakleitosz könyve, amely bizonyíthatóan ezzel a mondattal kezdődik: „Noha ez a Logosz mindig van ...” Ez a mondat – különösen az, hogy „ez” – régóta okoz fejtörést a filológusoknak, mert „ez” valamire utal, amiről még nem lehetett szó, hiszen a mű első mondatánál tartunk. W. Kelber megoldási kísérlete kiváló munkájában²⁴ felhívja a figyelmet arra a körülményre, hogy Hérakleitosz könyvét az istenkép lábához, az Efézusi Artemisz templom oltárára, vagy még inkább a kereszténység előtti Logosz misztériumok²⁵ házába tették. „Ez” így a misztériumokban átélt Logoszra utal, amely itt jelenik meg először, mint *gondolat*. Ez ugyan igen meggyőzően hangzó megoldás, de mégis, nagyon modern. Olyan tudatot tételez fel, amely gondolatilag átlátja mindezeket a viszonyokat. Hasonló szerkezetet találunk viszont a Zen Buddhizmus történeteiben, ahol a mester olyan válaszokat ad a tanítványoknak, amelyeknek tartalmilag semmi közük sincs a kérdéshez, esetleg egy ütéstől vagy rúgástól állnak. Mindennek az a célja, hogy a figyelmet a tartalomról magára a beszédre, a párbeszédre, a közted és köztem lejátszódó történésre irányítsa. Tágasabb értelemben egy ütés is jel: észrevettelek, és te is észrevettél. Vagy hirtelen megszakítja a mester a beszélgetést egy kérdéssel: mi ez? Noha a Zen korunkban működik, tudatilag kereszténység előttinek tekinthető, és központi törekvése, hogy ne szavakkal mutasson rá a Szóra, hanem az emberek közötti Szó megvalósításában, a még élő, lebegő Szó látásában. Ezek szerint a Hérakleitoszi „ez” talán úgy értelmezhető, hogy közvetlenül a Logoszra utal, „erre”, amelyik az olvasóhoz szól a mondatban, az aktuális, jelenlévő szóra, a Logoszra, amely lehetővé teszi a kommunikációt szerző és olvasó között.

Az ilyen jellegű tanítást, az ilyen utalásokat nevezhetjük „közvetettnek”. Ehhez képest a János evangélium tanítási módja sokkal közvetlenebbül irányítja a belső tekintetet a szóra, és a szón keresztül a beszélőre, arra, aki képes a szóra. Noha az evangélium a Logoszt nagyon is isteni *személyként* ábrázolja, fel lehet fogni – és sok magyarázó ezt is tette – absztrakt princípiumnak is. Ennek azonban számos fordulat és megfogalmazás ellentmond. Ezek azt mutatják, hogy a beszélt szóról és arról a princípiumról van szó, amely az embert képessé teszi a beszédre.

* Zsellér Gyula fordítása

²⁴ Ld. Kelber, 19. lábjegyzet (Wilhelm Kelber: Die Logoslehre. Von Heraklit bis Origenes, Stuttgart 1976).

²⁵ Ezzel a témával foglalkozik Rudolf Steiner előadássorozata: „De Weltgeschichte der Erkenntnis des Menschengeistes” (az Általános Antropozófiai Társaság alakuló összejövetelén, 1923 dec. 24 és 1924 jan. 1 között, Dornachban), Rudolf Steiner összkiadás, GA 233.

Az egyik ilyen fordulat, amelyik több mint hússzor fordul elő a János evangéliumban: „Ámen, Ámen, mondom néktek...” Hasonló szerkezetek, egyszeres „ámennel”, a többi evangéliumban is előfordulnak ugyan, de nem olyan gyakran, és nem olyan hangsúlyozottan, nem a kétszeres formában, mint a negyedik evangéliumban. „Ámen” nem azt jelenti, hogy „bizony”, ahogy Károli (vagy „igazán”, ahogy Luther) fordítja. Ámen *név*, valakinek a neve. „Ámen, Ámen, mondom néktek...” tulajdonképpen azt jelenti, hogy „Én, Ámen, mondom néktek...”. Ebben az értelemben, névként fordul elő Ámen a Jelenések könyvében (Jelenések 3, 14*). Ámen azt jelenti: „úgy legyen”. Mint név, olyan valakire utal, aki már *olyan*, akinél már *úgy* van; akit az emberek segítségül hívnak, hogy náluk is úgy legyen, hogy olyanok legyenek, mint Ő (vö. 1. Ján. 3, 2⁺). Ez a lény beszél Jézus alakjában az emberekhez, és hangsúlyozza, hogy beszél, hogy a világ beszélő lényege. Tulajdonképpen fölösleges azt mondani, hogy „én mondom néktek ...”, hiszen amit mondott, már tanúsítja a mondást. Az „én mondom ...” hangsúlyozása a tartalom egyoldalú befogadásáról magára a *mondásra* és a beszélőre irányítja a figyelmet, a beszéd jelenségére, arra, hogy valami eljut a beszélőtől a hallgatóhoz.

Nyilvánvalóan ugyanerről a motívumról van szó, amikor a halálból való feltámasztásoknál – az ifjú Nainban (Lukács 7, 14) és Jairus lánya (Márk, 5, 14) – a következő megszólítás hangzik el: „Ifjú, ill. leányka, *mondom néked*, kelj föl”. Itt is a „*lego*” szó fordul elő, ugyanúgy, mint az „ámen, ámen” után. Ez nagyon tudatos, földi értelemben is tudatos beszédet jelent: tudom, hogy mondok valamit. Ez megfelel annak, hogy ezekben az esetekben a földi én-erőket szólítja meg, hogy az én, miután kapcsolata fellazult vagy feloldódott a földi testtel, ismét összekapcsolódjék vele, és az ember figyelme e felé az öntudatos beszéd felé forduljon, amelynek a beszélő tudatában van: ámen, ámen... A mai ember számára elvileg nem okoz nehézséget, hogy rálásson, reflektáljon a saját tevékenységére. Csak éppen nagyon erős hajlama van arra, hogy aktuális tevékenységét elfeledje, és a reflexió így absztrakt marad, a már elmúlt tevékenységére való *utólagos* rálátás – ha egyáltalán létrejön. A 2000 évvel ezelőtti átlagember számára ez a tudati mozdulat, a hátrafelé tekintő kos mozdulata, teljesen szokatlan volt. Két további esetben csak a kéz megfelelő mozdulatáról²⁶ emlékeznek meg az evangéliumok (Márk 9, 27 és Máté 8, 15), amelyről a fent idézett helyek is említést tesznek: Jairus lánya esetében a kezének, az ifjúnál a koporsó érintéséről. Lázár feltámasztásánál sem a fenti megszólítás, sem a mozdulat nem fordul elő; ehelyett egy *hívás* hangzik fel: „Lázár, jöjj ki!” Itt egészen más folyamatról van szó.

A Logosz-hordozó egészen sajátos kifejezési formát használ, amikor felfedi kilétét. A samáriai asszonyhoz így szól: „Ha ismernéd az Isten ajándékát, és hogy ki az, aki ezt mondja (*legon*) néked: Adj innom! Te kérted volna őt...” (János 4, 10). Később, amikor az asszony a Messiás eljövételéről beszél, azt mondja: „Én vagyok az, a ki veled beszélek.” (János 4, 26). Csaknem ugyanezek a szavak hangzanak el a vakon született emberrel való beszélgetésben, akit meggyógyított, és akit utána a farizeusok kutasztottak a gyülekezetből. Tudakozódik az Isten Fia után, hogy „higgyen benne”: „Monda pedig neki Jézus: Láttad is őt, és aki beszél veled, az az.” (János 9, 37). Ebben a két mondatban a beszélőre nem a „*lego*”, hanem a „*lalo, ho lalon*” ige vonatkozik. „*Lalo, laleo*” egyrészt gügyögést, gyermeki beszédmódot, másrészt földöntúli kinyilatkoztatást, jóslást jelent. Az Újszövetség nagyon következetesen használja a nem-hétköznapi, nem földi-tudatos, reflektáló, hanem inspirált, közvetlenül a szellemből szóló, kinyilatkoztató szólásra. Így pl. Pálnál (1. Kor. 13; 14) a „nyelveken szólás” jelölésére, az „Istennek Lelke által” való szólásra (1. Kor. 12, 3), a prófétálásra Lukácsnál (Lukács 24,

* „... Ezt mondja az Ámen, a hű és igaz bizonyosság, az Isten teremtésének kezdete.” (ford.)

+ „Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlóká leszünk Ő hozzá; mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (ford.)

²⁶ Ld. még az 1. fejezetet.

25 és 44) és a Pütkösdi történetben (Ap. Csel. 2, 4-6), az angyalok beszédére (Jelenések 21, 9) és még számos más helyen. A János evangélium egyértelműen a kinyilatkoztató, valami földöntúlról üzenő beszédre használja. Tulajdonképpen így lehetne fordítani, ezeket a helyeket: „Én vagyok, aki neked kinyilatkoztató”. Így értendő az is, amikor a farizeusok szolgálói azt mondják: „Soha ember úgy nem szólott [nem nyilatkoztatott ki], mint ez az ember!” (János 7, 46). Az „ember” szó megismétlése és a „kinyilatkoztató” használata hangsúlyt ad beszédüknek, és kifejezi a szolgálókban ébredő kételkedést: „Ember?” „Vagy mégis ...?”, amelyet nem akarnak hangosan kimondani. A farizeusok mégis rájönnek, hogy őket is „elhitették” (János 7, 47-48), amire előlép Nikodémus, aki titokban szintén meg van győződve: Ő a Messiás.

Földi értelemben nem logikusak azok a mondatok, amelyekben a Logosz-lény felfedi kilétét. Elég lenne azt mondania: Én vagyok. Hiszen magától értetődő, hogy a beszélőről, a kinyilatkoztatóról van szó. A „beszélő” hangsúlyozása különleges motívumra utal. Ki a beszélő? Ő az, akit általában nem látunk, és nem ismerünk fel az emberben. Amit az emberből látunk, az a külső megjelenés, a beszélő követe, nem maga a beszélő. A beszélő tiszta jelenlét, minden lehetséges értelemben; ha valakivel beszélek, nekem is és neki is ott kell lennie, jelen kell lennie. A hétköznapi tudat azonban múlt tudat²⁷, nem tapasztalja a jelent; csak a tartalmakat ismeri, a már gondolat, észleltet, elképzeltet. A figyelem ráirányítása a beszélőre így kettős célt követ. Az egyik, hogy egyáltalán észrevegyük a *valódi alanyt*; a másik, hogy azt is észrevegyük, hogy ez nem azonos a közvetlen, külső megjelenéssel. A beszélő felismeréséhez a tudatnak a jelenlét – az evangélium nyelvén az *élet* – szintjére kell emelkednie. A vakon született esetében külön hangsúlyt kap a múlt és a jelen közötti különbség: „Láttad őt – az Isten Fiát, aki után a meggyógyított kérdez –, és aki beszél veled, az az.” (János 9, 37). Mikor látta őt (a múltban)? Hiszen a beszélgetés közben is előtte áll. De az érzékelésben alig képes tapasztalni a jelenlétét. A beszélőben, akit a megjelenő emberalak mögött sejt, megérezheti a jelenlévőt, azt, aki megnyitotta a szemét.

A negyedik hely, amelyik ezzel foglalkozik a 8. fejezetben található (János 8, 25). Arról a belső harcról szól, amely azért folyik, hogy felismerjük a Logoszt emberi alakban. Csak ez teszi az embert emberré, ez a „harmadik születés”, amelyben az ember önmagát szüli meg. Aki nem jut el oda, bűneiben hal meg, az eredet elvesztésében, a jelenlét, az élet el nem nyerésében. „És monda nékik: Ti innét alól valók vagytok, én onnét felül való vagyok; ti e világból valók vagytok, én nem vagyok e világból való. Azért mondtam néktek, hogy a ti bűneitekben haltok meg: mert ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok a ti bűneitekben. Mondának azért néki: Ki vagy te? És monda nékik Jézus: Amit eleitől fogva mondok is néktek.” (János 8, 23-25). Vagy másképp fordítva: „Én, aki kezdettől fogva megnyilatkozom nektek.” Vagy ismét másképp: „Én, aki a kezdetet is kinyilatkoztatom nektek.” A megnyilatkozó, az embernek a beszédben megnyilatkozó lény az *itt vagyok* (ímholt vagyok). Itt, a jelenlétben. Ez a neve is: „Itt vagyok”, „Én vagyok”. Az, hogy az ember képes azt mondani, hogy én vagyok, mutatja, hogy képes megvalósítani isteni mivoltát, mert Isten nevezi így magát. A hétköznapi ember visszaél ezzel a névvel. Soha nem használja abban az értelemben, hogy valóban önmagára, és nem valami másra utal, ami nem *én* vagyok, hanem pl. csak az *enyém*. A testem, a lelkem, sőt az *énem*²⁸. Ha az *én vagyok* igaz értelemben hangzik fel, akkor a jelenlévőt, jelenlétben lévőket jelenti, akinek nincs szüksége arra, hogy valami másra, szembenállóra, elmúltra támaszkodjék. A közönséges tudat nem tud a nélkül létezni, hogy magát ne a figyelem valamilyen tárgyán keresztül, az attól való elrugaszkodásban érezze meg. Ebben az elrugaszkodásban érzi és éli át önmagát önmagának, egyszersmind ezzel teszi múlttá a jelent. Ezzel a mozdulattal öli meg az életet, teszi a testvéri

²⁷ Múlt tudat, ld. pl. a szerző „A tudat szintjei” c. könyvét.

²⁸ „A testem, a lelkem...” ld. a szerző *A tudat szintjei* c. könyvében a *szellemi alapélmény* c. fejezetet.

világot szembenállóvá: ez Káin mozdulata. E nélkül – legalábbis előszörre – nem lenne tudat, nem lenne megismerés. A kereszténység impulzusa azt jelenti, hogy nincs többé szükség erre a mozdulatra, és a rajta való túllépésben jön létre az igaz én. Káin mozdulata „a bűn”, minden egyéb bűn gyökere és eredete.

Az „én” szót az evangélium görög szövege olyan alakban használja, amit sok más nyelven nehéz visszaadni (magyarul valamivel könnyebb, mint pl. németül). Arra a kérdésre, hogy „Te vagy az?” a görög válasz nem az, hogy én vagyok *az*, hanem csak: én vagyok. Így áll az említett helyeken (János 4, 26 és 9, 37), és felmerül a kérdés, hogy a Luther (és Károli) fordításában hozzáfűzött „az” nem fejezi-e ki jobban a szöveg értelmét, mintha elhagynánk. Félreérthetetlen azonban az „én vagyok” névként való használata János 8, 24-ben: „ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok a ti bűneitekben.” Luthernél itt is az áll (Károlinál nem): „hogy én vagyok az”. Ez indokolatlan és érthetetlen is, mert nem világos, hogy „az” kire vonatkozik. Hasonló értelemben fordul elő az „én vagyok” János 8, 28-ban és 8, 58-ban: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” Ezekon a helyeken azt is mondhatnánk – nyelvtanilag szokatlanul –: „ha nem hisztek, az *én vagyok*-ban...”. És: „Mielőtt Ábrahám lett, létezik az *én vagyok*.” Hasonló módon egyenesedik fél az *én vagyok* a vakon születettben: „Némelyek azt mondák, hogy: Ez az; mások pedig, hogy: Hasonlít hozzá. Ő azt mondá, hogy: Én vagyok az.” (János 9, 9). A görög szöveg szerint: „Ő azt mondá, hogy: Én vagyok”. A görög nyelvérzék szerint itt is az *autos* szó lenne helyénvaló, az felelne meg annak, hogy „én vagyok az”. Mint Lukács 24, 39-ben: „Lássátok meg az én kezeimet és lábaimat, hogy én magam vagyok”^{*}; *hoti ego eimi autos*. János kétségkívül az igazi értelemben használja az *én vagyok*-ot: „Most megmondom néktek, mielőtt meglesz, hogy mikor meglesz, higgyétek majd, hogy én vagyok.” (János 13, 19). Luther itt is azt mondja, hogy „én vagyok az”, és nem lehet tudni, hogy „az” mire vonatkozik.

A szó hatalma az elfogatási jelenetben válik világossá (János 18, 5, 6). Amikor a katonák és a szolgák közlik vele, hogy a názáreti Jézust keresik, azt mondja nekik Jézus: „Én vagyok.” „Ott állt pedig ő velök Júdás is, aki elárulta őt. Mikor azért azt mondá nekik, hogy: Én vagyok; hátra vonulának és földre esének.” A görögben itt is hiányzik az „az” (akárcsak Károlinál, eltérően Luthertől). A Júdásra vonatkozó közbeiktatott megjegyzés arra utal, hogy ő is hátra vonult (hátra hőkölt) és a földre esett.

Az Én-vagyok nem közönséges értelemben való használatát bizonyítja a Máté evangélium utolsó mondata: „és ímé én ti veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. Ámen!” (Máté 28, 20). A jövő idő – veletek leszek – helyett „*ego eimi*” áll. Ha ehhez hozzávesszük János 8, 58-at – „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” –, akkor látjuk, hogy ezt a szót se jövő, se múlt időben nem lehet mondani, mert ebben az egyetlen egyszer előforduló főnévi formában magába foglalja és áthidalja a múltat, a jelent és a jövőt²⁹.

A Logosz neve: Én-vagyok (itt vagyok), ahogy már Jehova alakjában is megnyilatkozik. De amikor a nevéől van szó, pl. „... akik az ő nevében hisznek” (János 1, 12), akkor fölmerül a kérdés, hogy mit jelent itt a névre való utalás? Miért hangsúlyozza a szöveg a különbséget, hogy benne vagy a nevében hisz-e valaki? Mit jelent a név, mi a viszonya ahhoz, akinek a neve?

Ferdinand Ebner a következő magyarázatot fűzi ehhez a kérdéskörhöz³⁰: „'Az Isten nevében való hit' Istenben, mint megszólított lényben, 'személyben', az emberi én 'te'-jében, más

* Luthernél: Én magam vagyok az (ich bin's selber). (ford.)

²⁹ Martin Buber: Die fünf Bücher der Weisung. Beilage: Zu einer Verdeutschung der Schrift (Heidelberg 1976).

³⁰ F. Ebner: Fragmente, Aufsätze, Aphorismen, S. 99 (München 1963).

szóval Isten személyes létében való hitet jelenti. Az 'Isten *nevében* való hit' kifejezésben azonban külön hangsúlyt kap a hit és a szó közötti kapcsolat is. És valóban, végső és legmélyebb értelmében minden hit a 'szóban' való hit."

Ez a magyarázat kétségkívül igen találó, de talán túl „modern” is, vagyis csak az a fejlődés teszi lehetővé, amely éppen a név, a szó látásának a lehetőségére irányult. Korábbi időkben név és hordozója között mélységes kapcsolat volt; ma ez nem így van. A név hangsúlyozása mindig is része volt annak a pedagógiának, amelyik előkészítette a tudat mai állapotát, amelyben különbséget tudunk tenni a név, és a megnevezett lény között. Ebben az állapotban jöhetett létre a nominalizmus. Az igazi név nem azonos a bármilyen nyelven is kimondható névvel, több annál. Hogy képesek vagyunk erre a megkülönböztetésre, ez az öntudat, a szó nélküli gondolkodás lehetőségei közé tartozik. A szavakban való gondolkodás hozta létre ezt a képességet, amellyel túlléphetünk azon, amit a Biblia Bábel tornyának nevez. Lépést tehetünk az általános emberi nyelv, a gondolkodás nyelve felé, amely nem más, mint a minden nyelv mögött meghúzódó közös ősnyelv maradványa. A nominalisták nem vették észre, hogy az ő elméletük is feltételezi az ősnyelvet: a gyűjtőfogalmak, amelyeket pusztán „névnek” tekintettek, „névtelen” fogalmakat tételeznek fel³¹.

Ez a kapcsolat a név és a megnevezett lény között kozmikus méretekben nyilvánul meg az Atya és a Fiú viszonyában. Mert a Fiú az Atya *neve*. Az eddigi jelekhez, a tekintethez (archoz) és kézhez társul ez a harmadik, tisztán tudati jel. Isten nevét, az egy és láthatatlan Isten nevét meghallani, befogadni, megérteni, annyit jelent, mint képesnek lenni *éni* mondani, a szó igazi értelmében. Annyit jelent, mint kérni az „ő nevében” az „én-vagyok nevében”, hinni az én-vagyokban. Isten egyetlen örökkévaló neve: a VAGYOK, az itt-vagyok (II. Mózes 3, 15*; Ézsaiás 42, 8⁺), görögül: *ego eimi*. A egész világot átható princípium, jelenik meg Mózesnek, aztán a zsoltároknak és a prófétáknak, hogy végül a világ idejének beteljesedéseként megjelenjen a földi láthatóságban, hogy minden ember befogadhassa. De a megértés, meghallás és befogadás továbbra is az egyes ember lelki mozdulata, ami megfelel annak, hogy ezt az isteni lényt egykoron is csak azok tapasztalhatták meg, akik végigjárták a misztériumokban a beavatási szertartások útját. Ebben az értelemben értendők a „befogadásra” vonatkozó helyek a prólógusban és később (János 1, 5 és 11-12; 5, 43). Isten a Földre küldte fiát, ő az „Erchomenos”, Isten *megjelenése*, neve, amelyen keresztül megmutatkozik, és amelyen hívható – mindez a Fiú. Így értendők ezek a helyek: „Én és az Atya egy vagyunk.” (János 10, 30). „az Atya én bennem van, és én ő benne vagyok.” (János 10, 38). „Aki nem tiszteli a Fiút, nem tiszteli az Atyát.” (János 5, 23). „mert én nem egyedül vagyok, hanem én és az Atya, aki küldött engem.” (János 8, 16). „ha engem ismernétek, az én Atyámat is ismernétek.” (János 8, 19). „És aki engem lát, azt látja, aki küldött engem.” (János 12, 45). „senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam.” (János 14, 6). „aki engem látott, látta az Atyát (János 14, 9). „Nem hiszed-é, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya én bennem van? A beszédek, amelyeket én mondok néktek, nem magamtól mondom; hanem az Atya, aki én bennem lakik, ő cselekszi e dolgokat.” (János 14, 10). Valamint János 14, 11, 13 és 20; 15, 23; 16, 15; 17, 6, 11 és 21; Máté 11, 27; Lukács 10, 22.

A Fiú az Atya szava, az Atya neve. A név így hangzik: Én vagyok (itt vagyok). Ez a szó – a Logosz – neve és az Atya neve is. Mert a név azonos a lényel, akinek a neve. „... és a neve Isten ígijének nevezetik” (Jelenések 19, 13) fordítja Luther (és Károli) szinte szó szerint.

³¹ Ahhoz, hogy egy jelenségcsoportot valamilyen névvel illessünk, a jelenségcsoportnak már „meg kell lennie”, látnunk kell, élesen körülhatárolt fogalomként.

* „És monda Isten Mózesnek: VAGYOK AKI VAGYOK. És monda: Így szólj az Izráel fiaihoz: A VAGYOK küldött engem ti hozzátok.” (ford.)

+ „Én vagyok az Úr, ez a nevem, és dicsőségemet másnak nem adom, sem dicséretemet a bálványoknak.” (ford.)

Milyen a neve? Pontosan olyan, mint ő maga. A Szó, a Fiú, az Atya nyilvánvaló titka előtt állunk: az ember titka előtt. „...és felírom ő reá az én Istenemnek nevét, és az én Istenem városának nevét, az új Jeruzsálemét, amely az égből száll alá az én Istenemtől, és az én új nevemet.” (Jelenések 3, 12). Mind ugyanaz a név. „Aki hiszen ő benne, el nem kárhozik; aki pedig nem hisz, immár elkárhozott, mivelhogy nem hitt az Isten egyszülött Fiának nevében.” (János 3, 18; Jelenések 22, 4[♥]). „Én az én Atyám nevében jöttem, és nem fogadtatok be engem; ha más jőne a maga³² nevében, azt befogadnátok.” (János 5, 43). „Ezek pedig azért írtattak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.” (János 20, 31).

A Fiú megjelent a Földön. Nem azért, hogy később majd emlékezzenek rá, és Isten Fiaként imádják, hanem hogy ereje, amint – a mennybemenetelben – eltűnik az emberek szeme elől, feltámadjon, először a tanítványokban, és azután egyre több emberben. „Ámen, ámen mondom néktek: Aki hisz én bennem, az cselekszi is majd azokat a cselekedeteket, amelyeket én cselekszem; és nagyobbakat is cselekszik azoknál” (János 14, 12). A megnevezhetetlen név: az ő neve. Isten sohase látott orcája, tekintete: megnyilatkozik minden embernek – új Föld, új Menny.

Az emberiség alig értette meg a kozmikus-földi történetét. A nominalizmust és összes következményét az tette lehetővé, hogy nem ismerték fel a Fiú viszonyát az Atyához. Ez vezetett ahhoz a kereszténység ellenes korhoz, amelyben élünk, de amelyben János műve útmutatónká válhat, hogy jóvátegyük ezt a hozzáállást.

[♥] „És látják az ő orcáját; és az ő neve homlokukon lesz.” (ford.)

³² Ld. A 10. lábjegyzetet az „eis ta idia” (maga, egyéni lény) kifejezésre vonatkozólag.

6. Az élet

A nagyra törő létezők körében
Találhatunk-e izzóbbat s merészebbet?
Határainkon állunk nekifeszülten
és magunkra rántunk egy ismeretlent.*

Rilke

A „ti bűneitekben” való meghalás, Isten haragja, ami *megmarad* azon, aki nem hisz a Fiúban; a „nem az emberben lakás”; a nem-megmaradás a Logoszban; a Logosz nem szeretése (János 8, 42): ez mind az emberiség hétköznapi tudata – akinek a Logosz megjelent.

Ezekből a negatív vonásokból felépül egy *világ*. Ez az, amit a János evangélium úgy nevez, hogy „e világ”, „ez a világ”. „Ez a világ” dualisztikus, a múlt tudat világa, amelyben nincs se jelen, se igazi jövő, mert amit annak hív, kiszámítható, tehát tulajdonképpen már a múlthoz tartozik, absztrakt képzet mindössze. A szöveg gyakran egyszerűen a „világnak” nevezi (pl. János 17 különböző helyein). A Logosz nem „e világból” való (János 8, 23[♦]), és országa sem (János 18, 36⁺). E világ fejedelmének (János 12, 31; 16, 11; Efézusi levél 2, 2) nincs része a Logosz hordozójában (János 14, 30^{*}), a Logosz hordozója legyőzte és „kivetette” (János 12, 31). A „győzedelem” e világ fölött (János 16, 33; 1. Ján. 4, 4; 5, 4) abban áll, ha a világot nem a múltban, nem a szembenállásban, hanem a maga valóságában – ezt nevezi az írás „életnek” – éljük át. Életnek – szemben a halál világával. Aki „győz”, az részesül ebben az életben: a halálból az életbe lép (1. Ján. 3, 14[♦]).

A hétköznapi tudat nem tudja, hogy mi az élet. Se megfelelő fogalma nincs róla, se érzékelni nem tudja: nem tudjuk érzékelni a különbséget egy élő és egy elhalt mag között. A hétköznapi tudatnak éppen az a jellemzője, hogy szüksége van a múltra és a kint-bent elválasztottságára ahhoz, hogy egyáltalán létezzék: nem ismeri az életet, mert az élet *jelenidejű*. A tudat így olyan világot lát maga előtt, amely legyengített valóság, mert múlt elemekből épül fel. A valóság azonban nem lehet múlt. Ez elvezet a felismeréshez, hogy a világ igazi valósága az, amit életnek nevezünk, anélkül, hogy tudnánk, hogy mi az élet. A tudatnak először szüksége van a múlt világára, a kint-bentre; az „ettől a világtól” való elválasztottságában, a vele való szembenállásban válik öntudattá. Ehhez Káin mozdulatára van szükség: a halott mindig az élőlől keletkezik, nem önmagából. Az öntudat elkezdhet azon dolgozni, hogy túljusson ezen a mozdulaton, hogy „meggyőzze a világot”. Az ember a jelen szintjéről szüntelenül látja a saját múltját, a gondolat és az érzékeltet, és álomszerű tudatban éli át magát benne. Tudatosság nélkül nézni a múltat a kos mozdulatának eltorzítása, visszaélés vele, vagy félbe maradt mozdulat. Ez hozza létre „ezt a világot”, amelyben az ember és világ a halál jegyében áll. Az ember feladata, hogy tudatosan tapasztalja meg ezt a mozdulatot, amely tudatosság nélkül betegség, bűn, halál. A bárány jóvá tudja tenni ezt a bűnt. Ehhez a tudati átváltozáshoz (János 1. Ján. 3, 14; János 5, 24) ma tudati gyakorlatok vezethetnek el; János idejében az Én-vagyokban, a nevében, a Fiúban való *hit* volt az út. A hit útja „mindeneknek” nyitva állt – elvileg mindenki képes rá. De ez nem a mai értelemben vett hit, amely szerint „hiszek, mert és amennyiben nem ismerek meg”, hanem belső meggyőződés. Leginkább a mai evidencia élménnyel hasonlítható össze, csak sokkal átfogóbb. Meggyőződés és biztonság a vallási

* Zsellér Gyula fordítása

+ „Az én országom nem e világból való...” (ford.)

* „... mert jön a világ fejedelme: és én bennem nincsen semmije;” (ford.)

♦ „Mi tudjuk, hogy általmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük a mi atyánkfiait. Aki nem szereti az ő atyjafiát, a halálban marad.” (ford.)

tapasztalásban: *így van*. A hit nagyon is megismerési élmény volt, nem a megismerés pótszere.

A harag, a halál, a bűn világával szemben áll egy másik: az élet, a nem-felejtés, az „Aletheia”, világa. Azé a tudaté, amelyik nem merül alá a „Lethe” vizében, ezért nem ismeri a halált, a tudat kioltását. Az élet, amiről itt szó van, nem biológiai fogalom. A biológiai életet senki sem „éli”, nem tudatosan zajlik, nem *éljük át*. Amennyiben fogalom és észlelet együtt tesznek ki valami valóságosat, az élet számunkra nem az: se fogalmunk, se észleletünk nincs róla. Az élet, ahogy itt értjük, élő valóság: nincs se bent, se kint. Éppen abban áll, hogy az ember, ahelyett, hogy átaludná, átéli a tudati folyamatokat. Így megnyilatkozik számára egy élő világ, amelyik valóságosabb a múlt világánál. W. Kelber nagyon szépen fejezi ki: „Ahol a gondolkodás megragadja az életet, az élet is megragadja a gondolkodást.”³³ A gondolkodás élete, az élő gondolkodás és a világ élete egy és ugyanaz a *tapasztalás*: ez a győzelem. Erről a győzeletről beszél a Jelenések könyve is a hét gyülekezettel kapcsolatban (Jelenések könyve 2, 7, 11*, 17 és 26; 3, 5+, 12 és 21). Aki győz, elnyeri az életet: annak „enni adok az élet fájáról”. Nem árt neki „a második halál”; ehet „az elrejtett mannából”, és „fehér kövecskét” kap „és a kövecskén új írott nevet, amelyet senki nem tud, csak az, aki kapja.”. Hatalmat kap a pogányok felett; „fehér ruhákba öltözik; és nem törölöm ki annak nevét az élet könyvéből.” Isten templomának „oszlopa” lesz, és ráírva áll majd Isten neve és az új Jeruzsálem neve és a Fiú új neve. Együtt fog ülni a Fiúval a trónuson.

Az élet világa nem ismer se időt, se teret³⁴ földi értelemben: ez az első, a legelső Mennyország. Ezért a teremtő lények, a hierarchiák sem ismernek se időt, se teret. Időn és téren kívül állnak, mint az élet világa, mint az igazság – az Aletheia. Ezért nem teremthettek az embernek teret és időt, múlt elemekből álló világot – noha az embernek szüksége volt rá. Be kellett engedni egy olyan lényt a világba, amelynek léte „ebben a világban” van. Ez „e világ fejedelme”, aki meg tudta teremteni a halottat, a múlt, az életteleniség birodalmát, amely idegen az Isteneknek. Mindazonáltal, ez a birodalom sincs meg teljesen világosság és élet nélkül, mert akkor semmilyen minőség sem lenne benne, és ilyen világ nem lehetséges az embernek, még akkor sem, ha a tudomány éppen olyan minőség nélküli részecskék után kutat, amelyekből föl lehetne építeni a minőséggel rendelkező jelenségeket³⁵. Az igazi élet magában hordja az emberek világosságát (János 1, 4), világossággal teli élet a Logoszban. De az ember világossága általában az, amelyik „a sötétségben” világlik, és csak a legritkább esetekben az igazi világosság, amely egyszersmind az életet is jelenti. A keresztény kultúrában először a hiten keresztül juthat el az ember az élethez: „Aki hisz a Fiúban, örök élete van; aki pedig nem enged a Fiúnak, nem lát életet, hanem az Isten haragja marad rajta.” (János 3, 36). Az élet örök, nem szakad meg benne a tudat folytonossága³⁶, és az ember tapasztalja, *látja* ezt az életet. Ellentéte a harag, amelyben Isten arca elfordul tőle. „Amen, Amen mondom néktek, hogy aki az én Logoszomat hallja és hisz annak, aki engem elbocsátott, örök élete van; és nem megy a kárhozatra, hanem általment a halálból az életre.” (János 5, 24). Valamint, hasonlóan: „Aki hiszen ő benne – a Fiúban –, el nem kárhozik; aki pedig nem hisz, immár elkárhozott, mivelhogy nem hitt az Isten egyszülött Fiának nevében.” (János 3, 18).

³³ Kelber, vö. 19. lábjegyzet

* „... A ki győz, annak nem árt a második halál.” (ford.)

+ „Aki győz, az fehér ruhákba öltözik; és nem törölöm ki annak nevét az élet könyvéből, és vallást teszek annak nevével az én Atyám előtt és az ő angyalai előtt.” (ford.)

³⁴ „Az élet világa nem ismer se időt, se teret”, ld. M. Scaligero: *Segreti dello Spazio e del Tempo* (Róma, 1963)

³⁵ A minőség nélküli, önmagában való anyag (az „anyag an sich”) nem létezik. Csak vas, fa stb.

³⁶ Amint az élő, szavak nélküli gondolkodásból elmúlt gondolat lesz, a tudat folytonossága megszakad, mert nem vesz részt ebben a folyamatban. A szavak nélküli értés villámként jelenik meg és oltódik ki a szóban való kifejeződésben. Ld. a 10. fejezetet.

Az élet aktuális megismerésből fakad: „Az pedig annak az akarata, aki elküldött engem, hogy mindaz, aki látja a Fiút és hisz ő benne, örök élete legyen.” (János 6, 40, valamint János 3, 15-16; 6, 47). „Én vagyok a feltámadás és az élet.” (János 11, 25); – „mert ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok a ti bűneitekben.” (János 8, 24). „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust.” (János 17, 3). A világosság, a szó, a szeretet alkotják az örök élet birodalmát: ezt tanítja János első levelében.

A megismerés létrejöhet az úrvacsora során. Az élet kenyerét – ami nem más, mint az én-vagyok – kell enni (János 6), vagy az élő vizet inni (János 4, 11 és 14). Az igazi ital (János 6) ugyanazt jelenti, mint „hallgatni a szavára”, követni őt (János 10, 27), vagy megtartani beszédét – Logoszát – (János 8, 51), az „Atya parancsolatát”, ami örök életet jelent (János 12, 50). Az én-vagyok az élet – alethinon – igazi kenyere (János 6, 33, 35 és 38); a Szellem (a Szent Lélek) adja az életet; a Logosz-lény beszéde szellem és élet (János 6, 63* és 68). A János evangélium célja, értelme, „hogy higgyétek ♦, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.” (János 20, 31). A világosságtól elszakítatlan, tehát *átélt* örök életet, örök jelenlétet, János az összes hivatkozott helyen *zoé*-nek nevezi. Az Újszövetség még egy kifejezést ismer az „élet” jelölésére: *psziché*, vagyis lélek. A psziché az élet, amelyhez a lélek ragaszkodik, amely általában drága nekünk, amelyért aggodalmaskodunk. Ezért áll: „Aki szereti a maga életét – pszichéjét –, elveszti azt; és aki gyűlöli a maga életét e világon, örök életre – *zoen aionion* – tartja meg azt.” (János 12, 25 és a párhuzamos helyeken: Máté 16, 25 és Lukács 12, 22). Ebben az értelemben fordul elő a psziché szó pl. Máté 6, 25 és Lukács 12, 20-ban. Hogy Pál milyen értelemben használja a *psychikos* kifejezést, azt a következő helyek mutatják: „Elvettetik pszichikai – Károlinál „érzéki” – test... Lőn az első ember, Ádám, élő lélekké – *psziché* –; az utolsó Ádám megelevenítő szellemmé.” (1. Korinthusi levél 15, 44-45, valamint 2, 14). E két utóbbi fogalom úgy különbözik egymástól, mint a természetes élet, amelyhez az élőlény ragaszkodik, és az örök, szellemi élet, amely nem tulajdonunk, de amelyben részesedhetünk.

Az én-vagyok csak az élet világában válhat igazi tapasztalássá. A múlt világában a Káin mozdulat, a halál kifejeződése. A mai ember gondolatait és tetteit ez a halálos jelleg kíséri: ezen keresztül, ezen az áron válik öntudatossá. Valami rejtett hősiesség, rejtett erő lakik benne, hogy képes úgy élni, hogy magában hordja a halált. A természetet ugyanez a halálos princípium pusztítja; ember és világ ugyanabban a tűzben emészthődnek. A halott világ megismerése hatalmasan növekszik, és közben egyre több halottság keletkezik. Éles, halott fény világítja az egyre sivárabbá pusztuló világot – civilizált, nem természetes sivataggá válik.

Minden, ami az Újszövetség szavai szerint a kereszténységben új, úgy áll szemben a törvény megmerevedett betűivel, mint élet, élő világosság, rejtetlenség, a halál – a Lethe – legyőzése. Ha megvizsgáljuk mai tudatunkat, meg kell állapítanunk: még mindig csak azt az életet ismerjük, amelyben „nincs világosság”, vagyis nem tudati tapasztalat, és azt a világosságot, amelyből hiányzik az élet. A kereszténység impulzusa az élet világossága felé még mindig nem vált valósággá.

„Én vagyok a világ világossága” (János 8, 12) – „Én vagyok a feltámadás és az élet” (János 11, 25) – „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (János 14, 6). Nagyon hangsúlyos, hogy mennyire összefügg az én-vagyok az élet és a világosság princípiumával, azonos a kettő

* „A lélek az, ami megelevenít, a test nem használ semmit: a beszédek, amelyeket én szólok néktek, lélek és élet.” (ford.)

♦ megismerjétek (ford.)

szintézisével. Éppen arra, ahol először hangzik el az „Én vagyok a világ világossága”, következik közvetlenül: „aki engem követ, nem járhat a sötétségben, hanem övé lesz az életnek világossága” (János 8, 12). Az élet világossága a két alapvető princípium szintézise, és nem nehéz követni ezt a motívumot a genezis kezdetéig, az élet fájáig és a megismerés fájáig.

Az „életnek világossága” előtt áll a házasságtörő asszony története, akit a törvény szerint meg kellene kövezni (János 8, 3-11), utána pedig a farizeusokkal való vita az önmagáról való tanúskodásról (János 8, 13-19). A kő motívuma még egyszer megjelenik ugyanebben a fejezetben: arra, hogy „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” az következik, hogy „Köveket ragadának azért, hogy reá hajigálják;” (János 8, 58-59). A kő motívuma harmadszor is megjelenik – ismét az én-vagyok kijelentést követően: „Én és az Atya egy vagyunk.” – „Ismét köveket ragadának azért a zsidók, hogy megkövezzék őt.” (János 10, 30-31). A tanítványok visszautalnak erre a nagy, világossággal és étellel áthatott cselekedet, Lázár feltámasztása előtt: „Mester, most akarnak vala téged megkövezni a Júdabeliek, és újra oda mégy?” (János 11, 8). Válaszként ismét a világ világosságáról szóló szavak következnek.

A kövek világa természetesen szöges ellentéte az élet és az élő világosság világának. A meditáció egyik útja innen olyan további motívumokon vezet keresztül, mint sír, test, templom és város – ezt az utat később még megjárjuk. Most azonban más irányt veszünk: az élet és a világosság szétválásának eredetéhez, a „kerthez”. Mert a kősviatag annak a következménye, hogy elvesztettük a paradicsomi kertet és nem hajtottuk végre a megtérést.

A tiltott fáról ez áll a Genezisben: „És nevele az Úr Isten a földből mindenféle fát, tekintetre kedvest és eledelre jót, az élet fáját is, a kertnek közepette, és a jó és gonosz tudásának fáját.” (I. Mózes 2, 9). ... „De a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél; mert a mely napon ejéndel arról bizony meghalsz.” (I. Mózes 2, 17).

„És monda az asszony a kígyónak: A kert fáinak gyümölcséből ehetünk; De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondá Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek...” (I. Mózes 3, 2-3). Ezek a szövegek lényeges segítséget adhatnak az „élet” ideájának megértéséhez. Az eredeti tiltás csak a megismerés („a jó és gonosz tudásának”) fájáról való evésre vonatkozott, az „élet fájára” nem. A kígyó csak az asszony megteremtése után (I. Mózes 2, 21-23) – amelynek közvetlen előzménye a melegvérű állatok megnevezése (I. Mózes 2, 19-20) – környékezi meg az embert. Addig az ember nincs kitéve kísértésnek, noha a tilalom még a nem nélküli vagy kétnemű ember irányában hangzik el. Az asszony *egyetlen* fáról beszél a kígyónak, „mely a kertnek közepette van”. A fent idézett (I. Mózes 2, 9) szöveg szerint azonban egyértelműen az élet fája áll a kert közepén. Hogy ez a megjelölés a megismerés fájára *is* vonatkozik-e, nyitott kérdés marad. Ezt a feltevést megerősíti az elmélyült szemlélet számára megmutató felismerés: hogy a „két” fa a bűnbeesés előtt *egy* volt; az élet és a megismerés a bűnbeesés következtében vált ketté. Ez esetben az „és a jó és gonosz tudásának fáját” bevezető „és” nem szétválasztó, hanem összekötő értelemben áll: egy fa, amely az élet és a tudás fája is egyben. Ez megfelel az „és” használatának I. Mózes 2, 27-ben: „Teremté tehát az Isten az embert az ő képére, Isten képére teremté őt, férfiúvá és asszonnyá teremté őket.” Ez még az asszony teremtése előtt volt; ezek szerint az „és” itt sem szétválaszt, hanem összeköt: férfiúvá *és egyben* asszonnyá. Ezt alátámasztja az a zsidó legenda, amely szerint Sét beléphetett a kertbe – amikor apja, Ádám, halálos ágyán feküdt –, és ott a két fát egy fává egybefonódva látta.

A bűnbeesés tudati történés. A nemek szétválása előtt az ember megközelíthetetlen volt a kígyó számára, mert egy volt a kerttel, egységben volt a világgal. A nemek szétválasztásával

eltűnik a világgal való egység, már az állatok megnevezése is annak a jele, hogy az ember visszavonult a világ egy részétől. Az ember többé nem „egyezik meg” önmagával. A bűnbeesés hozza létre a dualisztikus világ, a szembenállás csíráját. Ezért tudta az asszony *látni*, „hogy jó az a fa eledelre, s hogy kedves a szemnek, és kívánatos az a fa a bölcsességért...” és ezért tudott venni, „szakítani” a gyümölcséből, vagyis éppen azt tenni, ami tilos volt: nemcsak enni, hanem meg is érinteni (I. Mózes 3, 3[▲]). Valamit megérinteni, a „kezet kinyújtani érte” (I. Mózes 3, 22) és elvenni csak a szembenállásban lehet. A világtól való elválasztódás a kiűzetés a Paradicsomból. A motívum folytatásának értelme: az elválasztás állapota ne legyen örök. Ezért kell az embernek meghalnia, hogy időről időre visszatérjen a szétválasztott létből az egységbe.

A nem élő megismerés „belső” képességgé vált, és azóta éli át magát az ember az étellel szembenállónak, kívülállónak. Kívül marad a valóságon, az életen. A kos – vagy a bárány – mozdulatával elkezd rálátni a gondoltra, a tudat múltjára, a „kívülre”: és ez fordulatot jelent.

A kertben az ember „belül” volt – kint és bent nem létezett számára. A kiűzetés azt jelentette, hogy „kívülre” került: az életen, a valóságon kívülre. Megkezdődött útja a sivatagon át. A kertben kívül nincs átélt élet, nincs jelen; de a kertben belül az ember még nem volt „Én”. A bűnbeesés következményeként figyelme – szeretete – önmagára irányult. Az ásványi test került a figyelem középpontjába – és ahol a figyelem, ott az ember. Ami a kertben lakó lényel egyesítette (a szó nem helyénvaló, mert ahhoz külön kellett volna lennie, hogy egyesülhessen), vele egyggyé tette, élet és szeretet volt. Az élet még sötétség nélküli világosság volt, a szeretet az *első* szeretet volt, még nem az emberi, a szétválasztást áthidaló szeretet. Az ember felett álló lények szeretete volt: létük, lényük, működésük az élő világosságban – ez a világosság és ez a működés maga a létük és lényük.

A földi szeretet – tökéletes alakjában – bizonyos értelemben erősebb. Át kell haladnia a szétválasztottságot, és mindig újra létre kell jönnie, át kell alakulnia az önszeretettől. Csak a keletkezésben létezik, mert él, és ezért nem létezhet a múltban. A szeretet, ha él, mindig az önszeretettel szemben él, belőle keletkezik.

A szeretetben kerül az ember ismét „belülre” – a szeretet az élő megismerés, a jelenlét, az átélt világosság gyümölcse, az élet világossága. Aki eljut az élet világosságához, helyreállítja az őstörténetben széttört egységet. Az emberi világosság – a mai tudat – nem él: a világosság nélküli, vele szembenálló életre, a test életére támaszkodik. Az élő testi szervezet nélkül a közönséges tudat nem lehetséges. Az út célja, hogy a tudati világosság önálló életre keljen. Akkor nincs többé szüksége a testre, mint a tudatossá válás eszközére – nem kell többé a test életerőit elpusztítania, hogy így ébredjen tudattá a halottságon³⁷. Ezzel túljut a Káin mozdulaton. Azt, hogy „Aki szereti a maga életét – pszichéjét –, elveszti azt...” (János 12, 25) ebben az értelemben kell venni: a pszichikai élethez való ragaszkodás, a tőle való függés, a magam érzés akarása kizárja az örök életet. Az örök élet az én-vagyok élő tudata, amelynek már nem kell a testre támaszkodnia: ez az a princípium, amely minden én-mondás háttérében él, azt lehetővé teszi és csak lassan, megfelelő munka eredményeképpen emelkedik fel jelenléti tudattá. Ebben az értelemben azt mondhatjuk: az ember megismerő részének örök élete van. „Akié a Fiú, azé az élet” (1. Ján. 5, 12). A Fiú a megismerő princípium az emberben. A Fiúval való közösségre lépés legrégebbi formája az úrvacsora. Azzal a megismerő érzéssel vesszük magunkhoz a kenyeret és a bort – egyik se tisztán természeti termék, hanem emberi munka hozza létre –, hogy amint vannak, a Logosz által vannak: az ő

[▲] „De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondá Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.” (ford.)

³⁷ Ld. a „Húsvét” c. fejezetet a szerző „Die Wahrheit tun“ (A hetedik nap vége) c. könyvében.

teste, az ő vére. Megtisztítja azt az egykori, „megérintő” evést a tiltott gyümölcsből, és ezzel kezdetét alkotja a megismerésnek: „Minden ő általa lett és nála nélkül semmi sem lett, ami lett.” (János 1, 3). Kísugárzása – dicsősége – a földi világ a maga élő mivoltában; Ő az „életnek fejedelme” (Ap. Csel. 3, 15).

7. A szellem

Hogy a szárnyas ihletettség
Sok mélységen átsegített,
a hídnak, amely sosem volt még,
tervezz végre merész ívet.

Nemcsak a nem várt megmenekvés
bajból az, ami csoda lehet;
a csodákban csodás a cselekvés,
csak a tiszta indítéka tett.

Egyetértés még nem törli el
Senki leírhatatlan helyzetét,
Egyre ölelőbb lesz a kényszer,
csupán sodródni nem elég.

Jó erődöt addig fejed,
míg az ellentétekig feszül...
Mert így akarja, férfi lesz,
kiben Isten beteljesül.*

Rilke

Kezdetben volt a Logosz. Aki ezt látja, aki valósággá tudja tenni magában, abban a szellem működik.

A régi tudat, a *vidya*-tudat³⁸, amelynek a Föld még világosság volt, olyan állapot maradványa, amelyben – kozmológiai nyelven szólva – a Föld és Nap még *egy* égitest volt³⁹. Külső világosság még nem volt, minden világosság volt. Sötétség sem volt, minden világosság volt. Minden világosság volt – nekünk, a mai ember szemszögéből. De a régi tudatban a világosság nem tudott tapasztalássá válni – a földi lényeknek nem volt világosságuk. Az ember sose tudott volna eligazodni világosság és sötétség, Föld és Nap között. A tompa, álmodó tudat bizonyos vonatkozásban, az összefüggések lényegére, a viszonyok valóságára vonatkozóan sokkal fényesebb és világosabb volt, mint a mai tudat⁴⁰. Csak éppen nem tudott róla, nem tapasztalta ezt a fényességet, ezt a világosságot, és ezért a tudat önmagát sem tudta tapasztalni. Éppen ezért nevezhető álmodó tudatnak. Az ember benne volt a történésben, még annyira sem volt rajta kívül, amennyire a történés tapasztalásához szükséges.

Hosszasan tart, amíg ez a korszak lecseng. Utána jön „a világosság a sötétségben” kora, amelyben a világosság észrevehetővé válik. Azután megjelenik a Logosz-lény a Földön, és ezzel elülteti a harmadik korszak – a szellem korának – csíráját. Kozmológiai nyelven szólva: a tudat világosságágának forrása elkezd beköltözni a tudatba, ahol majd egykor lakni fog. Egyelőre azonban a forrás még kívül van a tudaton: nem tudjuk, hogyan és miért gondolkodunk éppen *úgy*, ahogy; a tudat nem tudja megindokolni önmagát.

* Zsellér Gyula fordítása

³⁸ A védák tanítása szerint az ember eredetileg a mindentudás – *vidya* – állapotában volt. Innen csúszik fokról fokra a nem-tudás – *avidya* – állapotába, ahol csak úgy juthat tudáshoz, ha törekszik utána, míg a *vidya* állapotában ez természetes, adott volt.

³⁹ Vö. Rudolf Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriß* (1910), Rudolf Steiner összkiadás, GA 13.

⁴⁰ A fent jellemzett tudatban a dolgok és jelenségek közötti összefüggések reálisabbak voltak maguknál a dolgoknál, amelyek csak mintegy az összefüggések peremén jelennek meg.

A második korszakban fokozatosan elválk egymástól az észlelés és a gondolkodás. A mai embernek a gondolkodás teljes mértékben „belül”, az észlelés pedig „kívül” jelenik meg. Eközben az észleleti világnak általános, közös jellege van – „a Nap mindenkire süt” – miközben azt alig vesszük észre, hogy a gondolkodás sem magánügy; az egyén hozza ugyan létre, individuálisan gondolkodunk; de ez minden, ami egyéni benne. Az észlelés tartalmát a mai ember számára a gondolkodás határozza meg. Az észlelés maga, függetlenül a gondolkodásból eredő tartalmi behatároltságtól, még ma is individualitás előtti forrásokból fakad: még csak az a benyomásunk sincs, hogy magunk hoznánk létre az észleleteinket. Ahhoz, hogy az ember öntudatos lényvé váljék, meg kell tehát történnie a fordulatnak az észleléstől a gondolkodáshoz, a világosságtól a szóhoz. Mert csak a gondolkodásban válik az ember szabaddá, a szóban ébred fel. Utána, a gondolkodásból kiindulva, más területeken is létrehozhatja szabadságát.

Az „atya-tudat” töretlen, álmodó világosság tudat volt. Az atyák – beavatottak, akik ki tudták mondani a szót, hogy Én – „én” alatt nem saját magukat értették, hanem az Atyaistent, az istenséget általában. A nem beavatottaknak ez volt Isten kimondhatatlan neve. Ennek a helyzetnek megfelelő volt a tanítás. Nem racionálisan, nem mondatokban, hanem szavakban, szótagokban, hangzókbán. Ahogy a kisgyerekekben a „nyelvtanulás” során a mozdulat, az elhangzó szó felébreszti az értést, úgy tudott a szó vagy a hangzó a fiatal emberiségben *működni*. A szó, a hangzó, a szótag mögött állt a tulajdonképpeni tanítás, a beszélő mester valósága: kisugárzása, „kinyilatkozása”. Így volt pl. az *AUM* szótag központi erő, amelybe minden vers torkollott, amely mindent magában foglalt. A szótag kimondója belemerült a világosság forrásába, hogy erőt gyűjtsön a teljességből. A János evangéliumban az ámen szó tölti be egy ilyen mindent átfogó tanítás szerepét. „Ámen, ámen mondom néktek...” – ez volt maga a tulajdonképpeni tanítás. Ami utána jön, ennek a lényegi tanításnak a pontosítása, amely az előbbiből meríti igazságát. Minden tanítás, minden művészet, vagyis minden kép, minden dráma, minden zene *nekem* szól, és arra tanít, hogy szabad viszonyt alakítsak ki felé. Akkor is, ha ezt a célt a mű nem mondja ki, és csak kevesek veszik észre. Mert kép és dráma csak annak szól, aki befogadja. Ugyanígy a tanítás: azzal neveli és fejleszti a befogadót, hogy nem *kényszeríti* – legalábbis nem olyan mértékben, mint ahogy az észleleti világ „kényszerít” bennünket. Korábban az észleleti világ nem volt „kép”, mert magában hordozta a megismerés erejét. Ez az erő ma *bennünk* él. Éppen a művészet, a tanítások és a kultusz tanították meg az embert arra, hogy különbséget tegyen kép és valóság, látszat és valóság, hétköznapi valóság és lényegi valóság között. Ez a nevelés hozta bennünk létre azt, *aki* különbséget tud tenni, hogy új, szabad viszonyt teremtsen a semmiből az „adotthoz”. Maga az adott is a semmiből fakadt: minden, ami lett, emberi teremtés volt, még akkor is, ha isteni vezetés állt az ember inspirációi, intuíciói mögött. A kép, a dráma *csak* kép, *csak* dráma, nem kényszerítő erejű valóság. Elvezet ahhoz a felismeréshez, hogy minden kép, minden színjáték, semmi sem kényszerítő erejű valóság, hanem minden kép és színjáték, és *nekem* szól. Minden tanítás: *nekem*. A megismerési erő, amely elsegít ehhez a felismeréshez, kiszabadult az egykoron kényszerítő erejű valóságból, és beköltözött az emberbe.

Ez a gondolkodó tudat nevelésének útja. Lefelé vezet, az elválasztottság, az individualitás felé. A fölfelé vivő erő most a részek világában, a rész-tudat világában működik. A bűnbeesésben megfordult, lefelé vezet erővé vált. A bűnbeesés darabokra törte, és a törés mögötti erő egyre kisebb részekre bontja a világot. A fordulat a legmélyebb ponton következik be; ez az istenség utolsó beavatkozása: a Golgotai misztérium. A Logosz-lénynek meg kellett mutatkoznia a sötétségben, és szélsőséges formában el kellett szenvednie az emberi sorsot, hogy *megmutassa* az ember sorsát, és ezzel a fordulat, a megtérés lehetőségét. Ahogy minden előrelépést először egyvalakinek kell megtennie ahhoz, hogy később mindenki

számára lehetségessé válják, úgy volt elkerülhetetlen ehhez a teremtő tettehez, hogy a Logosz-lény emberi alakban élje át és mutassa fel, ami később minden ember számára lehetséges lesz.

A „láthatatlan Isten”-ről szóló tanítás magasrendű előkészítő megismerést jelentett. Az ószövetségi nép története részben a bálványimádásba való visszaesések története. A bálványok az egy Isten különböző istenségek alakjában megjelenő egyre tartalmatlanabb jelei voltak. A Messiásra való várás, útjának előkészítése volt a választott nép nagy feladata, és éppen ez nehezítette meg számukra a Messiás felismerését: Amikor végre elértek a láthatatlan Isten kultuszához, akkor kellett volna tudomásul venniük, hogy az Istenség látható ember alakjában jelenik meg. Miután leküzdötték a különböző állati formákban megjelenő istenképeket – az „aranyborjút” – megjelenik az Isten emberi alakban. Az ember teremtője elküldi lényegét, teremtő szavát, *megjelenését, kinyilatkozását* az ember-istent, hogy élete példájával megmutassa az emberiségnek az isten-embert (János 1, 18^{*}).

Az istenség az emberhez legközelebb álló alakja, az Isten Fia, beköltözik az Istenhez legközelebb álló emberi megjelenésbe, az Ember Fiába. Az Ember Fia „felemeltetik” (János 3, 13; 8, 28; 12, 34[♥]), ahogy Mózes a kígyót felemelte (IV. Mózes 21, 8[♦]). A kígyót, aki a hasán csúszik, teljes testével a Földet *érinti*, a Földhöz *tapad*, a vízszintesből a függőleges helyzetbe emeli, olyan képpé, amely az embereket éppen a kígyómarástól gyógyítja meg. Fölemeli a kígyót a porból, a kígyó gerince függőleges helyzetbe kerül, mint az emberé. Így lett az átokból gyógyító princípium, éppen abból az átokból megváltva, amelynek jele volt a felemeltetés előtt. Az embert az Ember Fiának felemeltetése váltja meg az emberi helyzetből; helyreállítja eredeti, bűnbeesés előtti természetét – mint lehetőséget. Ez volt az istenség utolsó teremtő tette, amelyhez azonban az embernek is hozzá kellett járulnia, a Logosz-hordozó alakjában. Az erő, amely addig minden tanításban, függetlenül a tartalomtól, lefelé vezetett, a „felemeltetéssel” megfordul, megkapja a lehetőséget, hogy fölfelé törekedjék.

Minden templom, minden szentély, minden istenkép, minden áldozat az ember törekvésének jele, hogy a Földre, a Föld közelébe hozza istenét, hogy „közöttünk lakozzék”, és egyszer emberi alakot öltön. Minden mítosz, minden tanítás, minden elbeszélés az istenekről, Brahmanról és Atmanról, törekvés, hogy az embert öntudathoz, Én-élményhez jutassa, hogy gyakor isteni tudatra juthasson.

A Föld, „ez a világ”, az ember, az emberiség tudati realitása. *Olyan*, amilyennek az ember látja; a látás *hogyanja* azonban nem a tükrözött tudat önkényétől függ. Először kozmikus, isteni hatás, majd – a teremtés utolsó lépése után – a megismerő emberi tudat határozza meg. A megismerő emberi tudat és a Föld története, beleértve a fizikai-kozmikus környezetet is, egy és ugyanaz a történet.

Azzal, hogy a Nap elvált a Földtől⁴¹, a világosság forrása vált el tőle, és elhagyta az emberi tudatot. Ha a fejlődés iránya az, hogy világosság forrása az ember tudatában legyen, akkor ez kozmikus értelemben azt jelenti, hogy a Nap ismét egyesül a Földdel. Most a sötétségben – „tükör által homályosan” (1. Kor. 13, 12) – látjuk meg a világosságot. Kozmológiai nyelven:

^{*} „Az Istent soha senki nem látta; az egyszülött Fiú, aki az Atya kebelében van, az jelentette ki őt.” (ford.)

[♥] „Felele néki a sokaság: Mi azt hallottuk a törvényből, hogy a Krisztus örökké megmarad: hogyan mondd hát te, hogy az ember Fiának fel kell emeltetnie? Kicsoda ez az ember Fia?” (ford.)

[♦] „És monda az Úr Mózesnek: Csinálj magadnak tüzes kígyót, és tűzd fel azt póznára: és ha valaki megmarattatik, és feltekint arra, életben maradjon.” (ford.)

⁴¹ „A világ fejlődése és az ember” c. fejezet. Rudolf Steiner összkiadás, GA 13.

a Holdban, a tudat halott, kimerült részében visszatükröződve. A Nap visszatérése azzal kezdődik, hogy a Logosz az emberben „lakozik”.

A Logosz megjelenése még isteni tett volt, és ezért megzavarta volna az ember fejlődését a szabadság felé: előtte a Láthatatlan, átmenetileg a látható Fiú – és aztán az Istentől elhagyott emberiség. Semmilyen Isten nem jelenik meg többé látható formában. Helyette küldi a Fiú a „Vigasztalót”, a Szellemet, a harmadik isteni személyt, a láthatatlan istenséget, aki az emberen *belül* működhet.

Ezért kell a Fiúnak elhagynia a láthatóság világát: „De én az igazat mondom néktek: Jobb néktek, hogy én elmenjek: mert ha el nem megyek, nem jő el hozzátok a Vigasztaló: ha pedig elmegyek, elküldöm azt ti hozzátok.” (János 16, 7, valamint vö. János 7, 39).

A Logosz tapasztalása az észlelésben a Fiú. A Logosz tapasztalása belső erő formájában a Szellem.

Ha a figyelem a Logosz, a megismerés felé fordul, a megpillantásához szükséges erő a szellem. Ez a szellem első igazi tevékenysége, hogy megpillantja, észreveszi a Logoszt. „Kezdetben volt a Logosz” – aki ezt megvalósítja és tapasztalja egyben, az az emberben lakozó szellem, a Logosz felismerésének ereje.

A Fiú az Atya arca, tekintete, vagy szava. A képesség, amely észreveszi, a szellem: a bennem lakó Logosz. A Fiú, mint látható jelenség, kioltaná az emberi én-tudatot; ez történt Jézussal, az emberrel, aki feláldozta én-tudatát a Logoszért. Ez történt a tanítványokkal is: Jézus elfogatásáig világító varázslatként járta át őket a Logosz. Lénye áthatotta őket, működött közöttük és szólt belőlük. Csak az elfogatáskor szűnik meg a varázs: ekkor elmenekülnek. Különben érthetetlen lenne, miért kellett Júdásnak „elárulnia”, megmutatnia elfogóinak; hiszen naponta nyilvánosan tanított a templomban. A Logosz-lény azonban hol az egyik, hol a másik tanítványon keresztül szólt, a kívülállók nem tudhatták, hogy melyik közülük Ő. Így hangzik a búcsú órájában: „Ímé eljő az óra, és immár eljött, hogy szétoszoljatok ki-ki az övéihez, és engem egyedül hagyjatok...” (János 16, 32). Az „övéihez”, pontosabban a „sajátjához”, vagyis visszatértek a Logosszal való áthatottságból elkülönült lényükhöz – eis ta idia – saját tudatukhoz.

A növényi lét túlhalad az ásványiságon, az ásványi léten. Az állat túlnő mind az ásványi, mind a növényi léten. A mindenkori legmagasabb princípium – az állatban a fajra jellemző érzékenység, a növényben az élő forma – határozza meg a külső megjelenést. Az emberben általában a hétköznapi tudat – ez ma a tükrözött tudat – a meghatározó. A magasabb Én beköltözése kioltja ezt a tudatot és meghatározza magát a létformát. Az Istenség és az ember között lejátszódó drámában az emberi tudat részben eltűnt, a Logosz-hordozó környezetében is. Az embert ezért csak a láthatatlan szellem vezetheti el a szabadsághoz: „És megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket.” (János 8, 32). Az „igazság szelleme” azonban a Vigasztaló: „De mikor eljő amaz, az igazságnak Lelke*...” (János 16, 13); „Mikor pedig eljő majd a Vigasztaló, akit én küldök néktek az Atyától, az igazságnak Lelke...” (János 15, 26); „És én kérem az Atyát, és más vigasztalót ad néktek, hogy veletek maradjon mindörökké. Az igazságnak ama Lelkét...” (János 14, 16-17). Pál is ebben az értelemben beszél: „Az Úr pedig a Lélek; és a hol az Úrnak Lelke, ott a szabadság.” (2. Kor. 3, 17).

* Károli a Szellem, Szent Szellem kifejezést általában Léleknek, Szent Léleknek fordítja (ford.)

Az „igazság szelleme” az ember új képessége, hogy önmagából kiindulva, minden észlelettől függetlenül megtalálja a különben rejtettet, az igazságot. Ebben a szellemben működik a Logosz, aki által minden lett: a Logosz mindent tud. János egyenesen azt mondja: „És néktek kenetek van a Szenttől, és mindent tudtok.” (1. Ján.: 2, 20). „És az a kenet, amelyet ti kaptatok tőle, bennetek marad, és így nincs szükségetek arra, hogy valaki tanítson titeket; hanem amint az a kenet megtanít titeket mindenre, úgy igaz is az és nem hazugság, és a miként megtanított titeket, úgy maradjatok ő benne.” (1. Ján.: 2, 27).

Mint valami őserő jelenik meg az emberben a mindentudásra való képesség. Ennek megfelelően mondja az evangélium: „De mikor elő amaz, az igazságnak Lelke, elvezérel majd titeket minden igazságra. Mert ő nem magától szól, hanem azokat szólja, amiket hall, és a bekövetkezendőket megjelenti néktek.” (János, 16, 13). Pál még határozottabban fejezi ki magát: „Nekünk azonban az Isten kijelentette az ő Lelke által: mert a Lélek mindeneket vizsgál, még az Istennek mélységeit is.” (1. Kor. 2, 10). Majdnem úgy hangzik, mint Platón Anamnesis-e, az emlékezésről szóló tanítása, amikor Jánosnál olvassuk: „Ama vigasztaló pedig, a Szent Lélek, akit az én nevemben küld az Atya, az mindenre megtanít majd titeket, és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondtam néktek.” (János, 14, 26).

Nehezen érthető, hogy miképpen tudott teret nyerni a középkorban a vallási agnoszticizmus, az emberi megismerés számára örökre hozzáférhetetlen vallási igazságokról szóló tanítás. Hiszen az idézett helyek teljes mértékben ellentmondanak annak, hogy feltételezzünk bármiféle megismerési határt, arról nem is beszélve, hogy a kinyilatkoztatásokat, amelyeknek a különben hozzáférhetetlen igazságok köszönhetőek, szintén embereknek kell befogadniuk, tehát megismerniük. Különben nem létezhetnének, mint az emberiségnek szóló kinyilatkoztatások. A megismeréstől független kinyilatkoztatás feltételezése félreismerhetetlenül a megismeréstől független – anyagi – valóság akkoriban kibontakozó elképzelésből ered, amely ma az ember a háttérből működő, mindent meghatározó elképzelése és életérzése.

A képesség, hogy az igazságot önmagunkból merítsük, a modern korban a fokozott absztrakciós képességben mutatkozik meg. Ez tesz bennünket képessé arra, hogy minden érzékszervi észleléstől és kísérlettől teljesen függetlenül matematikai és fizikai igazságokkal dolgozzunk. Ez az – elsősorban Newton-tól eredő – eljárás adja az egész természettudomány fogalomkészletét és alapvető látásmódját. Ha más területekre is ki tudnánk terjeszteni a tiszta gondolkodást, akkor matematikai pontossággal gondolkodhatnánk szellemi valóságokról. Ezzel kezdődhetne el igazában a szellem működése az emberben. A tudat világosságáról való tiszta gondolkodáson fellobbanhatna a Logosz felismerése. A Logosz felismerése nyomán a szellem elkezdhetne tulajdonképpen hivatása irányban tevékenykedni. Elkezdhetné kikutatni a jelenléti tudat megvalósításának akadályait, és kidolgozni az akadályok leküzdésének módszereit. Mert a vigasztaló szellem még nem *lakik* az emberben. Lakni és tartózkodni a görögben egy és ugyanaz a szó: *menein* – magyarban talán a kissé már régiesnek ható *maradás** kifejezésnek van hasonló jelentése. A *menein* kifejezés tartós jelenlétet, valóságos *lakást* jelent, nem csak „látogatást”. A modern emberbe a szellem, mondhatni, csak „látogatóba” jár. Gondolati intuícióval meg tudja ragadni a kos fogalmait, mint pl. az idea, a gondolkodás és az élő gondolkodás fogalmát, de nem *éli át*, nem tapasztalja a gondolkodási intuícióban működő szellemet, mert az nem *marad*, csak felvillan és kialszik. A szellem maradása vagy „lakozása” időben is tartós tapasztalást jelentene, azt, hogy *mi* benne maradunk, *életet* jelentene a szavak fölötti értelemben; tartózkodást az élő gondolkodásban, ami nem más, mint maga az *élet*. Ezért áll: „És én kérem az Atyát, és más vigasztalót ad

* „... pedig csak ott van maradásom, sehol a világon máshol” (Petőfi Sándor, Idvezlet Pesthez) (ford.)

néktek, hogy veletek maradjon mindörökké. Az igazságnak ama Lelkét: akit a világ be nem fogadhat, mert nem látja őt és nem ismeri őt; de ti ismeritek őt, mert nálatok lakik – *menein* –, és bennetek marad.” (János 14, 16-17). A tanítványoknál, akik felismerték a Fiút, ott lakik a Lélek (a Szellem), és látják őt. Így az is érthetőbbé válik, ami János levelében áll: „...és amiként megtanított titeket – a kenet –, úgy maradjatok ő benne.” (1. Ján. 2, 27). „És aki az ő parancsolatait megtartja, az Ő benne marad – lakik – és Ő is abban; és abból ismerjük meg, hogy bennünk marad – lakik –, abból a Lélekből, amelyet nekünk adott.” (1. Ján. 3, 24). „Erről ismerjük meg, hogy benne maradunk – lakunk – és ő mibennünk; mert a maga Lelkéből adott minékünk.” (1. Ján. 4, 13).

A Szentháromság az Egy Isten háromszoros megnyilatkozása – Jehova egymagában képviseli az Atyát, a Fiút és a Szellemet (Szent Lelket). A tudat nyelvén szólva ez három különböző nézőpontot jelent. Az emberi megismeréstől független, de benne is működő isteni erő: az Atya. Az Atyát kinyilatkoztatásra bíró, és a kinyilatkozást az emberben befogadó isteni erő: a Fiú. És a vigasztaló Isten, aki felébredhet az emberben, ha felismeri a Logoszt: a Szellem. Így olvashatjuk a Szellemről: „Az engem dicsőít majd, mert az enyémből vesz, és megjelenti néktek. Mindaz, ami az Atyáé, az enyém: azért mondtam, hogy az enyémből vesz, és megjelenti néktek.” (János 16, 14-15). Közvetlenül ebből következik: „Nem hagylak titeket árvakul; eljövök ti hozzátok. Még egy kevés idő és a világ nem lát engem többé; de ti megláttok engem: mert én élek, ti is élni fogtok. Azon a napon megtudjátok majd ti, hogy én az én Atyámban vagyok, és ti én bennem, és én ti bennetek” (János 14, 18-20).

A szellem *vigasztaló*, mert felkeresi az „árván maradt” tanítványokat, akik a mennybemenetel után örökre elvesztették vigasztalójukat az érzékelés látóköréből „e világ” sivatagában. (János 16, 10[♦]). Ez a szomorúság, ami a tanítványokat Pünkösöd előtt eltölti (János 16, 20-22), hozzátartozik a pünkösdi csoda lényegéhez, amelynek jellegzetes vonása, hogy az apostolok – Péter mondja ki – azonnal megértik, megismerően átlátják a történetet (Ap. Csel. 2, 14-15).

Akik a Logoszt megismerik, azokba Szellemet „lehel” (János 20, 22); ez az ember második teremtése, amely az elsőt követi, amelyben az Úr „az élet leheletét leheli az ember orrába” (I. Mózes, 2, 7). Pál erre a második leheletre hivatkozik: „... Lőn az első ember, Ádám, élő lélekké; az utolsó Ádám megelevenítő szellemé.” (1. Kor. 15, 45). „De ti nem vagytok testben, hanem lélekben, ha ugyan az Isten Lelke lakik bennetek. A kiből pedig nincs a Krisztus Lelke, az nem az övé. ♥” (Római levél 8, 9; vö. Ap. Csel. 5, 32). A szellem ideája Pálnál további nézőponttal egészül ki, az „Isten gyermekei vagyunk” ideájának átalakulásával összefüggésben (Római levél, 8). A szellem mindenkiben ott rejtőzködik. A rejtettségben azonban nem válik az igazság, a rejtettség szellemévé, hanem önmaga ellen fordul, azzá az erővé válik, amely lehetővé teszi a *tagadást*. A Szó, a Szellem, az Atya tagadását. Az embertől függ, hogy mivé válik benne. Az erő ott van: „Aki pedig minket ti veletek egybe Krisztusban megerősít és megken minket, az Isten az; Aki el is pecsételt minket, és a léleknek zálogát adta a mi szíveinkbe.” Ez a fölfelé vivő erő dolgozik bennünk, hogy kifejtse hatását bennünk és a világban. Ha nem engedünk teret neki, akkor sorscsapásokon, szenvedéseken és betegségeken keresztül hat. Ha van bennünk szellemi törekvés, akkor intuíciók révén segít: „Hasonlatosképpen pedig a Lélek is segítségére van a mi erőtlenségünknek. Mert azt, amit kérnünk kell, amint kellene, nem tudjuk; de maga a Lélek esedezik mi érettségünk kimondhatatlan fohászokká.” (Római levél, 8, 26). A szellemi impulzus megfordítása az apokaliptikus „fenevad” impulzusa (Jelenések, 13).

♦ „És igazság tekintetében, hogy én az én Atyámhoz megyek, és többé nem láttok engem;” (János 16, 10). (ford.)

♥ Károlinál itt is, mint sok más helyen, a „szellem” helyett „lélek” áll. (ford.)

A Logosz beköltözése helyezte belénk a megismerés képességét. Isten megismerésének lehetősége a harmadik korszak, a szellem korának kezdetét jelenti. Isten megismerése a világosságban megjelenő világosság: a beszélő világ megismerése. János ezt így foglalja össze: „De tudjuk azt is, hogy az Isten Fia eljött, és értelmet adott nekünk arra, hogy megismerjük az igazat, és hogy mi az igazban, az ő Fiában, a Jézus Krisztusban vagyunk. Ez az igaz Isten és az örök élet. Fiaskáim, oltalmazzatok meg magatokat a bálványoktól. Ámen!” (1. Ján. 5, 20-21).

Kiegészíthetnénk Pál szavaival: őrizkedjete „... a néma bálványoktól” (1. Kor. 12, 2), egy bálványszerű, néma – Szó nélküli, szótlán – világtól; egy olyan világtól, amelyet Logosz nélkülinek képzelünk.

8. Isten lakása. A templom város

Hogy a szárnyas ihletettség
Sok mélységen átsegített,
a hídnak, amely sosem volt még,
tervezz végre merész ívet.

Nemcsak a nem várt megmenekvés
bajból az, ami csoda lehet;
a csodákban csodás a cselekvés,
csak a tiszta indítéka tett.

Jó erődöt addig fejleszd,
míg az ellentétekig feszül...
Mert így akarja, férfi lesz,
kiben Isten beteljesül.*

Rilke

Az emberi szellem, amely látja a Logoszt, az istenség legegységesebb, legindividuálisabb megjelenése. Egyszersmind a leginkább közösségi, amely több évezredes elválasztottság után összekötheti az embereket – immár szabadon. A teremtő szó hullámainak el kell apadniuk „ebben a világban”, a Logosznak magának meg kell halnia ebben a világban, ezért a világért: *ebben* a világban nem teremt többé az istenség, és éppen ez teszi ezzé a világgá. Az emberben lakó Logosz-lénynek ugyanez a sorsa – a világ és a tudat története ugyanaz a történet. A tudati folyamat végén az élő gondolatnak meg kell halnia, amennyiben az ember megismerő, „felülről jövő” része a testben működik. De az ember tudatának magja még a felső sötétségben él, mintegy álomban. És ez az élő rész rálát a Logosz halálára a tudatban, mint saját múltjára: ő maga, él. Ha tudára ébred ennek a látásnak, valóságosan, tehát tudatosan végrehajtja a kos mozdulatát, akkor átveszi a történés irányítását. A szellem felébreszti önmagát, és általa történik meg a halott gondolat, a szó, a Fiú, a világ feltámadása.⁴²

Az istenség öntudatra ébredése egy emberi testben: ez jelenti a legnagyobb nehézséget a választott nép tagjai számára. Megérteni, ami lejátszódik a szemeik előtt, amire egész történetük is felkészítette őket, erre, mint nép nem voltak képesek. Egyetlen *nép* sem volt rá képes. Csak egyesek tudtak többé-kevésbé a közelébe jutni; mert *ezt* csak teljesen mértékben individuálisan lehet megérteni, amelyben a néphez vagy közösséghez tartozás semmit sem segít. Sőt, sejthető, hogy a választott népnek ezen a ponton csődöt is *kell*et mondania. Mert ha megértette volna, hogy mi történik, akkor nem következett volna be a Logosz-hordozó halála, és ezzel elmaradt volna mindaz a lehetőség, amelyet ez a halál nyitott meg az emberiség fejlődése előtt. Egy valaki, és egy egész közösség hozzájárulása volt szükséges, hogy ez a halál megtörténhessen.

Ez a nép eljutott az Egy és Láthatatlan Istenhez. Különleges Isten: ő az, aki megszólítja Mózeset, az embert, és kérésére megmondja neki nevét. Kiválasztja a népet és vele akar lakni: „És készítsenek nekem szent hajlékot, hogy ő közöttök lakozzam.” (II. Mózes 25, 8). Még pontosabb a Salamon szentélyére vonatkozó leírás: „Akkor arra a helyre, amelyet kiválaszt az

* Zsellér Gyula fordítása

⁴² „A Logosz halála“. Ezt a bekezdést tekinthetjük az „in Christo morimur“ rózsakeresztes mondás meditációjának.

Úr, a ti Istenetek, hogy ott lakozzék az *ő neve* ...” (V. Mózes 12, 11; vö. V. Mózes 14, 23 és I. Kir. 8, 48). Ez az istenség útja lefelé, az emberek közé: először hordozható istensátor, aztán a jeruzsálemi szentély, amelyben a Láthatatlan, az *ő neve* lakik. Nagyon is érthető, ha ezek után káromlásnak érzik, hogy az Istenség látható alakban, emberi testben jelenik meg. A nép nem ismeri fel a *nevet* ebben az alakban. Így tör ki a viszály az „Én és az Atya egy vagyunk” elhangzása után: „Jó dologért nem kövezünk meg téged, hanem káromlásért, tudniillik, hogy te ember létedre Istenné teszed magadat. Felele nékik Jézus: Nincs-é megírva a ti törvényetekben: Én mondom: Istenek vagytok? Ha azokat isteneknek mondá, akikhez az *Isten beszéde* lön (és az írás fel nem bontható), Arról mondjátok-é ti, akit az Atya megszentelt és elküldött e világra: Káromlást szólsz; mivelhogy azt mondom: Az Isten Fia vagyok?!” (János 10, 33-36). Már az Istenné teszi az embert, hogy Isten beszéde szól hozzá. De a zsidók számára Isten Salamon templomában lakik. A Logosz-hordozó meghirdeti a változást: „... eljő az óra, amikor sem nem ezen a hegyen, sem nem Jeruzsálemben imádjátok az Atyát. ... De eljő az óra, és az most nagyon, amikor az igazi imádók lélekben, és igazságban imádják az Atyát: mert az Atya is ilyeneket keres, az *ő imádóit*. Az Isten lélek: és akik *őt* imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.” (János 4, 21-24). A szellemi szél zúgása ez. Hasonlót találhatunk Máténál, inkább az ember szintjén: „Te pedig amikor imádkozol, menj be a te belső szobádba, és ajtódodat bezárva, imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon * van; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván[▲].” (Máté 6, 6).

Világosan kirajzolódik, hogy az „imádás” új formája van előkészületben. Ennek felel meg a jeruzsálemi szentély lerombolása, amelyet a Logosz-hordozó megjövendöl (Lukács 21, 6; Márk 13, 2; Máté 24, 2). A templom lerombolásának motívumával összekapcsolódik az emberi test lerombolása, amelyet a Logosz-hordozó szavai szerint három nap alatt fel lehet építeni (János 2, 19^{*}; Máté 26, 61; Márk 14, 58; 15, 29). A Logosz-hordozó szavaiként ez csak Jánosnál fordul elő. Máténál és Márknál nem közvetlenül *ő* mondja, hanem mások, akik hivatkoznak rá: a hamis tanúk, és azok, akik a megfeszítettet gúnyolják. Ez jellemző az evangéliumok egységességére.

Régi hagyomány, hogy test és szentély, vagy test és város egymás helyett állhatnak, egymás jelképei. Az Upanisadok a testet Atman – Brahman – városának nevezi, amelynek 11 (vagy 9) kapuja van, a test nyílásainak megfelelően. Ezzel szemben Ezékiel (Ezékiel 48, 31-32) és a Jelenések könyve (Jelenések 21, 12-13) 12 kapuval írja le a várost. De a héber tradícióban is a második betű, „beth” vagy „bes”, az embert körülvevő burkot jelenti, legyen az a teste, vagy ház, sátor vagy a szentély. Az ember burka az, ami elválasztja a mindenkori környezetétől és ezzel lehetővé teszi számára a megismerést a megfelelő szinten. „Ebben a világban” a burok a fizikai test. A megismerés magasabb szintjein az embernek finomabb burkokat kell szőnie vagy hajlékot építenie: így értendők Péter szavai a hegyen, a megdicsőülés előtt (Máté 17, 4; Márk 9, 5; Lukács 9, 33). A burkok teszik lehetővé, hogy az ember önállóvá váljon.

A megkísértéskor a város imaginációja a testi burkot jelenti (Máté 4, 5; Lukács 4, 9).

Az eljövendő (János 1, 15; 27 és 30; 3, 31; 6, 14; 11, 27; Máté 26, 64), az Erchomenos, a felülről jövő Isten, a várva várt Messiás, emberhez vezető útján Salamon szentélyében található fel. Azután még közelebb jön. A „felülről” motívuma gyakran jelenik meg a negyedik evangéliumban. A 3. fejezetben ez áll: „Ámen, Ámen mondom néked: ha valaki újonnan (felülről) nem születik, nem láthatja az Isten országát.” (János 3, 3). „Ne csodáld,

* rejtetten (ford.)

▲ nyilvánosan (ford.)

* „Felele Jézus és monda nékik: Rontsátok le a templomot, és három nap alatt megépítem azt.” (ford.)

hogy azt mondám néked: Szükség néktek újonnan (felülről) születnetek.” (János 3, 7). Keresztelő János ugyanebben a fejezetben azt mondja: „Aki felülről jött, feljebb való mindenkinél. Aki a földről való, földi az és földieket szól; aki a mennyből jött, feljebb való mindenkinél.” (János 3, 31). A Logosz-lény maga tanúskodik arról, hogy a mennyből jött (János 6, 38). Ő a mennyből alászállt kenyér (János 6, 50). A 8. fejezet döntő jelentőségű beszélgetésben ezt mondja: „Ti innét alól valók vagytok, én onnét felül való vagyok...” (János 8, 23). A prólógus leírja a Logosz alászállását új lakhelyéig: „és felütötte bennünk a sátrát” (János 1, 14). János számára a Logosz beköltözése egy emberi testbe központi jelentőségű: „Ami kezdettől fogva vala, amit hallottunk, amit szemeinkkel láttunk, amit szemléltünk, és kezeinkkel illettünk, az életnek Igéjéről...” (1. Ján. 1, 1).

Az új szentély maga az ember. Először a Logosz-hordozó teste. De már az elmenetel során egyre több szó esik a lakozásról – maradásról – és „helyekről” és lakásokról az Atyánál. Az ígéret (többek között: János 14, 3, 12 és 14), és mindenekelőtt a legnagyobb ígért, a Szellemre vonatkozóan, előre mutatnak a pünkösdi eseményre, amelyben a Logosz megjelenik, és több emberbe költözik be, mint személyes és személyek fölötti Szellem (János 14, 16-25).

Ezért kell a Logosznak, beszédeinek, neki magának „maradnia”, ezért kell „megtartani”. A „lakás” vagy „maradás” kifejezés értelme a János evangéliumban csak sejthető. Luther fordítása erősen a hétköznapi nyelvhez és elképzeléshez igazítja a szöveget*. „Jézus pedig hátrafordulván és látván, hogy követik azok – a Keresztelő két tanítványa –, monda nékik: Mit kerestek? Azok pedig mondának néki: Rabbi, (ami megmagyarázva azt teszi: Mester) hol lakol [maradsz]? Mondta nékik: Jöjjetek és lássátok meg. Elmenének és megláták, hol lakik; és nála maradt az azon a napon: vala pedig körülbelül tíz óra.” (János 1, 38-39). Az utolsó mondat mutatja, hogy nem közönséges értelemben vett látogatásról van szó. A zsidókhoz intézett beszédében azt mondja a Logosz-lény: „Az ő – az Atya – ígéje sincs maradandóan bennetek...” (János 5, 38), ami teljesen megfelel az ember mai tudatának is: hála a Logosz erejének tud ugyan gondolkodni, de csak a gondoltban otthonos, magában a gondolkodás folyamatában nem. Pedig éppen ez a tanítvánnyá válás feltétele és az igazi tanítvány ismertető jele: „Ha megmaradtok az én beszédemben – Logoszomban –, bizonyval♦ az én tanítványaim vagytok” (János 8, 31). Maradni, annyi, mint összekapcsolódni a szellemi forrással: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: Aki én bennem marad, én pedig ő benne, az terem sok gyümölcsöt: mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” (János 15, 5). Az új parancsolat megismétlését megelőzi a maradás motívuma: „Amiképpen az Atya szeret engem, én is úgy szeretlek titeket: maradjatok meg ebben az én szeretetemben. Ha az én parancsolataimat megtartjátok, megmaradtok az én szeretetemben; amiképpen én megtartottam az én Atyámnak parancsolatait, és megmaradok az ő szeretetében.” (János 15, 9-10). János első levele összefoglalja mindezt: „Amit azért ti kezdettől hallottatok, az maradjon meg bennetek. Ha bennetek marad az, amit kezdettől fogva hallottatok, ti is az Atyában és a Fiúban maradtok.” (1. Ján. 2, 24). Az első lépés, a Fiút meglátni, erre következik a benne való maradás: „Aki ő benne marad, egy sem esik bűnbe; aki bűnbe esik, egy sem látta őt, sem meg nem ismerte őt.” (1. Ján. 3, 6).

A „maradás” a magasabb tudat folytonosságát jelenti. A maradás, élet ebben a magasabb szférában, szemben az elkülönült lénybe – eis ta idia –, való visszatéréssel, a „hazamenéssel” (pl. János 7, 53); a legvilágosabban a Feltámadott és Péter beszélgetésében fejeződik ki:” Ezt – a szeretett tanítványt – látván Péter, monda Jézusnak: Uram, ez pedig mint lészen? Mondta

* Károli itt lényegesen pontosabb.

♦ igazán (ford.)

néki Jézus: Ha akarom, hogy ő megmaradjon, amíg eljövök, mi közöd hozzá? Te kövess engem! Kiméne azért e beszéd az atyafiak közé, hogy az a tanítvány nem hal meg: pedig Jézus nem mondta néki, hogy nem hal meg; hanem: Ha akarom, hogy ez megmaradjon, amíg eljövök, mi közöd hozzá?” (János 21, 21-23).

A Logoszban való megmaradás, vagy a Logosz tartása (János 8, 31 és 51) azt jelenti, hogy a belső fény nem alszik ki, „A-letheio” nem „felejtünk”, az „élet” nem hal meg. De a Logosz megtartása teszi teljessé a szeretetet is: „Aki pedig megtartja az ő – az Atya – beszédét – Logoszat –, abban valósággal – alethos: megszakítás nélkül – teljessé lett az Isten szeretete.” (1. Ján. 2, 5). Hasonló értelemben mondja a Logosz-hordozó: „Ha valaki szeret engem, megtartja az én beszédemet: és az én Atyám szereti azt, és ahhoz megyünk, és annál lakozunk.” (János 14, 23). A tanítványoknak szól az ígéret, hogy az Atyánál lakhatnak: „Az én Atyámnak házában sok lakóhely van...” (János 14, 2). Az egyéniség megmarad ebben a szellemi tartományban; a fentiek értelmében minden megismerendő léthez szükséges egy „lakás”.

Az evangéliumok, különösen a negyedik, elvezetnek bennünket a Logosz-Isten beköltözéséhez az emberi testbe, és megígérik a Szellem eljövételét, aki mindenre megtanít, és minden igazsághoz elvezet. A külső szentély összeomlik. Az istenség, immár harmadik alakjában, „lakó” az emberben. Lakó, akkor, ha az ember elfogadja kiválasztottságát – mert a szellem korszakában minden ember kiválasztott –, különben a szellem legfeljebb csak föl-föl villan benne, és önmaga és az ember ellen fordul, és észrevétlenül öngyilkos irányba tereli, amelyben az ember a szellem segítségével tagadja emberi, szellemi mivoltát. Az Újszövetség későbbi írásai részletesebben foglalkoznak a Szellem lakásával új, élő szentélyében. Az apostolok cselekedeteiről szóló könyv részletesen beszámol Pünkösdről, ami „csoda”, de világos tudatban átélt csoda. A levelek és a „Jelenések könyve” szólnak az új templomról: „Isten szántóföldje, Isten épülete vagytok.” (1. Kor. 3, 9). „Nem tudjátok-é, hogy ti Isten temploma vagytok, és az Isten Lelke lakozik bennetek?” (1. Kor. 3, 16), és még pontosabban: „Avagy nem tudjátok-é, hogy a ti testetek a bennetek lakozó Szent Léleknek temploma, amelyet Istentől nyertetek; és nem a magatokéi vagytok? ...” (1. Kor. 3, 19).

A következő mondatok a keresztény szabadkőművesség alappillérei: „Kik fölépíttettek az apostoloknak és prófétáknak alapkövén, lévén a szegletkő maga a Jézus Krisztus, Akiben az egész épület szép renddel rakattatván, nevededik szent templommá az Úrban; Akiben ti is együtt építtetek Isten hajlékává a Lélek által.” (Ef. 2, 20-22). „Akihez járulván, mint élő, az emberektől ugyan megvetett, de Istennél választott, becses kőhöz, Ti magatok is mint élő kövek épüljete fel lelki házzá, szent papsággá...” (1. Péter 2, 4-8).

Mindez azt mutatja, hogy a korai kereszténységben élt a nem emberi kéz által épített templom ideája. Ez Márk evangéliumáig nyúl vissza, ahol a hamis tanúk ezt mondják: „Mi hallottuk, mikor ezt mondá: Én lerontom ezt a kézzel csinált templomot, és három nap alatt mást építek, amely nem kézzel csináltatott.” (Márk 14, 58). Erre a templomra utal Pál: „Mert tudjuk, hogy ha e mi földi sátorházunk elbomol, épületünk van Istentől, nem kézzel csinált, örökké való házunk a mennyben.” (2. Kor. 5, 1; Zsid. 9, 11, 24). A város ideája is élt, azé a városé, amely egyrészt magát az emberi testet jelenti, de másrészt az emberek közös hajlékát is, vagy pontosabban, az emberiség végcélját, amelynek útja a kertből, a pusztán keresztül a városba vezet. Minden, amit az emberiség hozzátett a természethez, minden kultúra, civilizáció, technika beletartozik a város fogalmába. A zsidók és Palesztina lakói számára Jeruzsálem volt a város, amelynek szíve a szentély. A város ideája emberi közösséget, együtt-élést, és együtt-élni-tudást is jelent. Ha megértjük, hogy az ember Logosz-lény, akkor mondhatjuk; *egyetlen* ember nincs is, *egy* ember nem valóság, mert emberi mivoltunk csak a szó révén valósul meg,

és ehhez hozzátartozik az emberiség, amelyet összeköt a közös szó. Ezt foglalja össze a város fogalma.

A várost, Jeruzsálemet, kövekből építették – „Nem marad itt kő kövön, mely le nem romboltatik.” (Máté 24, 2; Márk 13, 2; Lukács 21, 5-6) hangzik, éppen a kövek dicséretét követően. A város, az ember teste is ugyanabból épül, amiből „e világ” fejedelmének birodalma, és alulról felfelé épül. Korábban a város csak látszólag épült alulról. Egy város építése, sőt tervezése is szakrális cselekvés volt, ahogy pl. a Róma alapításáról szóló hagyományból tudhatjuk, nem is beszélve a szentély és a rá vonatkozó előírások legkisebb részletekre is kiterjedő leírásáról (II. Móz. 25-27. fejezet; I. Kir. 6-7. fejezet; II. Krón. 3-4 fejezet). A szent előírások fényében mondhatjuk, hogy ezeket a városokat, ezt a szentélyt fölülről építették. Az ember teste sem véletlenül alakult ki; az ősök kiválasztásában szigorú törvényszerűség uralkodott. Ezt a legjobban Jézus családfája példázza: ahogy a Messiásra vonatkozó összes prófécia Isai törzsére hivatkozik, és ahogy Máté és Lukács is megerősíti ezt, Jézus származásának levezetésében. Mindazonáltal, egy bizonyos test létrehozásához idegen, nem-zsidó vér is felhasználásra kerül – ld. Ruth könyvét – szemben a törvénnyel és az előírással.

A palesztinai események idején azonban már háttérbe szorult a felülről való építkezés szemlélete, mind az építés mind az emberi test vonatkozásában. „Alulról”, a hétköznapi szempontjai szerint építkeztek, és a házasságnál nem voltak tekintettel az utódokra, mert hiányzott hozzá a belátás, és általában a sorsból fakadó és a sorsra vonatkozó inspiráció sem működött. Ezzel eltűnt a lét főnről adott értelme, és ezt az úrt egy másik, a pszichikai-fizikai embernek megfelelő „értelem” töltötte be: a „nekem jó”-ra való törekvés, a testhez ragaszkodó lélek érdekében. Egész civilizációnk ennek az elvnek a nevében jött létre, azzal a céllal, hogy kielégítse a természetes és a kitenyészett testi és a nekik megfelelő lelki szükségleteket.

Ez a fejlődés azokban az elméletekben éri el a csúcspontját, amelyek szerint a magasabb rendű az alacsonyabból fejlődött ki. Eszerint az alacsonyabb rendű az eredeti; így fejlődött az ember az állatból, az állat az alacsonyabb rendű élőlényekből, az élőlény az élettelenből; a gondolkodás az agy „terméke”: a szellemi folyamat a lelki, a lelki pedig a biológiai tevékenység terméke. A fejlődés mögött ennek megfelelően nincs terv; egyrészt a véletlen vezet, másrészt bizonyos elvek, mint pl. a létért való harc, amelyben a rátermettebb győz, és kedvező tulajdonságait utódaira örökíti. Így jön létre az „alulról felfelé épülő” test. Közben elkerüli a gondolkodók figyelmét, hogy ezek, a fejlődést mozgó elvek, mint pl. a „létfenntartás”, az „élet akarása”, már antropomorf elképzeléseket tartalmaznak. Mert a különben általános érvényűnek nyilvánított tehetetlenség vagy a statikus rendezetlenség elvéből soha nem lehet levezetni, hogy miért „akarna” egy élőlény élni. Az élet akarásának axiómája így minden alapot nélkülöz. Az alulról való fejlődés elmélete, a magasabb levezetése az alacsonyabból a hatásaiban azonban „igazolódik”: az ember ennek megfelelően viselkedik. Az elmélet következményei közé tartoznak Marx nézetei a gazdasági élet meghatározó valóságáról; Freud tanítása az ösztönélet meghatározó valóságáról; Jung teóriája a kollektív tudatalatti meghatározó valóságáról, és egyáltalán a materializmus elképzelése az élettelen „anyag” meghatározó valóságáról. Eközben az alany, aki mindezt megismeri, „feledésbe” merül. Ezek az elméletek nem tudják megmagyarázni a viszonylagos „rendet” a világban, amely az „ősrobbanás” óta az egyre nagyobb rendezetlenség állapota felé törekszik.

Elsőre talán meglepően hangzik, de ezek az elméletek rokonságban állnak azokkal a „spirituális” vagy vallási világnézetekkel, amelyek nem ismerik a Fiú vagy a Logosz ideáját, és így a Szent Szellem ideáját sem. Mert ezek szerint az embert és a világot ugyan Isten

teremtette, belőle jöttek létre; de az emberben nincs benne az isteni, vagy legfeljebb csak az isteni visszfénye, de ő maga nem isteni – lehetőségében sem. Ha az emberben nem *lakik* isteni szellem, ha nem Logosz-lény, aki aktívan képes a szóra, akkor a természet része. Akkor nem is felelős, minden csak „megtörténik” vele, és nincs része az isteni képességben a kezdésre, a semmiből való teremtésre; az egyén nem halhatatlan, hanem „értelmes lelke” visszazáll Istenre. Az ilyen „spirituális” tanítás prototípusa az iszlám. Alapjában véve azonban a kereszténység is – részben már Mohamed előtt – „iszlamizálódott”: nincs világos fogalma a Fiúról, nem ismeri a Logoszt a maga kozmikus, teremtő és megismerési jelentőségében. Amint a Fiú és a Szellem ideája elvész – vagy föl se merül, mint az iszlámban –, a szabadság ideája nem tud kibontakozni.

Az „alulról” épített világépítményt nevezi a Jelenések könyvének írója *állatnak*. Ez az elv, amely állatot csinál az emberből; nem a természetben előforduló állatot, hanem az ember-állatot, amely intelligenciáját használja arra, hogy kielégítse romlott, nem természetes ösztöneit. Ezzel a világépítménnyel és az „alulról” felépített testtel állítja szembe a város képét, amely fölülről, Istentől száll alá (Jel. 21, 2). Ezt a várost Pál is ismeri: „De a magasságos (fölülről való) Jeruzsálem szabad, ez mindnyájunknak anyja” (Gal. 4, 26). A zsidóknak írt levél, mint régi hagyományt említi a várost: „Mert várja vala az alapokkal bíró várost – Ábrahám –, melynek építője és alkotója az Isten.” (Zsid. 11, 10). „Így azonban jobb [haza] után vágyódnak, tudniillik mennyei után; azért nem szégyenli őket az Isten, hogy Istenöknek neveztessek, mert készített nekik várost.” (Zsid. 11, 16; vö. Zsid. 12, 22). A mennyei Jeruzsálemre vonatkozik János 14, 2-ben: „Az én Atyámnak házában sok lakóhely van...”.

A felülről való építkezés a kereszténység értelmében azt jelenti, hogy az ember képes kifejleszteni magában a képességet, amivel megértheti ezt a „felülről”-t. Ez a Logosz kontemplációjával kezdődik: Kezdetben volt a Logosz. A Logosz leszáll. Testté lesz és felüti bennünk sátrát. És meglátjuk megnyilatkozását. Két adományával, a *charis*-szal és az *aletheia*-val bennünk lakik. Ezért úgy viselkedhetünk, mint a szellem temploma, az *élő* Isten fiai, mert adott számunkra a lehetőség, hogy megismerjük a „felülről” jövő értelmet – ez az *aletheia* – és adott a hozzá szükséges morális intuíciókra való képesség – ez a *charis*.

Az alulról fölfelé mutató fejlődési tanokkal ellentétben, János azt tanítja, hogy aki az első volt – a Logosz –, jelenik meg utolsóként emberi alakban. Elsőként megy keresztül a halálon, mint első ember azok közül, akik töretlen tudatban maradnak, akiknek a léte nincs a földi sátorhoz kötve (2. Péter 1, 13), akiknek az élete világosságban gazdag. Ő az „elsőszülött a halottak közül” (Kol. 1, 18; Jelenések 1, 5; Ap. Csel. 26, 23; 1. Kor. 15, 20). Példáját követik az igaz tanítványok, mindenekelőtt János, aki „megmarad” (János 21, 22).

Az eljövendő Isten, az Erchomenos, nemcsak a Földre jött le, ebbe a világba, a láthatóság világába; útja tovább vezetett az emberi sátorba vagy házba. Az Ószövetségben még külső Isten volt, és az Újszövetség ábrázolásában is külső jelenséggé jelenik meg. Az Újszövetség is kívülről írja le a Logosz-Szellem beköltözését a neki hajlékot nyújtó emberbe; előrevetíti a Szent Szellem beköltözését. Ezt a lépést az akkori, a külső Isten tudományán nevelkedett és abban járatos zsidóság nem tudta követni; csak a tanulatlanok és tudatlanok sejtették meg.

A keresztény misztikusok, mindenekelőtt Tauler és Eckhart, átérték a belső Istent. A mai kereszténységben kevesen vannak, akik ismerik ezt a fordulópontot a tudat átváltozásában, és akik efelé törekednek.

A „felülről épített” város az emberi testet jelenti, amely a szellemmel és tűzzel való keresztelésből kiindulva épül. De jelenti egyszersmind a megújult emberek közösségét is a Földön, ahogy a próféták várták (Ézsaiás 60-61; Ezékiel 48); mert az ember csak „városban” létezik valóságosan. Abban a városban nem lesz külső fény (Jelenések 22, 5; 21, 23; Ézsaiás 60, 19-20), mert az emberekben világító belső Nap, az Úr, az Isten fogja megvilágítani. Ez a földi világ célja: új Menny, új Föld, átlátszó, „szellemi Föld”, a manicheusok *terra lucida*-ja. A Logosz átment a láthatóságon keresztül az emberi szív láthatatlanságába: erről a helyről világítja be a világot. Az igazi fény beköltözött igazi templomába.

9. Az egyház

Ahol a múlt feledésből lassan
az egykor tapasztalt élénk áll,
meglepően, puhán, ám tisztán uraltan,
és érinthetetlen lényegünk rátalál:

Ott kezdődik a Szó, ahogyan mi értjük;
és, hogy a szellem, mely növeszti magányunk
bizonyos lehessen, hogy újra eggyé válunk,
a Szó jelentését titkon fel sem érzük.*

Rilke

A palesztinai eseménnyel az igazi világosság beköltözött igazi templomába. A „felülről épített” város képe egyszerre fejezi ki a szellem csíráját a földi testében hordozó emberi egyént, és az egyénekből álló földi közösséget. Ha Logoszra képes, gondolkodó-beszélő lénynek tekintjük az embert, akkor világos, hogy az egyén egyedül, önmagában sohasem lehet teljesen ember: csak közösségben valósíthatja meg a benne lakó Logoszt. Ezért – és kizárólag ezért – válik az „embertan” (az emberről szóló tanítás) emberiség-tanná. Így válnak az egyéniség kiteljesedésére vonatkozó irányelvek a korszak beteljesedésére, az egész emberiségre vonatkozó gondoskodássá. Ez áll a kereszténység előtti „utak” és a Krisztus utáni gondolkodók célkitűzése közötti jelentős különbség mögött: előbbiek az egyes ember – a kiválasztott – üdvét keresik, utóbbiak az egész emberiség szintjén gondolkodnak; pl. azon, hogy hogyan érhető el a lehető legnagyobb jó a lehető legtöbb ember számára. A gyakorlat éppen ellenkezőleg néz ki: korábbi kultúrákban, az ember közösségben élt, a kereszténység korában egyre jobban elszigetelődik és szinte kizárólag saját érdekeit követi.

A kereszténység korának előrehaladásával egyre kevesebb gondolkodó teszi fel a kérdést az ember és a Föld céljára. A kezdetben áll az Újszövetség hagyománya; ezt követi Ágoston „civitas dei”-je, amely messzemenően befolyásolja az egyház földi-szellemi döntéseit. A kereszténység lényegét alkotó Logosz-tanra vonatkozó tudás elhalványulásával azonban ez a fogalom is profanizálódik. Joachim di Fiore-nél forradalmi lendülettel újra feltűnik, az egyház azonban eretnekségnek nyilvánítja di Fiore tanait. Ha tagadja valaki az emberben lakó szellemiséget – mint a konstantinápolyi zsinat tette 869-ben –, akkor semmi alapja nem marad a közösségalkotásnak. A vallási közösségek fennmaradnak, mert kultikus magjukat a tanok és az igazságtól eltávolodó tévtanok nem érintik mélyebben. Amíg az ember érzi a felső sötét – számára sötét – lényére gyakorolt befolyását, érzi függőségét, addig keresi a helyet és az időt, ahol a létének – tudatának – forrásával való egyesülés, a kommunió gyakorlatát gondozzák. Ez a közösségi élmény egyre inkább eltávolodik a földi tapasztalás világától, mindentől, ami nem „túlvilági”. A földi jövőről és célokról lassan már csak utópisták gondolkodnak el, és azok az emberek, akik *kizárólag* gazdasági, anyagi értelemben tudnak a földi jövőről gondolkodni, mert emberképüket elvesztették⁴³. Akik már csak gazdasági tényezőként számolnak az emberrel. És ma így gondolkodik az emberiség és a Föld jövőjéért aggódó emberek legjava. A gyakorlatban azonban mindig világosan kiderül, hogy bármit javasoljanak is a jövő érdekében, az csak akkor valósítható meg, ha az emberiség hozzáállása, „mentalitása” megváltozik. Ez pedig lényegében azt jelenti, hogy fel kell hagyni azzal, hogy

* Zsellér Gyula fordítása

* Isten városa (ford.)

⁴³ A XX. században az utópiák jellegzetes módon általában negatívak, pl. B. Samjatin: *Wir*; A. Huxley: *Brave New World*; G. Orwell: 1984.

az önzőség elvét tekintjük minden megfontolás alapjának, és be kell látni, hogy nem elég az emberiség szintjén *gondolkodni*, hanem el kell kezdeni ennek megfelelően *cselekedni* is. Már az ószövetségi próféták inspirációiból is kiderül, hogy a lényeg a lelki hozzáállás, az „idők – a korszak – beteljesedéséről” alkotott elképzelés. A legszembeötlőbb ebben az, hogy a világfejlődésnek abban a szakaszában, amelyben az ember egyéni és közösségalkotó útjának be kellene teljesednie, semmilyen külső kényszer, semmilyen külső tanítás nem működhet. Ézsaiás így ezt mondja: „És minden fiaid az Úr tanítványai lesznek, és nagy lesz fiaid békessége.” (Ézs. 54, 13). Jeremiás még világosabban beszél: „És nem tanítja többé senki az ő felebarátját, és senki az ő atyjafiát, mondván: Ismerjétek meg az Urat, mert ők mindnyájan megismernek engem, kicsinytől fogva nagyig.” (Jer. 31, 34). Henoch könyvében ezt olvashatjuk: „Azon a napon az én Kiválasztottam a dicsőség trónusán fog ülni ...és a kiválasztottak lakása számtalan lesz...” (Hen. 54, 3). Magában a negyedik evangéliumban, a prófétákra hivatkozva áll: „Meg van írva a prófétáknál: És mindnyájan Istentől tanítottak lesznek.” (János 6, 45). A jövőben azonban a Szellem az, aki mindenkit „Istentől tanítottá” tesz: „Ama vígasztaló pedig, a Szent Lélek, akit az én nevemben küld az Atya, az mindenre megtanít majd titeket, és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondtam néktek.” (János 14, 26). „...és így nincs szükségetek arra, hogy valaki tanítson titeket; hanem amint az a kenet megtanít titeket mindenre, úgy igaz...” (1. Ján. 2, 27).

Az ember „Fiúvá” vagy az Emberré válását a szellem „lakozása” teszi lehetővé, ahogy a hetedik fejezetben láttuk. Az Újszövetség megfelelő helyein egyértelmű, hogy ez a lakozás kölcsönös; erre utal a fordulat: „ti én bennem és én ti bennetek”: „Azon a napon megtudjátok majd ti, hogy én az én Atyámban vagyok, és ti én bennem, és én ti bennetek” (János 14, 20). Hasonlóan szól János 17, 21 és a hetedik fejezetben idézett helyek: 1. Ján. 3, 24 és 4, 13. Pál a kölcsönösséget megismerésként fejezi ki: „most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismertettem.” (1. Kor. 13, 12). Ugyanebben a levélben áll: „Hanem ha valaki az Istent szereti, az ismertetik ő tőle[▲]” (1. Kor 8, 3). A Galátabeliekhez írott levélben: „Most azonban, hogy megismertétek az Istent, sőt hogy megismert titeket az Isten...” (Gal. 4, 9). A középkori misztika szerint: „A szem, amivel Istent látom, a szem, amivel Isten engem lát”. Úgy fogok megismerni, ahogy megismertettem: a magasabb megismerés képeit és hangjait nem én hozom létre, és nem én mozgatom őket, én csak előkészületeimben felszabadítom és megtisztítom a színteret. Az élő gondolkodást, a megismerő érzést magasabb rendű lények hozzák mozgásba és járják át élettellel: „nem én ...”[♥]. Ezek a lények azok, akik a gyerekben beszélni és gondolkodni tanulnak, akik „tanítják”, lények, akik egy egész nyelvet, mint pl. a francia, „gondolnak”, akik mögött a Szó, a Logosz-lény áll, mint az egész emberiséget átfogó, szavak nélküli nyelv inspirálója. A megismerésben az emberi én azonossá válik a képekkel, hangokkal és „szavakkal”, vagy pontosabban szólva, átéli örökös azonosságát velük; így „gondolják” vagy „ismerik meg” az embert a képek és hangok mögött álló lények. Ebben a világban megszűnik a dualitás. A hierarchikus lények légyege tiszta világosság, tudati világosság, amelyben kölcsönösen áthatják egymást. Logoszra, világosságra képes mivoltában az embert is áthatja tudatfölöttijében ez a világosság. Ezt az átjárást elviselni és közben szabadnak maradni – ehhez tudának először el kell szakadnia ettől a felső fénytől, a tükrözésen keresztül, amihez a fizikai test szolgál eszközzel.

Ebben az összefüggésben a *menein*, maradni, lakni kifejezés további értelmet nyer: „tudatosan maradni”, „tudatosan lakni”. Testének sátrában nem tudatosan lakik az ember: se igazi Énjének nincs tudatában, se annak, hogy hogyan lakik a testében; nem hatja át tudatosan. A

▲ Vagyis Isten megismeri őt. (ford.)

♥ Feltehetően utalás R. Steiner *Die Schwelle der geistigen Welt*, R. Steiner összkiadás, 17 c. könyvére: „Nem én gondolkodom csupán, hanem bennem gondolkodik” (Nicht ich denke bloß, sondern es denkt in mir) (ford.)

tudat emelkedésével az ember szervezetének egyre mélyebb rétegeibe tud tudatosan leszállni. Az időszámítás kezdetének korában a tudati fejlődés útját olyan kifejezésekkel írják le, amelyek ma nehezen érthetőek, és ezért erősen vitatottak. Az Ószövetség népe legtisztéletreméltóbb képviselője után „Ábrahám gyermekeinek” nevezi magát (Máté 3, 9; Lukács 3, 8; János 8, 33 és 39). Az életformáló megismerés, amiben Ábrahám, a kiválasztott, inspirációra való törekvése eredményeképpen részesült, generációkon keresztül törzsének, népének belügye maradt. Választott néppé azután váltak a héberek, miután Mózes kivezette őket Egyiptomból. Ami addig a közös származáson keresztül határozta meg emberi mivoltukat és létformájukat, az a Láthatatlannal kötött „szövetségben” törvénnyé lett (2. Móz. 24, 8; 34, 10). Hogy Isten választása tudatosan esett, az már az Ábráhámmal kötött szövetségben megmutatkozik (1. Móz. 17, 2*), a szövetség egy fajta „paritást” tételez fel azok között, akik megkötik: éppen ebben áll Ábrahám tudatossága.

Ami Ábráhámban hajlam és képesség, ami aztán Izsákban és Jákobban önálló istenkeresés és istenkövetés formájában jelenik meg; a törekvés, hogy minél több vonását ismerjék meg a Láthatatlannak, Mózesben hatalmas erővel jön működésbe. A nép általa lesz néppé. Mondhatjuk, hogy utána soha többet nem jutnak olyan közel Istenhez, a héberek egész történetében, és ez különösen igaz a nép uralkodóira és vezetőire. A prófétáknál tovább érik a Messiás ideája, és azé a koré, amelyben mindenki „kiválasztott”, „Istentől tanított” lesz. Az út az „Isten gyermekeivé” váláson keresztül vezet oda; azokat nevezik Isten gyermekeinek, akik nem a néplélekből merítik tetteiket és megismeréseiket „Ábrahám gyermekeiként”, hanem feláldozzák elhatárolt, önző mivoltukat; nem „a vérből, sem a testnek akaratóból, sem a férfiúnak indulatjából” vannak (János 1, 12-13), akiket közvetlenül átjár az isteni vezetés, és az irányítja életünket és cselekvéseiket. Ezek az emberek lesznek a Logosz Világosságának előfutárai.

A következő lépés, a következő fordulat, amiről szintén a János evangélium tudósít: a Logosz testté („hússá”) válása, ami megláthatóvá teszi kisugárzását. Ezt a szintet először csak kevesen érik el, a tanítványok legszűkebb köre, amelyhez János evangélista is tartozik. De van rá remény és törekvés, hogy később többen, sokan elérjék ezt a szintet, „mi” is: „Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mivé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlókká leszünk Ő hozzá; mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (1. Ján. 3, 2). *Ennek* felel meg a színről színre látás (1. Kor. 13, 12; 2. Kor. 4, 6; Ez. 39, 23 és 29). Erre a szinte vonatkozik János 17, 24 is, ahol ugyanarról a kisugárzásról – dicsőségről – van szó, amiről egy másik helyen ezt mondja János: „és láttuk az ő dicsőségét – *doxa*-ját” (János 1, 14). Isten gyermekeivé válni – ez nem végcélja, hanem kiindulópontja a keresztény tudati fejlődésnek. Isten gyermekei azok, akik létüket közvetlenül Istentől merítik, akiket „Isten Lelke vezérel” (Róm. 8, 14). Ez a kiindulópont nem adott, hanem olyan szellemi hozzáállást jelent, amiért komolyan dolgozni kell. A mai ember pl. a rózsakeresztes meditáción keresztül juthat el hozzá: „*Ex Deo nascimur* – Istentől születünk”. Ebben semmi sem adott, a mondás nem egy tényállásra vonatkozik, hanem csak a meditáción belül, a meditáció során valósítjuk meg. Ha nem valósítjuk meg, akkor minden meditáció legfeljebb csak törekvés marad, még ha értékes és szükséges törekvés is. A mai emberre azonban érvényes az is: „Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam.” (János 14, 6). A rózsakeresztes mondás első mondata, ha meditáljuk, magába foglalja a következő két mondatot is: „In Christo morimur – Per Spiritum Sanctum reviviscimus. Krisztusban meghalunk – A Szent Szellemben feltámadunk”; és csak ezáltal ismerjük fel az Atyaistent. Amíg az „Isten gyermeke” állapot még közvetlenül lehetséges volt, addig az ember érzékelte, vagy legalább megsejtette az élő isteni világosságot tudati

* „És megkötöm az én szövetségemet én közöttem és te közötted...” (ford.)

tapasztalásainak peremén. Ma nagyon ritkán éli át az ember érzékelését és gondolkodását; közönségesen csak az eredményeiket éli át. Ezért nem talál semmi „istenit” sem a természetben, sem a „megismerésben”.

A Szellem lakozása az egyes emberben továbbvezet az “Isten gyermeke” állapoton, „mindentudóvá” teszi az embert (1. Ján. 2, 20 és 27), mint ahogy már Hérakleitosz is azt tartotta magáról, hogy mindent megismerhet, nem mennyiségileg, de lehetőségében.

A rózsakeresztes mondás megmutatja az utat, amelyen az “Isten gyermeke” állapotból eljuthatunk oda, hogy a Szellem „megelevenít”, életre kelt bennünket. A megfogalmazás – mindhárom mondat többes számban van – utal az út közösségi, az egyes emberen túlmutató jellegére, amely az Újszövetségben is megjelenik a többes szám használatában. „Mert ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemmel...” (Máté 18, 20); „*Mi* Atyánk...” (Máté 6, 9); „és *láttuk* az ő dicsőségét...” (János 1, 14); az együttlét „egy akarattal” a Pünkösdi események előtt (Ap. Csel. 2, 1).

„Mi üdítőbb a fénynél?” – „A beszélgetés” hangzik a válasz Goethe meséjében[♦]. Ez azonban csak különleges beszélgetésekre igaz, amelyek túlmutatnak a szavakon, amelyek a szavak nélküli értésre törekednek, belőle indulnak ki: a szavak fölötti „összecsengésből” „egy akaraton levésből”. Mivel az ember Logosz-lény, ki tudja sugározni a szó világosságát. A szóhoz legalább ketten kelljenek. Csak így találkozhat a szó – a ki nem mondott szó is – emberi értéssel, amely viszonzza sugárzását. Ez a Logosz-lény jelenléte a Földön, az emberekkel vállalt közössége az idők végezetéig. Az oda-vissza sugárzásban szellemi valóság jön létre: az Én-vagyok neve, amely az emberek megismerési és szeretetből fakadó cselekedeteiben nyeri el földi-kozmikus valóságát (Máté 25, 40-45)⁴⁴. A Logosz-lény viszonya az emberhez a kölcsönös „lakozás” egymásban: ez teszi az embert emberré; de a Logosz-lény is csak az emberben hozhatja létre földi valóságát, az *összes* ember földi közösségében. Mert a Logosz mindenkiben jelen van, és az ember csak a Logosz-világosság teljességében valósulhat meg, egyedül nem. Az emberben egyedül nem tud kifejlődni a Logosz-természet.

Azt az emberek közötti valóságot, amely az emberben, az emberiségben keresi megtestesülését, *egyháznak* nevezték, az emberek láthatatlan, nem kézzel épített, nem szervezett, nem intézményesített közösségét, annak igazi valóságát. Minden *látható* egyháznak az lenne a feladata, hogy ehhez vezessen el, a Szellem „népéhez”. Az ember igazi egyénisége nem az érzésvilágában és nem az akarati életében van. Ha ezek irányítják az életét, akkor ugyan egyre inkább közösségi lényé válik, egyre jobban összeköti más emberekkel a közös érdeklődések, ösztönök, szenvedélyek, de éppen ezek el is távolítják a többiektől, és szembe is fordítják velük. Egyéniségét nem világosság-természetének árnyoldalai teszik, hanem az, amit hozzátesz világosság-lényéhez, ami a benne lakozó, részévé vált Logosznak megfelelően hajt ki belőle. Erre vonatkozik a szolgákra bízott talentumokról szóló hasonlat (Máté 25, 14-30) és az a mondat is: „Mert akinek van, annak adatik, és bővülködik; de akinek nincs, az is elvétetik tőle, amije van.” (Máté 13, 12; Márk 4, 25; Luk. 8, 18; 19, 26).

[♦] Johann Wolfgang v. Goethe: „Das Märchen von der grünen Schlange und der weißen Lilie” („Mese a zöld kígyóról és a fehér liliomról”). (ford.)

⁴⁴ Máté 25, 40-45: A Logosz impulzus a Földön a szeretet és a könyörületesség cselekedeteiben valósul meg. Ezért áll, hogy „amennyiben megcselekedtéték egygel az én legkisebb atyámfiai közül, énvelem cselekedtéték meg”, és „amennyiben nem cselekedtéték meg egygel eme legkisebbek közül, énvelem sem cselekedtéték meg”.

A Szót nem lehet konzerválni, változatlan formában megőrizni: vagy növekszik, vagy elvész. Az embert az teszi igazán egyénivé, hogy hozzáteremthet ahhoz, amit kapott, és látjuk, hogy paradox módon épp ez a közösségi elem: A Világosságot és a Logoszt még csak el se lehet képzelni mint „sajátlényt”, mint „tulajdont”.

Származási ág helyett, még ha szellemi jellegű is, mint „Ábrahám gyermekei” vagy „Isten gyermekei”, új kép születik az emberek egymás közötti viszonyára: természetesen Isten gyermekei maradnak, de a hangsúly ezzel összhangban maradván az egymás mellettség felé tolódik: testvérekké, Krisztus testvéreivé kell válniuk. Ez határozza meg egymáshoz való viszonyukat, nem a közös származás. Az „emlékezés”, a közös szellemi származás erejének nemzedékeken keresztüli működése kialszik a kereszthalálban, de az egyes ember szelleme, amely tapasztalhatja ezt a halált, ezen a tapasztaláson keresztül juthat el az egyéni feltámadásához: ez a Pünkösdi történéis értelme. De ehhez az embereknek „*homothymadon*” – „egy akarattal” – kell együtt lenniük⁴⁵.

Nyilvánvaló, hogy az embernek nagy akadályokat kell leküzdenie a „*homothymadon*” megvalósításához. Ezek az akadályok benne magában vannak, és ennek a helyzetnek megvan a maga értelme. Az embernek szüksége van egy „háza”, ami az élő fizikai test formájában adott számára, amivel lelki-szellemi mivolta részben azonosul. Amikor a lelki-szellemi rész nincs összekapcsolódva a házával, akkor nem tud megismerni: ez a helyzet alvás közben. Az elalvást és felébredést *nem* az irányítja, akit közönségesen „én”-nek nevezünk. Mivel azonban az én visszatalál, alvás közben az élő testtől függetlenül kellett léteznie. Hasonlóan kell függetlenné válnia a testtől a megismerésben⁴⁶, különben nem beszélhetnénk igazi megismerésről, csak természeti folyamatról. A fizikai test házában a lelki-szellemi rész lassan megtanul önállóan működni; így válik később képessé arra, hogy a fizikai lezártág nélkül is tudatos „maradjon” és tudatosan éljen, „finomabb házakban”, az ásványiságtól mentes „élő” templomban (1. Péter 2, 5♥).

A bünbeesésben történik meg lelki-szellemi mivoltunk részleges azonosulása a fizikaisággal. Az alvás és a halál akadályozzák meg, hogy teljesen elmerüljünk ebben az azonosságban. A testiségbe „esés” következtében elveszett az élet szférájának álmodó érzékelése, és megváltoztak az ember érzékenységében működő erők. Eredetileg ezek a világ megismerésére szolgáló tiszta, világossá-erők. A világot ezek a világosság-erők teszik valóságossá: formái és valósága belőlük állnak. Mivel az élő testnek, mint minden élőnek, alakja van, magának az életnek is meghatározott formát kellett öltenie – az élő idea működésbe lépett az ásványisággal kitöltött testben. Az ásványiság tulajdonképpen csak akkor *lesz*, amikor az élő test feloszlik. Az élő forma csak akkor tud mozogni és fennmaradni, ha megfelelő érzékenység formával párosul: ez mutatkozik meg a reflexszerű mozgásokban, a mozgás képességében, és a test olyan vágyaiban, amelyekbe semmilyen lelki elem sem vegyül, mint pl. a szomjúság és az éhség érzésében. Az emberben azonban az érzékenység túlnyomórészt forma nélküli maradt, hogy képes legyen bármilyen alakot felvenni, vagyis megismerni. A megismerés mindig a megismerendővé váló részleges átváltozáson alapszik⁴⁷. Az átváltozás

⁴⁵ *Homothymadon* – egybehangzóan, egy lélegzettel, egy akarattal (Ap. Csel. 2, 1: „És mikor a pünkösdi napja eljött, mindnyájan egyakarattal együtt valának.”). A kifejezés azt jelenti, hogy az egyén, a pünkösdi történéis előfeltételeként, minden akadályt eltávolít.

⁴⁶ Testtől független megismerés: A megismerés pillanatában a folyamat mindig független a testtől, ami maga is megismert. A mai hétköznapi tudatnak a megismerés *tudatosodásához* szüksége van a testre.

♥ „Ti magatok is mint élő kövek épüljete fel lelki házzá...” (ford.)

⁴⁷ A megismerés mindig átváltozás: az ember Énje azonosságban van a megismerendővel, mint amikor egy másik ember gondolatait ismerjük meg: saját gondolkodásunknak kell őket gondolnia. Az érzékenység és az élet mindig kevésbé, letompultabban vesznek részt az átalakulásban; a fizikai test tükörként, mintegy viszonyítási alapként szolgál – a test *nem* vesz részt; a „viszonyítás” a megismerés.

az igazi Énben, az érzékenység és az élet erőiben játszódik le, és az ember nem követi tudatosan. Az átváltoztathatatlan fizikaiságra támaszkodva nem az átváltozást, hanem a megismertet éli át. Az érzékenység eredetileg a világ felé irányult; az eredetileg a megismerés szolgálatára szánt, kisugárzó érzékenységi erők a bűnbeesés következtében nagyrészt visszafordultak az én felé, és így elvesztették eredeti céljukat. Így jöttek létre az átváltozás, a világgal való azonosság erőiből az önzőség, az egoitás, vagyis az önmagával való azonosság, az önmagam-érzése, az önmagam-at-átélni-akarás erői, amelyek így nem szolgálták többé a megismerést. A visszafordulás következtében a kisugárzó erőkből új érzékenységi formák jöttek létre – az egoitás jegyében. A magam-érzésben alacsonyabb szinten mutatkozik meg valami az Én lényegéből, aki önmagát *megtapasztaló*, önmagát megismerő világosság. Az érzékenység eredetileg *világosság* volt; ezt kellene az Énnek tapasztalnia. A – máig tartó – bűnbeesésben az érzékenység erőiből a magam-érzése lett; utánozzák az Én mozdulatát, anélkül, hogy megismeréssé válnának. A magam-érzése utáni vágy hozza létre a zárt, határait őrző, önálló életre kelt *lelket*. A lélek a határaiból, és határainak őrzéséből áll. Bonyolult zártságok összefonódásából álló érzékenységi formává válik: reakció minták, asszociációs minták, „komplexusok”, amelyek forma jellegét és „önálló” viselkedését részletesen taglalja a pszichológia. Ezek a formák többé-kevésbé kikerültek az Én uralma alól, bizonyos önállósággal rendelkeznek: a lélek fellázadhat „ura”, az Én ellen. Sőt, teljesen ki is zárhatja látóteréből. Így jöhet létre egy én nélküli, önmagára rá nem látó létezés. Vagyis egy telhetetlen, önző, csak önmagukért való vágyai által irányított lény.

Az összes ilyen élet- és érzékenység-„forma” lezárt „alakokat” ölt, amelyeket a hagyomány „házaknak” vagy „lakóhelyeknek” nevez. És laknak is bennük. „Démonok”, „tisztátalan lelkek” – a mai pszichológia személytelenebb nevekkkel látja el őket. Lényegük, hogy meghatározott formájuk van – pl. reakcióforma, félelemforma, viselkedési forma – amelyek fölött a szubjektumnak nincs hatalma. Hiába harcolunk a „lakók” ellen, hiába üzzük el őket: amíg magát a „lakóhelyet”, a maradó lelki szokást fel nem oldjuk, mindig újra visszatérnek, sőt megsokasodnak. (Máté 12, 43-45; Luk. 11, 24-26). Erről a helytelen módon önállóvá vált lelki életről beszél Pál (Róm. 7, 15-23).

Az érzékenységnek tulajdonképpen kevésbe kellene „ébernek” lennie, mint amilyen: ébernek, az Énnek kellene lennie, aki felé az érzékenység erői érzéketeket közvetítenek – szellemi szinten is. A teljesebb megismeréshez vezető út feloldja a lelki szokásokat, megnyugtatja a lelki életet, és leküzdí a körben forgó lelki rándulásokat. Ilyen forma-feloldó gyakorlatok található Buddha „nyolctagú ösvényén”⁴⁸.

Régebben az ember lelki életét – a későbbi Én helyetteseként – az istenek irányították. Ők voltak az érzékenység által közvetített „tapasztalatok” tulajdonképpeni alanyai. Ma is így van a kisgyereknél, amikor még egyetlen szóba mindent összefoglalva mondja: anya, tej, világ – és még nem: anya ilyen, a világ olyan stb. A *tiszta* érzékenység-világosságban a gyerek még teljesen azonos azzal, amit „tapasztal”. Amikor elvész a kapcsolat a kezdetben az Ént helyettesítő istenséggel, és az Én még nem, vagy még csak alig vette át az irányítást, akkor megrendül a biztonság, az élet alapja; „gyökértelen” lelkek fejlődnek ki, akikben túlsúlyba kerül az érzékenység-formákból álló lelkiség. Ahol hiányzik az alapvető bizonyosság, ott fellép a félelem; ahol félelem van, ott kicsírázik az agresszivitás, elutasítás, kegyetlenség. Megvalósul a külvilágban Káin mozdulata: szeretet ellenes világnézetek keletkeznek, mert a szeretetet gyengeségnek tekintik. Az őszinte gondolkodók felfedezik, hogy a mai ember központi – noha rejtett – élménye a félelem, a szorongás.

⁴⁸ A nyolctagú ösvény: vö. Rudolf Steiner: „Hogyan jutunk a magasabb világok megismeréséhez?” (1904/05), Rudolf Steiner összkiadás GA 10, „A beavatás néhány hatásáról” c. fejezet; valamint „Útmutató az ezoterikus iskolázáshoz.” „Az ezoterikus iskola” tartalmaiból. A hét napjaihoz. Kiadás a hagyatékából, GA 245.

Az Újszövetség részletesen ír a „tisztátalan lelkek” által lakott lelki területekről. János, első levelében, behatóan foglalkozik a lelki formák feloldásával, mint a belső őszinteséghez vezető úttal. Itt beszél a félelemről is: „A szeretetben nincsen félelem; sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem csonkítással jár⁴⁹: aki pedig fél, nem lett teljessé a szeretetben.” (1. Ján. 4, 18). A csonkítás arra vonatkozik, hogy nem teljes az odaadottság a másikhöz, megakadályoz benne a ragaszkodás a „sajátlényhez”, a magam-érzéshez. A ragaszkodást az érzékenység fel nem oldott formái okozzák. Az ilyen érzékenység nem a másikat érzékeli, hanem önző módon magammal szemben tesz „érzékennyé”, másokkal szemben pedig érzéketlenné. A félelem önzőség, aggodás önmagamért; amíg félelem van, nincs igazi, teljes szeretet. A múltból részleges tudatot hoz magával az ember: a tudat egyelőre csak „rész szerint” lát, egymásnak ellentmondó részletekből áll, és a lélek nyugtalan, mert a részek, a lelki formák, harcban állnak egymással. „Rész szerint” ismer meg az ember, világa részekből tevődik össze, „fércmű”. A békesség (János 14, 27[♦]), „nem úgy, amint a világ adja” azt jelenti, hogy ebben a megosztott lényben harmónia – Buddha belső tengeri csendje – áll be, ami megszabadítja az embert a reagálás kényszerétől, és igazi Én-né teszi. Ez a továbbfejlődés tett – tenni kell –, nem történik magától. A fizikai – Pálnál „természeti” – résznek szellemivé kell átalakulnia. A tudati lélek szintjén az ember rálát tudatának múltjára, mindarra, amit gondolt. Eddig vezette a „természetes” fejlődés. De a tudati lélek átmeneti állapot, ami nem lehet tartós; vagy visszaesik az ember az értelmi lélek helyzetébe, amely használja a megismerési erőket, anélkül, hogy észlelné őket; vagy továbbfejlődik a Szellem-Én szintjére, amely szellemi mivoltában éli át magát, anélkül hogy a múltra, valami „külsőre” kellene támaszkodnia. A jelenben él, és létrehozza a jelent, azáltal, hogy átéli. Az új emberi közösség a jelenlétből épülhet fel⁵⁰.

Régebbi korokban az ember egy közösség tagjaként élte át magát. Később, a közösség életében való részvétel egyre inkább „szertartássá” vált; a templomba meghatározott időkben kellett menni; így vált el a kultikus élet a hétköznaptól, egyszersmind a megismeréstől is. Az újkorban, a reformáció korában, mindez lelkiismereti kérdéssé is válik. És ma sok ember él a vallásos tapasztalás hagyományos lehetősége, és egyszersmind a közösség élménye nélkül. Számukra nem létezik semmilyen, egyszer s mindenkorra megépített templom. Az Újszövetség előre látja ezt a lehetőséget: „Te pedig amikor imádkozol, menj be a te belső szobádba, és ajtódat bezárva, imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon van; és a te Atyád, aki titkon néz, megfizet néked nyilván.” (Máté 6, 6). „...eljö az óra, amikor sem nem ezen a hegyen, sem nem Jeruzsálemben imádjátok az Atyát... De eljö az óra, és az most vagy, amikor az igazi – alethinoi – imádók lélekben, és igazságban – aletheia – imádják az Atyát: mert az Atya is ilyeneket keres, az ő imádóit. Az Isten lélek – szellem –: és akik őt imádják, szükség, hogy lélekben – szellemben – és igazságban imádják.” (János 4, 21-24). A Szellem új közössége a magányos imádkozókból jöhet létre. De közösség csak akkor épülhet, ha „házat”, lakóhelyet ad egy magasabb lény számára. Korábban a magasabb lény adta az impulzust a közösség létrehozására; ma az emberekből kell kiindulnia.

Az intuíciók területe, ahonnan minden idea, minden értés származik, *közös* az egész emberiség számára. Különben nem létezhetne se igazság, se megismerés: csak „nekem” vagy csak korlátozott számú embernek szóló igazság lenne – vagyis nem lenne igazság. Egy nyelv

⁴⁹ Károli (Lutherhez hasonlóan) ezt úgy fordítja, hogy a „a félelem gyötrellemmel jár”, ami önmagában helyes, de itt nincs sok értelme; a görög szó mindkét jelentést hordozza.

[♦] „Békességet hagyok néktek; az én békességemet adom néktek: nem úgy adom én néktek, amint a világ adja. Ne nyugtalanodjék a ti szívetek, se ne féljen!” (ford.)

⁵⁰ Új közösség a jelenlétből: vö.: Rudolf Steiner, Antropozófiai közösségalkotás, 10 előadás, Stuttgartban és Dornachban, 1923, R. Steiner összkiadás, GA 257, 9. előadás, 1923, 3.3.: „A másik ember lelkén és szellemén való ébredés”

mindig egy egész embercsoport nyelve – nem tartozhat egyetlen emberhez. Egy történelmi kor impulzusa – mint pl. a barokk – egy egész korszak stílusát járja át, az élet legkülönbözőbb területein. Az ilyen valóságok nem származnak egyetlen embertől, de fogalmi jellegűek; az ilyen impulzusok emberfölötti nagyságú „ideák”. A nyelveket, minden jellemzőjükkel, a bennük rejlő bölcsességgel, egész „filozófiájukkal” nem emberek, hanem emberfölötti lények teremtik. Ezt akkor gondolhatjuk, ha fogalmat tudunk alkotni magasabb lényekről, akik képesek egy nyelvet, egy korra jellemző stílust, sőt az emberiség egész gondolkodási lehetőségét „gondolni”. A nyelvek mögött áll az emberiség közös nyelve, akinek „gondolója” a Logosz.

Sok-sok intuíció vár „megtestesülésre” az emberen keresztül. Földi értelemben nincsenek „készen”, földi alakjukat az emberen keresztül kapják meg. Az ember dolga, hogy eltakarítsa az akadályokat az intuíció megjelenése elől. Feladata, hogy „készítsék az Úrnak útát, ösvényt egyengessetek” (Ézs. 40, 3). Ha elvégzi ezt a munkát, az intuíció lejön a Földre.

Vannak intuíciók – mint egy nyelv, mint maga a gondolkodás –, amikhez egyetlen ember nem elégséges. Valamikor az ilyen intuíciók hozták létre a közösségeket. Az újabb időkben, az embercsoportoknak kell létrehozniuk a befogadásra képes házat. Ha ez a feltétel teljesül, az intuíció lényé beköltözik az előkészített házba. Az ilyen, lényként megjelenő intuíciót nevezi a Jelenések könyve „a gyülekezet angyalának”. Az általa inspirált földi képviselő a gyülekezet vezetője. A gyülekezet angyala már a ház építésénél minden egyes tagban működik; az angyal intuíciója maga a közösség. Ha egy ilyen közösség feloszlik, az „angyal” visszahúzódik. Minden igazi, nem csak külsődlegesen szervezett, közösséghez ilyen lény tartozik.

Az ilyen közösség nem szünteti meg az egyes ember individualitását, mert ő maga adja fel magát, szabadon. Az odaadásban léte megerősödik, a hierarchikus lények létformájának megfelelően. „Az én Atyámnak házában sok lakóhely van” (János 14, 2). Az akadályok, ha sikerül legyőzni őket, arra szolgálnak, hogy lehetővé tegyék *ezt* az egységet, amelynek ősképe az Atya és a Fiú egysége: „tartsd meg őket a te nevedben, akiket nékem adtál, hogy egyek legyenek, mint mi!” (János 17, 11). „Hogy mindnyájan egyek legyenek; amint te én bennem, Atyám, és én te benned” (János 17, 21).

A Logosz vezetése alatt álló láthatatlan egyház létrehozásához egy ember nem elég. Ennek az egyháznak a kezdetét a Földön Máté írja le: „Ámen mondom néktek, hogy ha ketten közületek egy akaraton lesznek a földön minden dolog felől, amit csak kérnek, megadja nékik az én mennyei Atyám. Mert ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemre, ott vagyok középen.” (Máté 18, 19-20).

Egy ember nem küzdhet meg a többiekért a gonosszal, mert ember mivoltát, Logosz-lényének lényegét nem tudja egyedül megvalósítani.

A Messiás eljött, és az emberiséggel maradt: „és ímé én ti veletek vagyok minden napon a világ* végezetéig.” (Máté 28, 20). Megkérdezhetjük: mit jelent a „minden napon”, a „világ végezetéig”-gel való összefüggésben? A válasz abból a tapasztalásból következik, hogy ez a kijelentés nem valamilyen kész állapotra utal, hanem valamire, amit az embernek nap mint nap meg kell valósítania: a szellemi kommunikációra az emberiség Szellemével, aki meg akar testesülni a láthatatlan egyházban, ami maga a megvalósult emberiség. A veszélyeknek kitett Föld továbbélésére csak az emberiség Szellemétől jöhetnek intuíciók.

* Fordítható lenne korszaknak (éon) is. (ford.)

10. Charis és aletheia

A János evangélium elején két, egymással összefüggésben álló idea fordul elő: *charis* és *aletheia*. Ezt a két szót általában a „kegyelem” és az „igazság” kifejezésre fordítják. Könnyű belátni, hogy a mai embernek nem sokat mondanak ezek a szavak, a teológia és a filozófia pedig félreérti őket. A teológia kegyelem alatt azt érti, ha meg nem érdemelten jutunk valamihez. A filozófia pedig azt nevezi igazságnak, ha a gondolkodás vagy a képzetalkotás megegyezik a léttel – ami alatt az érzékelt tényeket érti. Ez a természettudomány igazsága is. Ha a lét – a cselekvés – megfelel a gondolkodásnak vagy a képzetalkotásnak, akkor beszél a filozófia morális igazságról. Vagy viszonylagosnak tekinti az „igazság” fogalmát, ami végül az igazság tagadásához vezet. Ha az igazságot „viszonyítom” valamihez, megvizsgálom „helyességét”, akkor rögtön fölmerül a kérdés: honnan ismerem azt, amihez viszonyítok – a létet magát? Erre a kérdésre nincs válasz – a lét megismerése maga az igazság lenne –, és ebből világosan látszik, hogy az igazság ideája elveszett. Az igazság és helyesség összetévesztése a naív realizmusnak abból az elképzeléséből ered, miszerint létezik „valóság”, anélkül, hogy megismerném, de valahogy mégis tudok róla. Vagy, az egyházi hagyománynak megfelelően, létezik önmagában létező kinyilatkoztatás, anélkül, hogy az embernek meg lehetne és kellene ismernie. Akik így gondolkodnak, mindig figyelmen kívül hagyják, hogy a meg nem ismertről – legyen az akár „anyagi valóság”, akár a kinyilatkoztatás tartalma – nagyon is részletekbe menő kijelentéseket tesznek, vagyis úgy tesznek, mint akik mégiscsak ismerik.

A „kegyelem” félreértése fatalizmushoz, az eleve elrendeltségről szóló tanokhoz, és végül a szabadságnak még a lehetőségét is kizáró teljes determinizmushoz vezet. Mindkét felfogás, mind az agnoszticizmus, mely szerint a valóság megismerhetetlen, mind a szabadság lehetőségének tagadása, ellentmond János és az egész Újszövetség szövegének és szellemének. Minden igazság hozzáférhető vagy azzá válhat az ember számára (János 16, 13[♦]), „még az Istennek mélységei is” (1. Kor. 2, 10). És a Fiú szabaddá teszi az embert (János 8, 32 és 36).

Ahhoz, hogy megérthessük, hogy mit jelent „aletheia” és „charis”, először is azt kell tisztáznunk magunkban, hogy mindkét kifejezés belső emberi tapasztalásra utal. „Aletheia” a „letheia” – felejtés – tagadása. „Letheia” a „lanthanein” – elrejtteni, elrejtve lenni, felejtetni – igéből származik. A görög alvilágban a Léthe vizéből isznak a halottak felejtést. Az aletheia kifejezést már régen a „rejtetlenség” értelemben használták. Ez jóval dinamikusabb igazság fogalmat takar, mint a végérvényes „helyesség” fogalma. A rejtetlenségben mindig egyre tovább haladhatunk, egyre újabb fátylat húzhatunk el. A „rejtetlenség” értelmében vett igazság sohasem végérvényes, és a megismeréstől sem független. Ebben az értelemben az igazság mindig annak a „kinyilatkoztatása”, ami eddig rejtett volt. Ez az igazság az „elfeledettségéből” merül fel: az ember „eredeti”, „természetes” állapota az lenne, hogy mindent megismer egy világos világban. Ez az állapot elveszett – *lanthanein* ezt is jelenti –, belevesztett a Léthebe. Az embernek át kell mennie a felejtésen, a sötétségen, a meg nem nyilatkozotton, hogy *ő maga váljék* megismerővé.

A mai, tükrözött tudat jellemzője, hogy csak saját múltján ébred. Csak kész, rögzített formákat, képződményeket, tényeket lát, és nem veszi észre, hogyan jelennek meg, hogyan kerülnek a tudatba. A gondolkodást, érzékelést, képzetalkotást nem éljük át folyamatában. A folyamat „rejtett”, „feledésben” marad a háttérben: a világ elevenen működő területét nem

[♦] „De mikor eljő amaz, az igazságnak Lelke, elvezérel majd titeket minden igazságra.” (ford.)

észleljük, nem soroljuk a valósághoz. Ezért keletkezik az a benyomásunk, hogy a világ önmagukban zárt tudati tartalmakból – az élő, jelenléti tudat múltjából – áll. Ragaszkodunk ehhez a múlthoz, mert a rá való támaszkodásban érezzük magunkat, létünket. Ez a múlt olyan idegen az embernek, annyira különbözik tőle, élően megismerő mivoltától, hogy ezért tudja magát a rá való támaszkodáson – és egyelőre csak rajta – keresztül átélni. Amíg nem fedezi fel ezt a helyzetet, ellentmondásban él: csak a múltat képes valóságnak tekinteni, és ezért saját valóságát is a múlt világában keresi. „Az ember nem más, mint...” és következik valami, ami éppen nem az ember. „A gondolkodás nem más, mint...”, „Az én nem más, mint...”, és következik valami, ami nem gondolkodás és nem én, hanem fizika, kémia, biológia, kibernetika, fiziológia, vagy éppenséggel „szellem”, „lélek”, „istenség” stb.: csupa olyasmi, amit a tükrözött gondolkodás gondolt és képzelt.

A tudat öntagadása, igyekezete, hogy önmagát a nem-tudatosból – ami azért mégis tudatának tartalma – vezesse le, hogy a megismerést visszavezesse a megismertre, abból kiindulva magyarázza, amit előzőleg mégiscsak a megismerés tett „megismertté”, ez a tévelygés jól mutatja, hogy az emberi tudat súlyosabb megbetegedése a „letheia”, a felejtés. Mégpedig a gondolkodási és megismerési *folyamat* elfelejtése, amelyet a közönséges tudat ugyan nem tud tapasztalni, de logikus gondolkodással kikövetkeztethetné: hiszen a tudat tartalmi változnak, váltakoznak és sokasodnak, és ez arra utal, hogy valami történik a háttérben, valamilyen folyamat, történés, amelynek kell, hogy legyen egy élő alanya, aki a jelenben tevékenykedik.

A rejtetlenség értelmében felfogott igazság azt jelenti, hogy a megismerési képesség fejleszthető. A tudat minőségi továbbfejlődésének első lépése a jelenléti tudat kifejlesztése: az embernek nem kell többé a múlt tartalmakra támaszkodnia ahhoz, hogy éber tudatban maradjon, és közben megkülönböztesse magát a múlttól, hanem a jelenlét tapasztalásából mondhatja: Én vagyok.

Ezzel elértük az élet szféráját, amiről a hatodik fejezetben volt szó. Pál szavaival: az első mennyet. A képességet, amivel egyszerre érzékeljük a világ és a tudat jelenét vagy életét, amivel az átlátszóságot és átvilágítottságot, az élet rejtetlenségét és nem-feledettségét tapasztaljuk, János „aletheia”-nak nevezi. Ez jelenti a Szellem-Én elérését az emberben. Ez az önmagáról tanúskodó világosság, amiről a negyedik fejezetben van szó. Az aletheia névvel illetett tudati tapasztalás túlmutat az egyéni földi életen. Akinek aletheia-ja van, az igaz, „alethes”, azt lehetne mondani, hogy „ő maga igazság”. Az embernek aletheia-ja van, az ember igazság, amennyiben nem „alszik el” – nem veszi el tudatát. Ha minden tükrözött gondolat, képzet, emlékezés eltűnik az élet során, úgy, mint a halálban, akkor az ember nem iszik a felejtést a Léthe vizéből. Ha így értjük, akkor az aletheia a tudat *töretlen*, megszakítástól mentes világosságát jelenti.

A János evangélium prologusában az áll az „egyszülött” Fiúról, hogy „teljes vala kegyelemmel és igazsággal” (János 1, 14). Valamivel később pedig: „Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett” (János 1, 17). A „lett” – egeneto – kifejezés mutatja: ezek nem öröktől fogva való, hanem földi valóságok. A testet öltés óta, a testet öltés által lettek az ember számára elérhetőek. Az aletheia ideáját úgy kell felfognunk, hogy értelmet nyerjen a „tegyétek az igazságot” kifejezés (János 3, 21; 1. Ján. 1, 6). „Lélekben* és igazságban imádják az Atyát (János 4, 23-24) – mutatja az aletheia jellegét, ahogy megkíséreltük ábrázolni. Valamint: „És megismeritek az igazságot, és az igazság szabadokká tesz titeket.” (János 8, 32). „Én vagyok az út és az igazság” (János 14, 6). Ez azt jelenti: Az Én-vagyok az aletheia, az igazi Én ott kezdődik, ahol az én-vagyok bizonyíték és

* Szellemben (ford.)

támaszték nélkül, önmagában megáll: a bizonyítékok és támasztékok is csak az én számára léteznek, és belőle merítik létük erejét. „Az igazság Lelke” (János 14, 17; 16, 13) a Szent Szellem, aki az embert „elvezérli minden igazságra” (János 16, 13); a minden emberben közös szellemet a „Szellem-Én” szintjén érjük el. Az „igazságban megszenteltek” (János 17, 17-19) kifejezés azt jelenti, hogy az emberek csak az élet szintjén, a jelenlétben válnak „egész”-séges, teljes, „szent” emberré, és nem a múlt világában, „e világban”, amelyet „meg kell győznünk”, le kell küzdenünk magunkban. Az ember lehet „igazságból való” (János 18, 37; 1. Ján. 3, 19), akkor hallja a Logosz-lény szavát. „... semmi sincsen az igazságból, ami hazugság” (1. Ján. 2, 21); ha itt a szokásos, tisztázatlan értelemben vennénk az „igazság” kifejezést, akkor az apostol kijelentése ugyancsak triviális lenne. A mondat valójában azt jelenti: a hazugság – a következő vers jellemzi a hazugságot – nem az aletheia tudati szintjéről jön.

„Én azért születtem, és azért jöttem e világra, hogy bizonyítást tegyek az igazságról. Mindaz, aki az igazságból való, hallgat az én szómra.” (János 18, 37). Ezt követi Pilátus kérdése: „Mi az igazság?”. Az emberiség nem érti a szót, mert nem az igazságból van. De az igazság megmaradhat, „lakhat” az emberben (2. Ján. 2): ez azt a tudati fokot jelenti, amelyet „aletheia”-nak nevezhetünk. Hogy az emberben „igazság van” (János 8, 44; 1. Ján. 8; 2, 4), ugyanazt jelenti; kölcsönös megmaradást egymásban: az ember lehet igazságból és az igazság benne lakhat: „igazságban jár” (2. Ján. 4; 3. Ján. 4).

Az „aletheia”-hoz hasonlóan használja az evangélium az „alethinos” és „alethes” jelzőket is: igaz, igazi, igazsággal teli, a korábban leírt tudati szint értelmében. Igazi étel, igazi ital (János 6, 55[♦]); igazi világosság, amely önmagát tapasztalja: a szó világossága (János 1, 9); az igazi kenyér (János 6, 32); az igaz ítélet (János 8, 16); az igazi szőlőtő (János 15, 1); az igaz Isten (János 17, 3; 1. Ján. 5, 20; 1. Thess. 1, 9); igazi sátor (Zsid. 8, 2). Ebben az értelemben igaz és igazi az a dolog, vagy személy, vagy cselekedet – mint pl. a „tanúskodás” –, ha megtapasztalásakor a tudat nem törik meg, mint a közönséges gondolkodásban, amely nem éli át saját forrását, előbukkanását, áramlását, mert mindig újra megszakad. Azt lehet „a-lethes”-nek, vagy „alethinos”-nak nevezni, amit a tudat úgy tapasztal, hogy közben átéli, átlátja saját tevékenységét.

Aki az igazságban él (jár), minden fenntartás nélkül mondhatja: én vagyok. Szavak nélkül mondja – az igazság a szavak nélküli gondolkodás birodalmában él⁵¹. Az én-vagyok az aletheia; az igazság *megismert* igazság, hozzátartozik a Szó, a Logosz; az egyes szavaknak számára nincs jelentőségük. Az én-vagyok hozza létre az igazságot, nekem és neked. Az igazság ugyanazon a szinten van, mint az értés, két vagy három ember között, mint a rejtetlenség, vagy a rejtettség leküzdése, a jelenlét. A jelenlét lehetősége a szóból, a Logoszból ered.

Az igazság nem helyesség, nem képzet és lét, vagy lét és törvény egyezése, hanem állítás és cselekvés egyezése az állítás és cselekvés tartalmával. Vannak állítások, amelyek önmagukat igazolják, mint pl. „én vagyok”, és vannak olyanok, amelyek felszámolják önmagukat, mint pl. „én nem vagyok”, vagy „te nem vagy”. Mégis, a mai gondolkodás talaján állandóan hallhatunk ilyen kijelentéseket: „A gondolkodás nem más, mint ...”, „az én nem ...”, az ember nem...”. Az igazság abban áll, hogy az állítás, mint olyan, összhangban van azzal, amit állítunk. Ugyanolyan lehetetlen azt mondani, hogy „hazudok” (most éppen), mint azt, hogy „igazság nem létezik”, „megismerés nem létezik”. A rejtetlenség, a nem felejtés azt jelenti,

♦ Károli fordításában: „bizony étel, bizony ital”. (ford.)

⁵¹ A szavak nélküli gondolkodás a meditáció (ld. a 2. megjegyzést)

hogy nem felejtjük el magát a mondást a kimondott mögött, nem hagyjuk, hogy, amit mondtunk, eltakarja a mondást.

„A Szellem az igazság” (1. Ján. 5, 6) foglalja össze János. Az emberben lakó szellem minden igazsághoz elvezet. A Logosz-lény megjelenésével a Földön – „e világban” – kezdetét veszi az emberiségnek szóló kinyilatkoztatás. Korábban a kinyilatkoztatás csak keveseknek, a kiválasztottaknak volt lehetséges, az én-vagyok letompításán vagy feladásán keresztül: „Én, Osiris” vagy „Én, Anu” – mondta a kiválasztott. A Fiú nyilatkoztatja ki az Atyát. Vele kezd minden, ami addig rejtett volt – a „misztérium” – nyilvánosságra lépni. Pál arról beszél, hogy a Logosz kijelenti a titkot – *mysterion*-t –, amely „örök időtől fogva el volt hallgatva”. „Hanem Istennek titkon való – *en mysterio* – bölcsességét – *theou sophia* – szóljuk, azt az elrejtettet, melyet öröktől fogva elrendelt az Isten a mi dicsőségünkre.” „Nekünk azonban az Isten kijelentette az ő Lelke által.” (1. Kor. 2, 7 és 10). Hasonlóan szól erről a Kolosse (Kol. 1, 26) és az Efézusi (Ef. 3, 4) levélben. Aletheia így az egész emberiségre kiterjedő és kozmikus jelentést kap: a Logosz megjelenése, a Szellem beköltözése az emberbe, megteremti a kozmikus rejtetlenséget: lehetővé válik, hogy töretlenül, átlátszó világossággal nyilvánuljon meg a Logosz működése a világban és az emberi tudatban. „Az Istent soha senki nem látta; az egyszülött Fiú, aki az Atya szíve, élete példájával mutatta meg.”⁵² (János 1, 18). Istent, aki minden emberben jelen van, a Fiú a földi láthatóságba hozta, a rejtetlenségbe. Ezt jelenti a „színről színre (arcról arcra) látás”. Ezért az Újszövetség alapján azt mondhatjuk, hogy a kereszténység az emberi megismerés vonatkozásában a „színről színre látás”-ra való állandó törekvés, küzdelem. Ez a látás azonban átváltoztatja az embert, hasonlónak teszi a meglátotthoz, hogy ne csak hasonlata, hanem hasonmása legyen az Istenségnek: „Az Úr pedig a Lélek* ; és ahol az Úrnak Lelke* , ott a szabadság. Mi pedig az Úrnak dicsőségét mindnyájan fedetlen arccal szemlélvén, ugyanazon ábrázatra elváltozunk, dicsőségről dicsőségre, az Úrnak Lelkétől*.” (2. Kor. 3, 17-18). „Mert az Isten, aki szólt: sötétségből világosság ragyogjon, ő gyújtott világosságot a mi szívünkben az Isten dicsősége ismeretének a Jézus Krisztus arcán való világotlaltása végett.” (2. Kor. 4, 6) – „az arcon, aki Jézus Krisztus” lehetne fordítani. Emlékeztetünk itt a már idézett helyre: „mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (1. Ján. 3, 2). Amit korábban csak „a kicsinyek angyalai” (Máté 18, 10) láttak a mennyekben♥ , minden ember számára elérhetővé válik a Földön: egy lehetőség, amit már Ezékiel megjövendöl (Ez. 39, 29⁵³).

A kereszténység egész törekvése az aletheia, a rejtetlenség jegyében áll: a korábban a misztériumiskolákban őrzött isteni bölcsesség nyilvánosságra kerül, az egész emberiség közös javává válik - legalábbis, mint lehetőség. Napvilágra kerül, ő maga a világosság. A zsidók vezetőinek épp ez jelenti a döntő indítékot ahhoz, hogy eltávolítsák az útból a Logosz hordozót (Ján 11, 47).

Az aletheia világa a szellem koraként indul. Semmi sem marad rejtve; a legvégső értelem, az emberiség és a Föld sorsának végső lehetőségei, mind az ember fennhatósága alá kerül: az istenség ezen túl csak az emberen keresztül fejt ki hatását. Ezzel egy időben azonban az embernek meg kell valósítania az aletheia-t, mint tudati szintet. Különben a minden élő viszony átlátásának a lehetőségéből, a szabadság és a szeretet lehetőségéből épp az ellenkezője lesz: káosz, rabság és a háború, mindenki, mindenki ellen.

⁵² A fordítás nem szó szerinti, hanem igyekszik a lehető legpontosabban visszaadni a mondat értelmét.

* Szellem, Szelleme, Szellemétől (ford.)

♥ „az én mennyei Atyám orcáját” (ford.)

⁵³ „És többé el nem rejtem orcámat tőlök, mivelhogy kiöntöttem lelkemet Izráel házára, ezt mondja az Úr Isten.”

A rejtetlenség azáltal jött a világba, hogy a Szó testté lett. Ennek következtében láthatja meg, veheti észre az ember a Szót, amit addig nem tudott szabadon használni. És a Szó látása szabadság a Szótól, a Szóban, mert távolságot nyertünk tőle. Azért nem lehet kultúránkat keresztényinek nevezni, mert ez a lehetőség a mai napig rejtve maradt.

A Logosz-lény két új lehetőséget hoz az emberiségnek: a charis és az aletheia lehetőségét. Ezt a két ideát nemcsak a János evangélium kapcsolja össze, hanem János második levele is (2. Ján. 2-3), és különösen nyomatékosan a Kolossébeliekhez írt levél: „A mennyekben néktek eltett reménységért, amelyet már előbb hallottatok az igazság beszédében*, mely az evangélium: Mely eljutott hozzátok, miképpen az egész világra is, és gyümölcsöt terem, úgy, mint nálatok is a naptól fogva, melyen hallottátok és megismertétek az Isten kegyelmét igazán♦.” (Kol. 1, 5-6).

A charis aletheia-ban, aletheia által ismerhető meg. Charis és aletheia a Logosz testté válása révén jött a Földre (Ján. 1, 14, 17). De ezek a képességek nem egyoldalú „ajándékok”, hanem szükséges hozzájuk az ember elfogadó, befogadó mozdulata. Az erre vonatkozó ige, „*lambanein*”, egyszerre jelenti, hogy befogadni és venni, különböző prepozíciós szerkezetekben is, mint *kata-lambanein*, *para-lambanein*. A János evangélium prológusában háromszor fordul elő a szó, a 16. versben pedig negyedszer is (Ján 1, 5, 11-12, 16). Nem jelent se pusztá kapást, se pusztá vételt, ahogy különben más helyütt az Újszövetség is használja. „Aletheia” és „charis” itt nem adományként szerepelnek, hanem egyrészt, mint a világ jellemző tulajdonságai, világ-valóságok, másrészt, mint emberi képességek, amelyeket az ember nem ajándékba kap, hanem meg kell szereznie.

Az *aletheia* kifejezés a többi evangéliumhoz képest nagyon gyakran fordul el a János evangéliumban, *charis* azonban csak háromszor: a prológusban és a közvetlenül utána következő versekben. A többi evangéliummal összevetve, Jánosnál a *charis* helyett az *agape* – szeretet – kifejezés és a belőle származó igei alakok vannak túlsúlyban. A *charis* szó Jánoson kívül Lukácsnál fordul elő, mind az evangéliumában, mind a tőle származó Apostolok Cselekedeteiben. Mindkét szó gyakori Pál leveleiben. A Lukács evangéliumban (4, 22) és az Apostolok Cselekedeteiben (14, 3; 20, 32) a „charis szava, Logosza” kifejezést találjuk. Lukácsnál a Názáreti Jézus első tanítása – „a Léleknek erejével” – kapcsán olvashatjuk: „És mindnyájan bizonyoságot tőnek fölöle, és elálmélkodának charis-ból fakadó szavain, amelyek szájából származtak” (Lukács 4, 22). Luther (és Károli) fordítása: „...elálmélkodának kedves beszédein...” arra utal, hogy nem értette a kifejezést. A „charis-ból fakadó szavak” olyan beszédet jelentenek, amelynek hatalma van meggyőzni a hallgatóit, ezért tanúskodnak róla a hallgatói. Több helyen is ábrázolják az evangéliumok a csodálkozást e fölött a tanítási mód fölött. Így Lukácsnál: „És csodálkozának az ő tanításán, mert beszéde hatalmas vala”, vagy pontosabban: „Logoszában hatalom – *exousia* – volt” (Lukács 4, 32). Néhány verssel később: „Milyen szó ez, hogy hatalommal és erővel – *dynamei* – parancsol a tisztátalan lelkeknek?” (Lukács 4, 36). Máténál: „Mert úgy tanítja vala őket, mint akinek hatalma – *exousia* – van, és nem úgy, mint az írástudók.” (Máté 7, 29). Ugyanez áll Márknál, aki hozzáfűzi: „Mi ez? Új tanítás, hatalomból?” (Márk 1, 27). A megrökönyödést Máté és Márk ábrázolja (Máté 22, 33; Márk 11, 18), Jánosnál pedig a farizeusok szolgálai ezt mondják: „Soha ember úgy nem szólott, mint ez az ember!” (János 7, 46) – a szólást a *lalein* ige fejezi ki, amiről szólunk már az 5. fejezetben. A kegyelem – a charis – szavának hatalma van, közvetlenül – intuitíven – megérthető, úgy, ahogy a kisgyerek a beszédet tanulja, a szavakat megérti. A szónak hatalma van a „tisztátalan lelkek” fölött és hatalma van, hogy „jeleket és

* az aletheia Logosza által (ford.)

♦ megismertétek az Isten charis-át aletheia-ban (ford.)

csodákat” tegyen: „Azért sok időt töltöttek ott, bátran prédikálva az Úrban, ki bizonyosságot tesz vala az ő kegyelmének beszéde mellett, és adja vala, hogy jelek és csodák történjenek az ő kezeik által.” (Ap. Csel. 14, 3)♥. A kegyelem szava mindig *cselekvés*, történés.

Ennek a cselekvési módnak a sajátosságairól egy másik helyen találunk tanítást Lukácsnál: „Mert ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, milyen charis-otok van? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha csak azokkal tesztek jól, akik veletek jól tesznek, milyen charis-otok van? Hiszen a bűnösök is ugyanazt cselekszik. És ha csak azoknak adtok kölcsönt, akiktől reméletek, hogy visszakapjátok, milyen charis-otok van? Hiszen a bűnösök is adnak kölcsönt a bűnösöknek, hogy ugyanannyit kapjanak vissza.” (Lukács 6, 32-34). Luther (és Károli) a charis-t itt köszönetnek (jutalomnak) fordítja, aminek itt semmi értelme, noha charis valóban köszönetet is jelent. Ezenkívül jelenthet mindent, aminek örülünk: „kedvesség”, „nyájasság”, „kegyelem”, „jó akarat”, „jó tett” és, amit ezek viszonzásképpen előhívnak: „hála”, „lekötelezettség”, „köszönet”. Az összes jelentésben közös, hogy valami „többről” van szó, valamiről, ami túlmegy azon, ami szükséges, valami, ami „ingyen” van, ahogy az említett hasonlat is követeli. Ebben az értelemben foghatjuk fel: aki csak valamilyen ellenszolgáltatás fejében vagy reményében tesz valamit, milyen charis-a van annak? Az a tanítás szólal itt meg, hogy többet adjunk, mint amennyit veszünk. Így folytatódik: „Hanem szeressétek ellenségeiteket, és jól tegyetek, és adjatok kölcsönt, semmit érte nem várván...” (Lukács 6, 35).

Korábban pedig ez áll: „És amint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is akképpen cselekedjétek azokkal.” (Lukács 6, 31). Ez azt jelenti: ne várd meg, amíg a *másik* kezd, hanem kezdj *te*. A szükségleten túlmenő, fölöslegben, bőségben lévő jó: ez a charis. „Avagy megköszöni-é annak a szolgának, hogy azt mívelte, amit néki parancsolt? Nem gondolom. Ezenképpen ti is, ha mindazokat megcselekedtétek, amik néktek parancsoltattak, mondjátok, hogy: Haszontalan szolgák vagyunk; mert amit kötelesek voltunk cselekedni, azt cselekedtük.” (Lukács 17, 9-10). A „haszontalan” kifejezés azt jelenti, hogy nem hozott hasznot, többletet; nem tett többet a szükségesnél. „Adjatok, néktek is adatik; jó mértéket, megnyomottat és megrázottat, színig teltet adnak a ti öletekbe. Mert azzal a mértékkel mérnek néktek, amellyel ti mérték.” (Lukács 6, 38). Nagylelkű, bőséges többlet költözzön be az ember szívébe, hogy ne maradjon meg a vevésnél, hanem adjon.

A haszontalan szolga egy másik példázatban fordul elő, amelyben a talentumokról van szó, amelyeket az úr a szolgálóira bíz (Lukács 19, 12-17; Máté 25, 14-30). Akik többet szereznek hozzá, azokat megdicséri az úr. Aki csak azt adja vissza, amit kapott, attól elveszi azt is, és odaadja annak, akinek a legtöbb van: „Mert akinek van, annak adatik, és megsaporíttatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, amije van. És a haszontalan szolgát vessétek a külső sötétségre; ott leszen sírás és fogcsikorgatás.” (Máté 25, 29-30). Ez a belső törvénye ezeknek az adományoknak, ezeknek a képességeknek vagy lehetőségeknek, hogy vagy növekednek, vagy megromlanak, és romlásba viszik a „haszontalan” tulajdonost. „És az Isten igéje növekedék; ... István pedig teljes lévén charis-szal és erővel – *dynamis* –, nagy csodákat és jeleket cselekszik vala a nép között.” (Ap. Csel. 6, 7-8, lásd még 12, 24; 19, 20). „Mert akinek van, annak adatik, és bővülködik; de akinek nincs, az is elvétetik tőle, amije van.” (Máté 13, 12; Lukács 8, 18); így jellemzik az evangéliumok az emberben lakó Logosz titkát. A „növekedés”, az „erősödés” a Logosz alapvető jellemvonása. „Mert a léleknek Logosza van, amely önmagától növekszik” – mondja Hérakleitosz. „Neki növekednie kell, nékem pedig alább szállanom”; mondja Keresztelő János. „És az Isten igéje növekedék...” (Ap. Csel.

♥ Pontosabban: „Így sok időt töltöttek szabadon, tanítottak az Úrról, aki tanúságot tett a kegyelem szaváról és jeleket és csodákat tett a kezei által.”

6, 7; 12, 24; 19, 20). A „növekedést” mindig az *auxanein* szó fejezi ki, ahogy már Hérakleitosznál is. Ezt a növekedést kezdetben jogosan vonatkoztathatjuk a megismerésre.

A charis ideájának szemlélete megmutatja, hogy a morális területen is lehet ilyen „többlet”, és éppen ez tünteti ki az új moralitást a régivel szemben. Ebben különbözik az új parancsolat a régitől. A felszólítás, hogy „szeresd felebarátodat, mint magadat” (3. Mózes 19, 18) nem „összehasonlítást” jelent (úgy, mint...), hanem sokkal inkább azt, hogy szeresd őt, mert valójában *te* vagy az, mert ő hordozza valódi lényedet: csak a felé irányuló szeretetben tud életre kelni a te saját igazi lényed. Az új parancsolat pedig így szól: „Új parancsolatot adok néktek, hogy egymást szeressétek; amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást.” (János 13, 34; 15, 12). A különbség a régi parancsolathoz képest – amelyet az új nem tett érvénytelenné (Máté 5, 43; 22, 39) – a beszélőben van. Az Én-vagyok nem a fent említett feltételek mellett hozza szeretetét az emberek közé, az övé nem „mint magadat” szeretet; mert rá nem vonatkozik, hogy lénye csak a másikon keresztül kel életre, hanem a lehető legnagyobb bőségben, „főlslegben” hozza magával, mindannak ellenére, ami a legszűkebb tanítványai körében is fogadja: elhagyják és elárulják. Ez a szeretet semmire sem ügyel, semmilyen feltételt sem támaszt, és szolgál. A *szolgálat* az új parancsolat másik megfogalmazása: „Tudjátok, hogy a pogányok fejedelmei uralkodnak azokon, és a nagyok hatalmaskodnak rajtok. De ne így legyen közöttetek; hanem aki közöttetek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok; És aki közöttetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok. Valamint az embernek Fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét – *psyche*-jét –váltásul sokakért.” (Máté 20, 25-28; ezen kívül Máté 23, 11; Márk 10, 42-44; 9, 35; Lukács 22, 25-27). Ehhez a szolgálathoz a lábmosásban mutat példát (János 13, 4-10), és utána ez áll: „Ha tudjátok és cselekszitek ezeket, boldogok lesztek.” (János 13, 17). A „többlet”, a „haszon” vagy „főlsleg” ideáját a hegyi beszéd (Máté 5, 39-48) és a beszéd a mezőn (Lukács 6, 27-35) mutatja be; közvetlenül János fejezi ki.

Mindezek fényében világos, hogy mind a charis mind az aletheia valósága a kezdés – az őскеzdés – képességére utal, abból indul ki. Igazság – megismerés – nem lehet determinált, nem származhat semmilyen okból sem, szabadon, vagyis őскеzdetből kell létrejönnie, nincs *miértje* (se oka, se célja). A szellemtudomány „morális intuíciónak” nevezi a charis-ból, a szeretetből, a feltétel nélküli intuíciónak származó tetteket, cselekedeteket. A teremtés a semmiből az a képesség és valóság, amit János kezdetnek – arché: őскеzdet – nevez: a teremtésben charis és aletheia, szeretetet és megismerés *egy*: szeretet a még nem létezőhöz, ha megismerjük, ezzel *létrejön*, és ami így létrejön az új.

Aletheia az, hogy igazságot tudok találni és kimondani magamtól, rejtetlenségről rejtetlenségre haladva. *Charis* az, hogy „kegyelmet” tudok gyakorolni, kegyelemből. Mindkét valóság kisugárzik és visszasugárzik, megtartani nem lehet, csak az adás és elfogadás mozdulatában léteznek. „Kegyelmet kegyelemért” – írja János (János 1, 16).

Charis, aletheia és „ez a világ” a valóság három szintjét jelöli.

„Ez a világ” a múlt világa, ahogy a tükrözött tudatban megjelenik; a dolgok és tények világa.

„Aletheia” az élő jelenlét: a világosság, a megismerés, a keletkezésben lévő világ jelenségei: az élő megismerés világa.

„Charis” – a múlt tudat felől nézve – a jövő, a még meg nem jelent világ, amelyet a charis segítségével csíráztathatunk ki: ez a leghatalmasabb, csírájában lévő valóság. A valóság a

jövő felől hervad a jelenen keresztül a múltba: a halál világába, amelyben élünk – állandó, de ritkán észrevett, ritkán megérezett ellentmondásban.

Ha megtanulunk lemondani a tükrözött tudatról, akkor az aletheia világába, az élet szintjére jutunk: „Aki szereti a maga életét – *pszichéjét* –, elveszti azt; és aki gyűlöli a maga életét e világon, örök életre tartja meg azt.” (János 12, 25; valamint Máté 16, 25 és Lukács 9, 24).

Ha megtanulunk lemondani a jelenléti tudatról, akkor a charis világába jutunk.

Minden igazi emelkedés titka a lemondás.

Az újszövetség jó híre az, hogy aletheia és charis elérhetővé vált az emberiség számára: elközelt a Mennyek országa (János 1, 14 és 17).

A földi, emberi szeretetnek az akadályok és a sötétség tartományában kell megvalósulnia, szemben az isteni, világteremtő szeretettel, amelynek emberi vetülete a „természetes” emberi szeretet, amelyet János az „első szeretetnek” nevez (Jel. 2, 4; 1. Ján. 4, 19). Az emberi szeretetnek éppen a lélek korlátozottságára, elkülönülésére van szüksége, hogy ezeket leküzdve megjelenhessen a földi világban: ez a *többlet*, amely túlrad a múlton, az adott, teremtett világon. Az énből indul ki, és keresztülhúz minden számítást, szembeszáll minden törvénnyel. A szellemi megismerés ugyanebből a forrásból ered és „azáltal, *ami*, szeretetté alakul át”.⁵⁴

Ha a szellem – a megismerés ereje – saját természetének megfelelően mozog a Földön – a nem-megismerésben –, akkor ő a sötétség, a határok, az akadályok világában működő szeretet, amely leküzdí mindezeket. Erre utal Pál, amikor a „rész szerint való” megismerés világaról azt mondja: „Most azért megmarad a hit, remény, szeretet, e három; ezek között pedig legnagyobb a szeretet.” (1. Kor. 13, 13).

A „megmaradó”, a tudatosan és folyamatosan az emberben lakozó, az életet nemcsak felvillanó intuíciók formájában megvilágító szeretet feltétele az aletheia vagy az élő bölcsesség. Ezek tanítják meg a szeretetet a „hogyanra”, és készítik elő a kezdésre való képességet. De a szeretetet nem lehet visszavezetni a bölcsességre, mert mindig új, mindig továbblép. Az Én világában a szeretet a bölcsességnek felel meg. Itt semmilyen más bölcsesség nem érvényes, nem tud harmóniát teremteni, mert nem számol a kezdéssel. A szeretet megérti a kezdést, és ez nem történhet semmilyen múltbeli törvényszerűség alapján, hanem csak magán a kezdésen keresztül. A szeretet már a kezdetben ért, a jövő irányában. A múlt és a jelen világa én-lények tevékenységéből keletkeztek, ezért érvényesek bennük most törvények.

A megtestesült bölcsesség az „alkalmazkodás”. Az utánzással kezdődik. Az élőlény élő szó, élő forma, amely csak élő mivoltára érvényes, nem az ásványisággal kitöltött külső megjelenésre. Az állat „alkalmazkodása” belső érzékenység és mozgékonyosság. Az ember alkalmazkodása szeretet: alkalmazkodás ahhoz, ami még nincs, se fizikai, se élő, se érzékenységbeli formaként – ahhoz, ami még teljes egészében a kezdetben van.

A szó, a beszélgetés alapja a bizalom, a szeretet; hiszen a szavaknak csak a töredékét lehet „elmagyarázni”; a szóba vetett bizalom, az értés akarása nélkül nincs kölcsönös megértés. A szeretet ad szárnyakat a szónak – nélküle nem tud felszárnyalni.

⁵⁴ R. Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriss*, „A világ és az emberiség fejlődésének jelene és jövője” c. fejezet végén. Rudolf Steiner összkiadás, GA 13.

Az egyes ember önmagában nem képez valóságot, az ember léte az Én és a Te között lebegő szóval kezdődik. A Logosz a szóban kapcsolja össze az embereket – minden más csak kísértés vagy átmeneti kapcsolat. Aki máshol keresi az összekapcsolódás lehetőségét, figyelmen kívül hagyja az új parancsolatot.

A szeretet mindenképp előtt idea: világosság a gondolkodásban, intuitíve érthető. A megvalósulás érdekében rá kell ébredni erre az ideára, be kell hatolnia a tudatfölötti akarat mélységeibe, hogy az akaratban váljon ideává, világosabb ideává, mint „ezer Nap”, ezer már megteremtett Nap, olyanná, mint egy új Nap, a teremtés ragyogó új napja. Ez az igazi „ősrobbanás”: a szeretet Napja kitör, és új világot hoz létre.

A szeretet érthetetlen marad a neki megfelelő intuíció nélkül, és ezért kézenfekvő, hogy tagadni kezdjük, ami abban áll, hogy megmagyarázzuk – valami másra vezetjük vissza, sőt kifejezetten az önzőségre. Az indíttatás, hogy a szeretetet valami másból vezessük le, a „nekem jó” elvéből következik. A szeretet intuíciója maga a szeretet: benne mutatkozik meg. A lét feloldódik a szeretet jegyében, mint új intuíció, mint amikor valaki rájön a hegedülés hogyanjának a lényegére – a technikát aztán még lehet csiszolni.⁵⁵

„Ez az ember megváltása: hogy létezik szeretet ezen a világon. És ez a megváltás: hogy a Szó testté lett.”⁵⁶ Aki ezt a létezést egyszer megértette, tudja: nem lehet az embernek más célja, mint Isten országa. Intuíció, hogy szeretet lehetséges, és hogy semmi más nem szükséges.

Ahogy a beszéd emberek közötti valóság – a Logosz –, úgy az emberek egymásért való cselekedetei – és csak az ilyen cselekedetek *emberiek* – is ugyanabból a forrásból származó valóságok. Ha ezt figyelmen kívül hagyjuk, megakadályozzuk, hogy ez a valóság megszülessen, megakadályozzuk a Logosz földi valóságát (Máté 25, 40). Ő a Földön még nem valóság, hanem az élet szintjén, az első Mennyországban.⁵⁷

Ahogy az ember egyes szerveinek hajlamai nem azonosak az egész ember irányultságával, úgy van részleges jellege, saját hajlama az önértésnek. Az önértés a világból, a létből kiragadott ember, akinek „sajátlénye” nincs összekapcsolódva a léttel; az önértés nem az ember igazi lénye.

Ami nem szolgál, az önösség, rész, amelyik az egész helyett akar uralkodni: nem az ember. Ami az emberben nem emberi, nem felel meg a Földnek. Ami nem adja fel magát, az betegség a földi valóságon belül.

Az egyes ember vagy egy emberpár üdve nem lehetséges, csak az emberiség üdve létezik. Ezért nem az egyéni üdv a cél, mint a kereszténység előtti időkben, hanem az Isten országa: az igazi emberi lét, ami „elközelgett”.

Az a körülmény, hogy a Földön szükségünk van anyagi javakra és így a munkamegosztásra, amelyben egymásért dolgozunk, tulajdonképpen már mutatja, hogy a Föld a szeretet-tudat helye. Ez a szeretet nem valami régi képesség; minden, ami megelőzte, csak tanítás volt. Az új szeretetnek nincs hagyománya, nincs szertartása, nincs mitológiája, mert most és mindig újonnan kezdődik. Nem „kiegyensúlyozott”, nem ügyel a viszonzásra, ezért a nemiségre sem. A nemiség ma a régi, velünk született, nem újonnan kezdő szeretet dekadens

⁵⁵ Az 55. lábjegyzet helye hiányzik!!! (ford.)

⁵⁶ F. Ebner: Schriften. Verlag Kösel, 1. kötet, 611. old. (München, 1963)

⁵⁷ Ő a Földön még nem valóság: A mennyei Jeruzsálem még nem szállt le a Földre; ld. 8. fejezetet is.

megnyilatkozása: nem szabadságból van. Átalakítása, emberivé alakítása az ember legnagyobb feladatai közé tartozik.

A szeretet vérkeringése: legyen, hogy legyen.

A világosság vérkeringése: hogy megtapasztalja önmagát.

A múlt vérkeringése: van, mert van. A „miért” örökös körforgás, soha nem jut el a *kezdethez*: hogyan is juthatna – a múltban?

A Föld küldetése, hogy szeretet legyen; legyen, hogy *Föld* legyen. Ez nem helyreállítást, visszavezetést jelent, hanem csakis, hogy az öskezdet lehetségessé váljék. Ami valóban egyéni, sohasem „felújítás”.

A szeretet nem az egyes embernek szól, de az egyes ember sugározza ki; hogy legyen – a létezésért. A szeretet *a* létezés. A lét azt a formát veszi fel, amit az emberi tudatban kap. A megismerő számára a lét: megismerés; a szeretet-tudat számára: szeretet. Az isteni világosság az isteni szeretetből ered: ez a „legyen”. „Legyen világosság” – ez a kezdet. A világosság mindent megvilágít az embernek, azért, hogy észrevegye a világosságot. A világosság észrevétele felébreszti a világosság, az igazság iránti szeretetet; olyan szeretet, amelyik különbözik összes sötét megjelenési formájától. Az igazság iránti szeretet ébreszti fel a szeretetet – az igazság, a másik ember világossága irányában: szeretet, amelyik még nincs ott, hogy „legyen”: Az igazság cselekvése.⁵⁸

A naivitás a szeretet útjában áll: csak kész világot ismer, amely nélküle is ott van, és ezért kizárja az öskezdetet.

Érezni, amit a másik érez – ugyanúgy, ahogy gondolni tudom a gondolatait – érezni, hogy a másik érzi, amit én érzek: a szeretet kisugárzásának ez az eredménye – a felület, a felületi súrlódás érzése, az elválasztottság helyett. Ez a szociális alaptörvény forrása, amely szerint mindenki a többiekért dolgozik. A munkamegosztásban ez már tulajdonképpen adott. Ha megalkuvás nélkül, következesen valósítanánk meg, az lenne a megoldás az emberek, az emberiség problémáira.

Csak az igazság, a megismerés keresése hozhat harmóniát az embernek és az emberiségnek: az igazság és a megismerés szolgálata, amelyben önző lényünk, az ego, semmilyen szerepet sem játszik, azon kívül, hogy le kell győznünk, erejét át kell alakítanunk azzá, ami eredetileg volt: megismerési erővé. Az igazság keresése az egoitás leküzdésére tanít, nem harcban, hanem belátásban, átlátásban. Ez a győzelem nyitja meg az ember teremtő erejét a szeretetre. Az emberiség életének egyetlen lehetősége a szeretetből fakadó cselekvés. Ehhez szükség van az igazság kultuszára: hogy ne az ego, hanem az igazság szerint szeressünk – ez egy és ugyanaz –; mert az ego semmiképpen sem tudja megismerni az igazságot, hiába is közölné vele bárki. Hiszen már rég közöltetett: „Megismeritek az igazságot, és az igazság majd szabadabbá tesz benneteket” – és elvezet majd a szeretetbe: a charis-hoz. Ahol valósággá válik az aletheia, ott tud megjelenni a charis. Az igazság keresése már a szeretet mozdulata: az „én” és „enyém” feladása – „legyen meg a Te akaratod” –: minden olyan gesztus, amelyik nem elvesz, de befogad, amelyik a másik javát keresi, a szeretet mozdulata.

A cselekedeteknek sokféle forrása lehet: származhatnak törvényekből, érdekből, szokásból. Charis azt jelenti, hogy morális intuícióból származnak, vagyis szabadságból: a kegyelem nem jelenti azt, hogy a cselekedetek fölöslegessé válnak.

⁵⁸ „Az igazság cselekvése”: János 3, 21 és 1. Ján. 1, 6 – tulajdonképpen az igazság „csinálása”, teremtése.

Az aletheia a charis-ból ered: ezért kell először az aletheia-t megvalósítanunk, ha el akarunk jutni a charis-hoz. De ez nem jelenti azt, hogy a hétköznapi tudatban ne villanhatna fel a charis kisugárzása. A közönséges, tükrözött gondolkodásra is csakis az aletheia tesz bennünket képessé, a tükrözött tudat számára tudatfölötti, élő gondolkodásban működő aletheia. És az aletheia a charis-ból ered.

Az intuíció, hogy az emberiség jövőjének érdekében valami újra van szükség, és hogy az újnak be kell következnie, már a megvalósítás első lépése. A legnagyobb feladat, hogy továbbadjuk az intuíciót; mert csak így lehet *megvalósítani* – a megvalósítás minden más módja hiú törekvés. Dolgoznunk kell a megvalósításon: részleteiben is ki kell dolgoznunk az egyetlen egy morális intuíciót.

Az új korszak abban állhat, hogy az ember megváltoztatja hozzáállását, és inkább ad, mint vesz. Világossá kell válni számára, hogy aki ad, annak adatik, és mennél inkább ad, annál inkább adatik neki, ha valóban *ad*. Az igazi lét ebből az adásból áll. Ez a hierarchiák létformája: átjárás, áthatás a tudat világosságában – az aletheia-ban – és adás, önmaguk adása, feláldozása. Aki ad, valójában nem adhat mást, mint önmagát. Ehhez azonban *léteznie* kell, be kell lépnie a létbe, az aletheia-ba, az igazságba. Ha egy hierarchikus lény nem ad, nem adja magát oda *teljesen*, akkor létintenzitása csökken – „visszamarad” – mennél többet akar magának megtartani, annál inkább. Egyre jobban függőségbe kerül a világtól, amelyiktől kapni akar, hasonlóan az emberhez. A teremtés az, ha valaki odaadja önmagát. A vezetettség és megajándékozottság korszaka lecseng; az embernek önmagából kell létezését táplálnia. Ez csak úgy lehetséges, ha az ember *elkezdi* visszaadni a *többletet*, a „fölösleget”, amit az istenség, mint saját fölöslegét nekiadott. Az új parancsolat ezért nem egyszerűen egy lehetőség a sok közül, hanem a lét megkerülhetetlen előfeltétele. A teremtés hetedik napjának végét járjuk – a napét, amelyen megpihent, „minden munkájától megszűnnek” az Úr. És most az ember van soron a teremtésben – vagy a világ, az emberek világa véget ér. Mert ha a teremtő nyugszik, a világ nem tud fennmaradni.

Két gyógyulás vár az emberiségre: a gyógyulás a megismerési naivitásból: az aletheia, – és a gyógyulás az egoizmusból: a charis. A Logosz léte növekedés és túláradás. A teremtés a Logosz túláradása. „Törekedjete a nagyobb szellemi képességekre. És mutatok nektek még egy utat, a többlet alapján.”⁵⁹ (1. Kor. 12, 31). Ezután következik a szeretetről szóló fejezet (1. Kor. 13).

⁵⁹ Többlet, fölösleg: a „*hyperbole*“ kifejezés egyebek között „többletet, fölösleget” jelent. Luther (és hasonlóan Károli) fordításában: „És ezenfelül még egy kiváltképpen való utat mutatok nektek” homályban marad a szeretet-idea lényege, és ezért ennek a görög kifejezésnek a jelentése is.

11. János

A világ – a megmaradási törvények világa – lezártágát áttörte a charis és az aletheia: elközlelt a mennyek országa. Mert a charis és az aletheia maga a mennyek országa. A mennybe vezető kapu megnyílt, és ezt János, a szeretett tanítvány közvetíti felénk. Írásaiban, írásain keresztül ő „marad”, aki ráébreszt bennünket az őскеzdeés képességére az emberi szívben. Az első ember, akiben egy és ugyanaz volt a vallásos tapasztalás és a megismerés, az imádás és a tudatos felismerés.

A múlt valóságát ki kell egészíteni az aletheia révén: nemcsak a megismerés múltját, eredményeit kell a valósághoz hozzászámolni, hanem a megismerést magát, jelenét is. A „tények és dolgok világát” magába szívja, feloldja ez a hatalmasabb valóság, amelyből származik, amelyből „kiesett”; és valódi lényegét a jelenlétre való törekvésben ismerjük fel.

A jelen, az élet valóságát ki kell egészíteni a charis révén: nemcsak a megismerés tartozik a valósághoz, hanem a charis is: a többlet megteremtése a semmiből. Ez a leghatalmasabb valóság, ami még csak csírájában létezik: a jövő valósága. Az élet és a megismerés világát magába szívja, feloldja ez a hatalmasabb valóság, amelyből származik, és felismerjük: a moralitás az eredeti valóság, a teremtés princípiuma. A moralitás a teremtési tett, amely magába foglalja a megismerést is. A moralitás nem adalék a valósághoz, vagy valamiféle címke, hanem ő az eredet: a szeretet a még nem létező iránt – hogy legyen. „Morális intuíciók” többletéből, „fölöslegéből” élünk, körülöttünk minden, és mi magunk is korábbi őскеzdetek, szeretetből fakadó teremtések eredményei vagyunk. Jánost mindig is a szeretet hirdetőjeként ismerték fel, noha kevesen érezték meg, hogy miféle szeretet apostolává lett. Így jelenik meg Dante Isteni Színjátékában, mint a „szeretet vallatója”, „Krisztus sasa” aki a költő szeretetét vizsgálja (Paradicsom, 26. ének*). Az evangélisták közül János a legszemélyesebb, evangéliumában is. Rajta kívül csak Lukács beszél saját magáról, mint szerzőről, az első négy versben; jellegzetes módon hivatkozik azokra is, „akik kezdettől fogva – *ap'arches* – szemtanúi és szolgálói voltak az ígének”. A másik két szinoptikus semmit sem mond saját magáról. A negyedik evangéliumban hét olyan hely található, amelyekben a szerző személyesen szólal meg, ebből kettő a prólógusban, és a harmadik közvetlenül utána (János 1, 16). Ezekben a helyeken mindig többes szám áll: „és felütötte a sátrát *bennünk*, és megláttuk kisugárzását” (János 1, 14); „És az ő teljességéből – *pleroma*-jából – vettünk mindnyájan kegyelmet, kegyelemért.” (János 1, 16). A prólógus a lét legmagasabb fokán kezdődik, és „bennünk” végződik: János így összeköti magát és a szövegbe elmélyülő olvasót a létnek ezzel a fokával, az őскеzdettel – az *arche*-vel. Összeköti az őскеzdetet önmagával és a Szó közösségével is, amelynek nevében „bennünket” és „vettünk mindnyájan” mond. Egy indirekt hivatkozást találunk a keresztre feszítés ábrázolásakor, amikor vér és víz folyik a Logosz-hordozó testéből, miután egy katona dárdájával az oldalába szúrt: „És aki látta, bizonyosságot tett, és igaz – *alethine* – az ő tanúbizonyossága; és ő tudja, hogy igazat mond, hogy ti is higgyetek.” (János 19, 35) – áll, harmadik személyben. A közönséges értelemben nehezen érthető fordulat: „és ő tudja...” utal a magasabb megismerés átélésének bizonyosságára és *módjára*, ami által János az egyetlen tanúja ennek a jelenetnek. Ez olyan történet, amelynek jelentését és jelentőségét csak ő vette észre: hivatkozik rá első levelében (1. Ján. 5, 6); ott következik a bizonyágtevők felsorolása a Mennyben és a Földön; ezért hangsúlyozza a

* „... De mondd, mily más zsinórral érezed te / vonva magad feléje még? beszéld el, / hány foggal mart e szerelem szivedbe?”

Nem volt előlem rejtve oly sötéttel / Krisztus sasának terve, hogy ne lássam, / hova céloz a vallató beszéddel”
Babits Mihály fordítása (ford.)

tanúságot a keresztre feszítésnél. – Az ötödik hely is hasonlóan személytelen a szerző, de személyes az olvasó vonatkozásában: „Ezek pedig azért írtak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.” (János 20, 31). Ez a mondat szinte szószerinti ismétlésben fordul elő az első levélben (1. Ján. 5, 13). – A két utolsó hely, az evangélium utolsó két verse. A szerző fölfedi kilétét, azonosítja magát a „szeretett tanítvánnyal”: „Ez az a tanítvány, aki bizonyúságot tesz ezekről, és aki megírta ezeket, és tudjuk, hogy az ő bizonyúságtétele igaz – *alethes*. De van sok egyéb is, amiket Jézus cselekedett vala, amelyek, ha egyenként megíratnának, azt vélem, hogy maga a világ sem foghatná be a könyveket, amelyeket írnának” (János 21, 24-25). Általánosan elterjedt vélemény, hogy ez a két versszak nem a szerzőtől, hanem barátaitól és tanítványaitól származik, akik művét „kiadták”. Ez a vélemény mindenekelőtt azon alapszik, hogy a szövegrész többes számban van: „tudjuk, hogy az ő bizonyúságtétele igaz”. Már a korábban tárgyalt rész (János 19, 35) is mutatja, hogy a szerző kijelenti martyria-járól, tanúskodásáról, hogy igaz – *alethine*. A többes szám alapján sem szabad elhamarkodottan ítélnünk: egyrészt láttuk már, hogy milyen jelentés áll mögötte; másrészt első levélében is „én” helyett túlnyomórészt „mi” áll, amire még visszatérünk. – A 21,25. versben találunk azonban még egy döntő bizonyítékot arra, hogy János a szerzője a két utolsó versnek: a szerző itt egyes szám első személyben beszél: „azt vélem”; ez az egyetlen hely, ahol ez előfordul. Ez a vers tartalmában megerősíti a János 20,30-as verset, és teljes mértékben következetes: a szerző, miután az előző versben felfedte kilétét, az utolsó versben egyes szám első személyben beszél. Ez jellegzetes módon olyan kijelentés, amelynek *nem* kell magasabb megismerésre támaszkodnia. A többes szám – „tudjuk”, és hasonlók – magasabb szintű megismerésekre utal, amikor például arról van szó, hogy a tanúság az *aletheia*-ból származik, vagy *alethes*, amivel a szerző egy meghatározott megismerési szintre utal.

A kijelentés, hogy tudjuk, ill. tudjátok, „hogy a mi bizonyúságtételünk igaz”, vagyis *aletheia*-ból, az élő, jelenléti megismerésből származik, visszatér a harmadik levélben (3. Ján. 12). Az első levél nagyon jellegzetesen mutatja az egyes és többes szám teljesen következetes és kifejező használatát. Az első, a harmadik, a negyedik és az ötödik rész végig többes szám első személyt használ, kivéve 5, 13-at és egy állítmányt 5, 16-ban. A János 21, 24-ben feltűnő „tudjuk” négyszer fordul elő a levélben (1. Ján 3, 2; 3, 13; 5, 19; 5, 20). A levél kezdete tanúsítja, hogy szerzője a „Logosz szolgája”, csaknem szószerinti hivatkozással az evangélium kezdetére; minden többes szám első személyben áll. Célját is leírja: „Amit hallottunk és láttunk, hirdetjük néktek, hogy néktek is közösségtel legyen velünk, és pedig a mi közösségünk az Atyával és az ő Fiával, a Jézus Krisztussal.” (1. Ján. 1, 3). Mindent a közösségre – *koinonia* – való törekvés jegyében ír. A második részben a „mi” és „mienk” mellett többször is megjelenik az egyes szám első személy (1. Ján. 2, 1[▲]; 12-14; 21 és 26), hasonlóan 1. Ján 5, 13-hoz: „Ezeket írtam néktek”. Az első levél 2, 11-14 verseiből világosan látszik, hogy az „írok nektek”, „írtam nektek” kifejezések nem valamilyen triviális értelemben fordulnak elő, ennek nem is lenne semmi értelme. Az „írni” ige ezekben a levelekben mindig meghatározott indoklással jár együtt (1. Ján 1, 4; 2, 7; 5, 13 stb.): nem egyszerű kommunikációról van szó, hanem egy fajta kommúnióról; felidézi az írás eredeti, szakrális jelentését. Például: „Ezek pedig azért írtak meg, hogy higgyétek, hogy Jézus a Krisztus, az Istennek Fia, és hogy ezt hívén, életetek legyen az ő nevében.” (János 20, 31). Valamint: „Ezeket írtam néktek, akik hisztek az Isten Fiának nevében, hogy tudjátok meg, hogy örök életetek van, és hogy higgyetek az Isten Fiának nevében.” (1. Ján. 5, 13). Nem az a cél, hogy olvasó megtudjon valamit, hanem, hogy higgyen és örök élete legyen. Ezek a fordulatok triviális értelemben érthetetlenek. „Azért írok... írtam..., mert... hogy...”, ezek tulajdonképpen az olvasónak szóló útmutatások, az olvasás „hogyanjára” vonatkoznak: a

▲ „Én fiacskáim, ezeket azért írom néktek, hogy ne vétkezzetek.” (ford.)

közönséges, hétköznapi olvasásból nem születik hit, nem visz el az örök életre. Az olvasónak az írás szintjének megfelelően kell „olvasnia”; az aletheia szintjén való elmélyülésben; vagy úgy kell felvennie az olvasottakat, mint a „charis szavát”. Akkor erők és képességek erednek belőle: fellobban az aletheia és a charis.

A levél harmadik részétől fogva megint minden többes szám első személyben van: a közösség – a charis és az aletheia közössége – fogadja magába az olvasót. Charis és aletheia nem egyéni, hanem az emberiséget átfogó valóságok: az egyes ember általuk merül bele az igazi egyház valóságába, amely éppen ezáltal válik valósággá. Pál levelei és a Zsidókhoz írt levél hasonlóan használják a többes szám első személyt.

Az *Apokalipszis* (Jelenések könyve) végig és kivétel nélkül János mártíriuma, tanúbizonysága: „láttam, hallottam, megfordultam”. Ötször nevezi meg magát a tanú (Jel. 1, 2, és 9; 21, 2; 22, 8), az egész mű hangsúlyozza a kijelentésekhez tartozó szerzőséget és személyes tapasztalást. A szerző a Logosz-lény szolgájának nevezi magát (Jel. 1, 1), aki Szellemben „lett” „az Úrnak napján” Patmosz szigetén, és hallott és látott és felszólítást kapott, hogy írja könyvbe, amit látott: „Én, János... (Jel. 1, 9). Ez a megfogalmazás visszatér a szellemi látomás végén, amikor eléri csúcspontját (Jel. 21, 2) a Mennyei Jeruzsálem megjelenésével, amint a Mennyből leszáll a Földre, és ahol többször elhangzik, hogy ezek a szavak biztosak[♥] és igazak, és a Logosz szolgáinak szólnak. „És én János vagyok az, aki ezeket hallom és látom.[♦]” (Jel. 22, 8). A saját tapasztalás hangsúlyozása, a rá való hivatkozás, Jánost a tanú szerepében mutatják, ami kezdettől fogva a sajátja, jobban, mint az Újszövetség összes többi szerzője esetében: „... Ő pedig elküldvén azt az ő angyala által, megjelenté az ő szolgájának Jánosnak” (Jel. 1, 1); „... amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk” (1. Ján. 1, 1); „És aki látta, bizonyosságot tett...” (János 19, 35); “Ez az a tanítvány, aki bizonyosságot tesz ezekről...” (János 21, 24).

Az Apokalipszis János személyes műve, ő viseli a teljes felelősséget; nincs más tanú a leírtakra. Ez a látomás a jövőről az ember szellemi-lelki lehetőségeire utal, amelyek az emberiség külső történetét is meghatározzák. A tudósítás sötétségekből, harcon és drámai földöntúli-földi történéseken át elvezet az Új Jeruzsálemhez, a világosság-városához: a földi és a mennyei történés összeolvadásához, amelyet a Jelenések könyve elsősorban a mennyei háttér szempontjából ír le. Ez az új benne az Újszövetség többi könyvéhez képest: egy ember – „Én, János” – látja az eszkatológikus, véges idejű emberi történések földöntúli értelmét, amely történés az új Mennyre és új Földre törekszik, a városra, amelyet nem külső Nap világít meg (Jel. 22, 5^{*}).

Ami az apokalipszisben kozmikus-mennyei történés, annak „földi megvalósulásán” dolgozik János a leveleiben, mindenekelőtt a részletes *első levélben*. A levél szerkezete követi a negyedik evangéliumét a szeretet – az emberek egymás iránti szeretete – motívumának hangsúlyozásában és kidolgozásában, ahogy az evangéliumban a charis-szavakban és az új parancsolatban kifejeződik (János 1, 14-17; 13, 34; 15, 12). A „szeretett tanítvány” (János 13, 23; 19, 26; 21, 7, 20 és 24) autentikus ezen a területen.

A levél az őскеzdettel kezdődik, akárcsak az evangélium, a Logossal, az étellel, amely „megjelenik”, „amelyet láttunk és kezeinkkel illettünk”. „És tanúbizonyságot teszünk róla” (1. Ján. 1, 1-3) áll a Keresztelőnek megfelelő helyen (János 1, 6-8). Ezután következik a

♥ Károlinál: „hívek” (ford.)

♦ Károlinál: „hallottam és látám” (ford.)

* “És ott éjszaka nem lesz; és nem lesz szükségük szövétnekre és napvilágra; mert az Úr Isten világosítja meg őket, és országnak örökkön örökké.” (ford.)

világosság és sötétség motívuma (1. Ján. 1, 5-6) és az „igazság cselekvése” (tevése) (1. Ján. 1, 6). Ezután jellemzi a közösség lényegét: „Ha pedig a világosságban járunk, amint ő maga a világosságban van: közösségünk van egymással...” (1. Ján. 1, 7), és megnevezi azokat a feltételeket, amelyek mellett nem lakhat bennünk az igazság – *aletheia* – és a Logosz (1. Ján. 1, 8-10). Ráismerünk a motívumokra, amelyekkel találkoztunk már az evangéliumban.

A levél második részében megtaláljuk az igazi megismerés feltételét és ismertetőjelét: ha a szerint cselekszünk is (1. Ján. 2, 3-4). Aki megtartja az Úr szavait – Logoszait –, abban megnyílik a szeretet: „Erről tudjuk meg, hogy ő benne vagyunk” (1. Ján. 2, 5 és 6). A régi parancsolat is az ő szava, Logosza volt, „kezdettől fogva” (1. Ján. 2, 7). Az új „parancsolat”, ami igaz – *alethes* – „ő benne és ti bennetek”, kimondja, hogy a sötétség „szűnni kezd”, és az igazi világosság – *alethinon* (ld. János 1, 8) – már fénylik (1. Ján. 2, 8). „Az Én-vagyok a világ világossága”, áll az evangéliumban (János 8, 12; 9, 5; 12, 46). Világosság és szeretetlenség nem fér meg együtt (1. Ján. 2, 9-11). Maradni, lakni, *menein* – a Logoszban. A világosság igazság és örök élet (1. Ján. 2, 24-28).

A harmadik rész kezdete utal arra, hogy túljutunk majd egykor az „Isten gyermekei” fokán (1. Ján 3, 1-2; ld. még János 1, 13-14). Az „Isten gyermekei” foka az „igazság cselekvésében” (1. Ján 3, 7-10) áll, de az „igazságosság”, tehát még nem az *aletheia* cselekvése értelmében; aki Istentől született, nem cselekszi a bűnt; aki nem szereti az atyjafiát, nem születhetett Istentől, cselekedeti nem gyökereznek Istenben. Mert a Logosz kezdettől fogva kölcsönös szeretetet jelent (1. Ján 3, 11). A Szó az Őskezdetben így hangzott: legyen világosság. Ez a szó azonban szeretetből fakadt – az őскеzdetből; Jánosnál ezért a világosság és a szeretet ugyanaz a valóság (1. Ján 2, 9-11); és ezért jelenti a másik ember felé irányuló szeretet az életet (1. Ján 3, 14).

A szeretet motívuma egyre jobban kiteljesedik, és a negyedik részben éri el a tetőpontját: „Szeretteim, szeressük egymást: mert a szeretet az Istentől van; és mindaz, aki szeret, az Istentől született, és ismeri az Istent. Aki nem szeret, nem ismerte meg az Istent; mert az Isten szeretet.” (1. Ján. 4, 7-8). A szeretet ősképe az ember számára az Úr, aki életét adta érte (1. Ján. 3, 16), Isten, aki az embereknek ajándékozta Fiát, Logoszá, akinek meg kellett halnia ebben a világban. Csakis ezáltal vált Isten láthatóvá, és csakis azáltal lesz ezután is látható, ha kibontakoztatjuk a szeretetet egymást iránt: „Az Istent soha senki nem látta: Ahogy mi szeretjük egymást, úgy marad – lakik – az Isten bennünk, és lesz az ő szeretete teljessé bennünk” (1. Ján. 4, 12). Ez a János 1, 18-as vers, más megfogalmazásban. A teljes szeretet (1. Ján. 4, 17-18) szüli meg a világ valóságát: az új Földet és Új Mennyet, és kiűzi a félelmet, amely az emberi lény hiányosságát, csonkaságát jelenti, a charis többletével szemben.

Az ötödik rész képet ad a Szellemről: „Aki hisz az Isten Fiában, bizonyágtétele van önmagában. Aki nem hisz az Istennek, hazuggá tette őt; mert nem hitt abban a bizonyágtételben, amellyel bizonyágot tett Isten az ő Fiáról” (1. Ján. 5, 10). A szellem a belső *martyria*, tanúskodás; aki a Logoszt látja, szellem – mert csak szellem fogadhatja be a Szellemet. Az ezeket a szavakat elmélyítő meditáció a következő versben található: „Ezeket írtam néktek, akik hisztek az Isten Fiának nevében, hogy tudjátok meg, hogy örök életetek van, és hogy higgyetek az Isten Fiának nevében” (1. Ján. 5, 13). Ez megerősíti, és biztossá teszi, hogy az „Isten gyermekei vagyunk” a kiinduló pont a helyes kérdéshez „az én nevemben”. Erről a kérésről az áll, hogy teljesítésre talál: „Ámen, mondom néktek, hogy ha ketten közületek egy akaraton lesznek a földön minden dolog fölül*, amit csak kérnek, megadja nékik az én mennyei Atyám” (Máté 18, 19). „Én is mondom néktek: Kérjétek és

* „minden cselekvésükben összecsendenek” (ford.)

megadatik néktek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyitattik néktek. Mert aki kér, mind kap; és aki keres, talál; és a zörgetőnek megnyitattik. Melyik atya pedig az közületek, a kitől a fia kenyeret kér, és ő talán követ ad néki?... Ha azért ti gonosz létetekre tudtok a ti fiaitoknak jó ajándékokat adni, mennyivel inkább ad a ti mennyei Atyátok Szent Lelket azoknak, akik tőle kérik” (Lukács 11, 9-13). „És akármit kértek majd az én nevemben, megcselekszem azt...” (János 14, 13; 15, 7; 16, 23-26; 1. Ján. 3, 22-24; 5, 14-15; Jak. 1, 5-6 és 17).

Mit kér az ember? A Szent Szellemet – hiszen másra nincs szüksége. De ezt biztosan megkapja, ha kérni tudja: maga a kérés már a Szellem inspirációja. És akinek megadatik ez a Szellem, az a jelenlétben él – az *aletheia pneuma*-jában –; számára felbomlott a világ szövete, és újrászövi, a Szellem szerint, a szeretet, a charis intuíciója szerint.

A kiindulópontot, az *aletheia*-t, az élet igazságában való maradást vagy lakást meg kell tartani. És ez azt jelenti, hogy tartózkodni kell a bálványimádás minden formájától (1. Ján. 5, 21), és mindenekelőtt mindentől, ami nem „beszél”; mert az immár Logoszra képes ember csak a Logoszon keresztül találhatja meg, ami méltó az imádatra.

A levélben négyszer van szó a *teljes*, vagy *tökéletes* szeretetről: „Aki pedig megtartja az ő beszédét, abban valósággal teljessé lett az Isten szeretete” (1. Ján. 2, 5); „Ha szeretjük egymást, az Isten bennünk marad, és az ő szeretete teljessé lett bennünk” (1. Ján. 4, 12); „Azzal lesz teljessé a szeretet közöttünk, hogy bizodaljunk van az ítélet napjához” (1. Ján. 4, 17); „A szeretetben nincsen félelem; sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem csonkítással jár: aki pedig fél, nem lett teljessé a szeretetben.” (1. Ján. 4, 18). A *teleios* – teljesség – kifejezés a charis lényegi jellegzetességeihez tartozik. A hegyi beszéd végén, a többlet, a fölösleg adományainak felsorolása, a feltétel nélküli adás ábrázolása után ez áll: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Máté 5, 48). A gazdag ifjúval való beszélgetés végén ez áll: „Még egy fogyatkozás van benned...” (Lukács 18, 22). Máténál: „Ha tökéletes akarsz lenni...” (Máté 19, 21). A fogyatkozást, a *hiányt*, *ajándékozással* lehet jóvátenni: a gazdag ifjúnak el kellene ajándékoznia egész vagyonát. Pál azt mondja a szeretetről: „De mikor eljő a teljesség, a rész szerint való eltöröltetik.” (1. Kor. 13, 10). „Mindezeknek fölébe pedig öltözzétek föl a szeretetet, mint amely a tökéletességnek összetartó kötele.” (Kol. 3, 14). A tökéletes, teljes valóságról van szó, amihez hozzátartozik a charis, a semmiből való továbbteremtés, vagy másképp: a szeretet, amely teremteni tud – csak akkor szeretet. A teremtő, továbbvivő erő képe a növény, amely sok gyümölcsöt terem: „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők: Aki én bennem marad, én pedig ő benne, az terem sok gyümölcsöt: mert nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” (János 15, 5).

János első levele az egyetlen hely az Újszövetségben, ahol a „szeretni” ige tárgy nélkül fordul elő, mint kategorikus realitás (1. Ján. 3, 18; 4, 7 és 8). A János evangélium jellegzetessége, hogy – ellentétben a többi evangéliummal – nem tartalmaz példázatokban való beszédet. Az ebbe az irányba mutató két kezdemény – a jó pásztor (János 10, 1-30) és az igazi szőlőtő (János 15, 1-8) hamar a Logosz-lényre vonatkozó leírásnak bizonyul: „Én vagyok a jó pásztor ... Én vagyok az igazi szőlőtő”. Példázatokban való prédikáció helyett példázat jellegű cselekedetek fordulnak elő: a lábmosás (János 13, 1-20), a Földre való írás (János 8, 8), az átváltoztatás a menyegzőn (János 2, 1-11), talán idetartozik a vakon született ember meggyógyítása is (János 9). De a mindenekelőtt a megismerés, a magasabb tudás nyelvén szól. A prólógus, a beszélgetés Nikodémussal és a számáriai asszonnyal, a zsidókhöz intézett beszédek az 5, 6, 7, 8, 10 és 12. fejezetben, és a tanítványoknak szóló beszédek is a 13, 14, 15 és 16. fejezetben, valamint az ima az Atyához a 17. fejezetben, mind ezen a nyelven íródott.

János a legközvetlenebb kijelentéseket teszi a Logoszról, a Fiúról, az Atyáról és a Szellemről, akárcsak az emberiséget érintő kérdésekről. A szöveg sok helyütt a Logoszról szóló, Hérakleitosz óta különböző hagyományokban továbbélő tanítás továbbfejlesztésének tűnik. Nem mintha János valamilyen hagyományra támaszkodott volna; erre nem volt szüksége, mert a Logosz-lénnyel való közvetlen érintkezése, intuícióra való képessége révén mindent tudhatott erről a tanításról.

Mind az evangélium, mind a levél világosan mutatja János egyedülálló „összetételét”: egy benne a vallásos tapasztalás – a lét és megismerés forrásának imádata – a vallásos tapasztalás örök „tárgyának” megismerésével.⁶⁰ Ez az egység csak rövid ideig élt a következő századokban, és a vallási és a megismerési élet máig külön utakat jár. János tapasztalásának egyedülálló mivolta föld-közelségéből fakad: a legmagasabb szintű szellemi átélés ellenére is törődik a Földdel, a Föld jövőjével, az emberiség földi sorsával. Ez az értelme apokalipszisének, az aletheia-ról és charis-ról – az aletheia-n keresztül a szeretethez vezető útról – szóló tanításának. Így lesz az Új Szeretet apostola: az új Ég és új Föld az emberek szeretetre való képességéből, a charis-ból hajt ki. És ahol ezt a valóságot írja le, ott a Logosz-lény szava áll: *lett, meglett* (Jel. 21, 6). Valami földi-kozmikus valósággá *lett*, ami nem *volt* öröktől fogva: *új ég és új föld* „mert az első ég és az első föld elmúlt vala” (Jel. 21, 1). Láttuk a negyedik fejezetben, hogy mennyire hangsúlyozza János, hogy Jézus a Krisztus (1. Ján. 2, 22; 4, 2-3 és 15; 5, 5), hogy így a kozmosz Logosza emberi testben lakott, amelyben keresztülment a halálon, és amelyben feltámadt. Amikor Lázár már a Földben, az ásványi elemekben feküdt, és a Logosz-lény szava visszahívta belőle, akkor mélyreható változás történt ezzel az istenség számára addig idegen elemmel azáltal, hogy a Logosz-hordozó befogadta lényébe: „és a Logosz testté lett”. Ez egyrészt az ásványiság megváltásának kezdete – *archéja* –; de másrészt az intellektus megváltása is. Az ember intellektusa nagyon is az ásványiságon alapszik: a tükrözött tudat úgy működik, hogy az agyban fizikai-ásványi folyamatok kísérik a tudati folyamatokat. Az élő szubjektum örök jelenlétéből néz az intellektust képező múlt tudatra vagy halott tudati tartalomra, de úgy, hogy közben megfélekedezik magáról – ez a felejtés, a *Léthe*. A tudat folyamatossága állandóan megszakad, mindig, minden elhal a tudatban, és nem éljük át az átmenetet élőből a halottba: ez a halál. Az ásvány a végső állapot, ő állítja meg, juttatja nyugvópontra a nem tapasztalt folyamatot. A kereszténység előtti tudat számára az ásvány áthatolhatatlan, a magasabb megismerésre törekvő szellemi irányzatok megkerülik – a megismerés az ásványi-fizikai testen kívül történik. A Keresztelő által megvalósított köztes lépés, a vízzel való keresztelés után következik a tűzzel és Szellemmel való keresztelés, amely összekapcsolja a magasabb megismerést a fizikai-ásványi test áthatolásával és átváltoztatásával, amely éppen ezáltal válik lehetségessé. Az emberi létért folyik a küzdelem: Átjárhatja-e „fönről” a magasabb princípium a testet úgy, hogy a test – és ezzel a Föld is – a Szellem képévé és kifejeződésévé váljék? Vagy végül is idegenek maradnak egymásnak a szellem és a test? Az ember két ellensége meg akarja akadályozni ezt az áthatást. A múlt világ ura a földi világ teljes megdermesztésére törekszik; az egoitás szelleme, a tökéletlen önfeláldozásból „visszamaradt” szellem el akarja ragadni az emberi lelket a földi világtól, úgy, hogy megtartsa egoizmusát, és így váljon részévé és gyarapítójává annak a különleges lelki-szellemi világnak, amely ennek a szellemnek a sajátosságait tükrözi.

Az emberi alakot magukra öltő görög istenek alapjában véve tapogatózó kísérletek annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy az isteni, a magasabb princípium valóban emberré válhat-e. Erre a kozmikus sorskérdésre válaszol az „... és a Logosz testté lett”, és az, ami a

⁶⁰ Az eddigiekben azt igyekeztünk különböző szempontokból megvilágítani, hogy milyen módon ismerte meg János a Logosz és a világ lényét és lényegét.

sírba tétel után történik: a Földet áthatja a Logosz, aki által teremtett minden, kivéve az ásványiségben rejtőző halottságot: „visitabis interiora Terrae ♦” (Tabula Smaragdina *⁶¹).

Ez hívja létre a Föld fényét, azt, hogy a Föld Nappá kezd válni: ez a fény az emberi megismerés világossága, amivel képes áthatni az ásványi elemet, először, kezdetleges formában, a természettudományban. Ennek a világosságnak növekednie kell, hogy az ember Nap-lénnyé váljék, kigyúljon belső Napja: ezáltal válik a Föld Nappá.

Az ásványra szükség van, hogy létrejöhessen az emberi intellektus. Az intellektusra szükség van, hogy az ember öntudatra ébredjen. Az öntudatra szükség van, hogy megkülönböztesse magát a halottságtól. A halottságtól való megkülönböztetés az öntudat első lépése az újraélesztéshez. A tudat belépése az élet szintjére az előjáték ahhoz, hogy kihajtsa a charis, a Föld célja, az emberi szeretet a Földön, amihez szükség van az összes akadályra.

Az Újszövetségben János adja a legmélyrehatóbb tanítást a transsubstantiatio-ról ♦. Az ő evangéliuma az egyetlen, amely leír egy anyagi átváltozást – a Kánai menyegzőben –; az úrvacsora titkáról nem az utolsó vacsora leírásánál (János 13), hanem a 6. fejezetben beszél részletesen (János 6, 35-38), míg a 13. fejezet főmotívuma a lábmosás és az új parancsolat.

János a jövő – nem pusztán időbeli értelemben – alakítója, nemcsak a Jelenések könyvében, hanem evangéliumában és leveleiben is. „Az igazság cselekvése” vagy tevése (János 3, 21; 1. Ján. 1, 6) nem az adott világra, hanem a „legyen” világára vonatkozik. Ugyanez áll arra, hogy „megpecsételte, hogy az Isten igaz” (János 3, 33) vagy, hogy „... hazuggá tesszük őt [Istent]” (1. Ján. 1, 10; 5, 10).

Előző korokban az istenek vagy követek feladata volt az ember, az emberiség jövőjét előkészíteni. Jánosban megjelenik az ember, aki átveszi ezt a feladatot az istenektől, Isten Fiának a kezéből: „Ha akarom, hogy ő – János – megmaradjon, amíg eljövök, mi közöd hozzá?” (János 21, 22). Ennek a körülménynek abban áll a különleges jelentősége, hogy az immár nagykorúvá vált embernek magának kell kezébe vennie jövőjét, és hogy János ezt az addig isteni feladatot lehozza az emberhez. Ezért hangsúlyozza annyira, hogy tanúbizonysága igaz, mert magasabb megismerésből származik. Az apokalipszis mintegy megnyit egy kaput, a jövő kapuját: „Ezek után látám, és íme egy megnyílt ajtó vala a mennyben...” (Jel. 4, 1).

A két János, a Keresztelő és az Evangélista – gyakran ábrázolják őket együtt – titokzatos kapcsolatban állnak egymással. A Keresztelő meghirdeti a mennyek országának közeledését: „Térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa” (Máté 3, 2). Ő maga azonban nem megy be a mennyek országába: „aki legkisebb a mennyeknek országában, nagyobb nálánál” (Máté 11, 11); nem ő a világosság (János 1, 8). Az, hogy a mennyek országa közel van, azt jelenti, hogy a szellem, a megismerés világi, amelyek korábban csak ekstázisban voltak elérhetőek, amelyben kiemelték az emberi lelket az egyre erőteljesebben fejlődő énnel való áthatottságból, most közel kerültek az énnel: Az emberek a hétköznapi énből kiindulva, azon túlnöve tapasztalhatják.⁶² *Metanoie* – térjete meg, vagy pontosabban, változtassátok meg „értelmeiket”, szellemi hozzáállásokat, mert ezentúl másképp tapasztalhatjátok a szellemi

♦ A Föld belsejét kell fölkeresni - Paracelsus (ford.)

* A hermetikus filozófia „alapokmánya”, amelyet Hermész Triszmegisztosznak tulajdonítanak. (ford.)

⁶¹ Rosarium philosophorum in artis aurifarrare (1953), 2. kötet, 253. old.

♦ Transsubstantiatio: lényegi átváltozás (ford.)

⁶² Rudolf Steiner: „Das Ereignis der Christus-Erscheinung in der ätherischen Welt“ (16 előadás, 1910-ben, különböző városokban. Rudolf Steiner összküladás, GA 118, Karlsruhe, 1910.01.25 (Dornach 1965).

világot. A Logosz-lény működése megváltozik Keresztelő János elfogatása és lefejezése után (Máté 4, 12-17 és 14, 1-13).

Márknál a tizenkét apostol kiküldésének leírását drámai erővel szakítja meg a Keresztelő sorsának elmondása (Márk 6, 7-29), hogy azután a következőképpen folytatódjék: „És az apostolok összegyülekezének Jézushoz, és elbeszélnek néki mindent, azt is, amiket cselekedtek, azt is, amiket tanítottak vala” (Márk 6, 30). Mindez arra utal, hogy a Keresztelőben működő erők átszálltak a tanítványokra. És különösen János evangélista áll vele rendkívüli kapcsolatban. Ahogy a Keresztelő a rák jegyének leszálló ágához tartozik: „Annak növekednie kell, nékem pedig alább szállanom” (János 3, 30), úgy képviseli az evangélista a felszálló ágat. A Keresztelő a múlt, az evangélista jövő képviselője. A Keresztelő sorsszerűen „lesz”, „áll elő” (János 1, 6; Márk 1, 4), a másik János az akkori emberi életből kiinduló belső fejlődés által válik evangélistává. Számos közös motívumban osztoznak: ilyen a vőlegény motívuma (János 3, 29; Jel. 18, 23), amihez az apokalipszis Jánosánál a menyasszony motívuma is társul (Jel. 21, 2; 22, 14). A Keresztelő számára a vőlegény szimbólum, ő maga barátként áll mellette, aki látja az eseményeket; az apokalipszis írójának azt a kozmikus lényt jelenti, aki egyesül az emberiséggel, a menyasszonnyal. Ezek a motívumok csak a megadott helyeken fordulnak elő – eltekintve a kánaai menyegzőtől. A másik közös motívum az „Isten báránya” (János 1, 29 és 36; a Jelenések könyvében több helyütt is ez a fő motívum). A Keresztelő látja a bárányt, aki felszámolja az emberi bűnök következményeit. Az apokalipszis írója benne látja a Logosz-lényt, mint az emberiség példaképét és elővédjét a bölcsességben és a gonoszság leküzdésében. Ez a bárány motívum csak Jánosnál fordul elő az Újszövetségben.

A két János közötti számos különbség ellenpólus jellegű. A Keresztelő egy beavatást, iniciációt, kezdet-bölcsességet tanít; beszédei a paradicsomi *kert* motívumait tartalmazzák: fa, gyümölcs, kígyó. Az evangélista a bölcsesség beteljesedése – *teleiotea* – irányába mutat, és az apokalipszisben egy *várost* hirdet meg, mint a megváltott emberiség jelképét.

A Keresztelő a sivatagi magány remetéje, az anyagiság idegen számára, ruházata és tápláléka, mint Illés prófétáé (Máté 3, 4; 2. Kir. 1, 8); az evangélista a transzsubstantiatio-ról tanít (Kána), az igazi kenyérről, igazi italról és igazi szőlőtőről beszél. A Keresztelő meghal, a szeretett tanítvány „megmarad”. Az egyik fiatalon hal meg, a másik aggastyánként; az egyik eleme a víz, a másik öregkorában szilárd talajon, Patmosz szigetén tapasztalja nagy jelenését. Az egyik egy olyan nő – Heródiás – által hal meg, aki szöges ellentéte a tiszta női princípiumnak, Sophia-nak, „Jézus anyjának”. Sophia a Logossal összehasonlítva a régebbi princípium, amely az emberi tudatban megjelenve előkészíti a Logosz ideáját⁶³; a szív bölcsességének eleme, amelyből kiárad a Logosz világosabb és tudatosabb eleme; vagy modern értelmezésben, a megtisztított és felkészített emberi lélek, amely képes elfogadni és befogadni a Világzellemet⁶⁴. A szeretett tanítványt ezzel az elemmel kapcsolja össze halála előtt a kereszt alatt a Logosz-lény: „Azután monda a tanítványnak: Ímhol a te anyád! És ettől az órától magához fogadá (befogadta „saját-lényébe”) azt az a tanítvány.” Így áll egymás mellett a két *tanú*, mély rokonságban és ellenpólusként.

A János-nap az év közepén áll, mintegy az év leghosszabb napjaként. Dante Paradicsomában a szentek elhelyezkedése a fehér rózsában megadja a Keresztelőnek, amit nem érhetett el – a kapcsolatot Jézus anyjához. Oly módon, hogy Isten anyja a legmagasabb szinten foglalja el helyét a rózsában, a Keresztelő pedig a kör túlsó oldalán, szintén a legmagasabb szinten

⁶³ Vö. Wilhelm Kelber: Die Logoslehre. Különböző helyeken. (Stuttgart 1976).

⁶⁴ Rudolf Steiner: Das Johannes-Evangelium (12 előadás Hamburgban, 1908-ban), Rudolf Steiner összkiadás, GA 103, 12. előadás (Dornach, 1975)

helyezkedik el: a legtávolabb tőle, de szemben vele, örök kontemplációban szemlélve őt[♦]. Így áll egymással szemben az év körforgásában a János-nap és a Karácsony, a szülő emberi lélek ünnepe.

[♦] “S amint itt élő szent sövényt csinálnak / Miasszonyunké s az alábbi székek, / melytől a lelkek így két részre válnak: / akként *átellent* a remeteséget / s mártírhalált türt nagy János, ki aztán / vágy Poklában két hosszú évig égett;” (Babits Mihály fordítása) (ford.)

12. A Logoszról szóló tanítás és a szellemtudomány

„Kezdetben volt a Logosz”. Ha a hétköznapi tudati szokásait egyszer leküzdöttük, akkor ez a mondat egyszerű és természetes igazságnak tűnik, minden igazság kezdetének. Mert egy Éntudat legelső saját mocconatában is ott van már a Logosz, mint egyszülött és elsősülött, és vele a teremtő tudat két másik valósága: *charis* és *aletheia*. Utóbbi, mint a rejtett megismerésének képessége, előbbi, mint a teremtő szeretet képessége. És azzal, hogy ezt egy ember megértette és leírta, az egész *emberiség* számára elközelt a mennyek országa: az emberek, hétköznapi tudatukból kiindulva, fokozatosan felemelkedhetnek az *aletheia* és a *charis* szintjére; mert ezeknek a realitásoknak a fogalmi kifejezése kiindulópont lehet a tükrözött tudat számára az úton, amely magukhoz a realitásokhoz vezet.

Aletheia és *charis* a hétköznapi tudathoz legközelebbi két magasabb tudati szintet jelölik. Korábban sem voltak ismeretlenek és neveket is kaptak; de János ad nekik először olyan emberi neveket, amelyek bizonyos mértékben a közönséges tudat számára is hozzáférhetőek, és ezért elérhetőek. Mert az igazságra és rejtetlenségre szüksége van az embernek, ha *emberi* módon akar élni: nem természeti adottságok, törekednie kell rájuk, és éppen ez a törekvés, ez az erőfeszítés tesz emberré. Ugyanígy a *charis*, a „kegyelem” is azt jelenti, hogy „nem természetes”, és ezzel forrására utal, amely a hétköznapi tudat felett van, „felülről való”.[♥] Mindkét idea az emberre vonatkozik – „*aletheia*” és „kegyelem” csak neki szólhatnak.

Aletheia és *charis* tapasztalásokat neveznek meg, nevek, amelyek a megismerő embernek szólnak, és tőle származnak. Az érzékenység, az érzés valóságaira vonatkoztatva a nevük élet és szeretet – *zoe* és *agape*. A menny birodalmi, amelyek nevükben is közel jöttek az emberhez. Közel jöttek, a Logosz tapasztalása, tudatos tapasztalása, a szellem által. János az új tudati korszak inaugurátora, megnyitója és közvetítője, és tudatában van ennek: írásai megtanítják a – megfelelően „olvasó” – embert a bennük leírtak tapasztalására. Krisztus fölkészült tanítványaira kiárad a Szellem a Pünkösdi történetben.

Az, hogy a mennyek országa elközelt, azt jelenti az embernek, hogy lényegében mindent megismerhet, ezzel növekszik Logosza, és az új, földi-emberi szeretettel leküzdheti egoizmusát, önzőségét is. Ezt a szeretetet maga az ember teremti meg, amivel *elkezdődhet*, a különben lecsengőben lévő világ továbbépítése. A világ lecsengése nemcsak arra vonatkozik, hogy kimerülnek a Föld erőforrásai, adományai, hanem arra is, hogy elapad az ember természetes kapcsolata a teremtő világgal, intuícióinak forrásával, az istenek világával. Mostantól érvényes, hogy „... senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam” (János 14, 6). Miután először Isten lehelete hatotta át az embert (1. Móz. 2, 7), a kereszténységben másodszor a Szó járhatja át teljesen. A szó „tartalmi megkétszereződés, vagy legalábbis az kellene, hogy legyen – és mint ilyen, egyszersmind a reflexió előfeltétele. Ezen túlmenően, ismét megkétszereződik, amennyiben az ember nemcsak rendelkezik a szóval, de viszonyba is tud kerülni vele, és a vele való rendelkezés tényével – és szükséges is, hogy ez a viszony létrejöjjön. Ez azt jelenti, hogy nemcsak egyszerűen rendelkezik a tudatát meghatározó szóval, hanem ez meg is kétszereződik a szóhoz fűződő viszonyban. Ez azt is jelenti, hogy tudatára ébredhet annak, hogy a szó a rendelkezésére áll, és ezzel kilép a szóhoz való kötődéséből és belép a szóban való szabadságba. Itt is láthatóvá válik a szó és az öntudat mély összefüggése. Ha az ember sose nyeri el a fent említett viszonyt a szóhoz, akkor számára a szó a lét nem tudatos megnyilvánulása, és így tartalmi megkétszereződés marad. Az ember

[♥] „Minden jó adomány és minden tökéletes ajándék felülről való, és a világosságok Atyjától száll alá, akinél nincs változás, vagy változásnak árnyéka.” Jakab 1, 17. (ford.)

maga pedig, a szellem és a szó irányában való elveszettségében megmarad a szóhoz való kötődésében” (Ebner).⁶⁵

Annak, hogy Isten az emberbe lehelte leheletét* a mindig „improvizált”, csak hangzókból álló ősnyelv felel meg, amely az élő, nem tükrözött tudathoz illik. Az ősnyelv elmúlik, szétesik a sokféle szónyelvre – Bábel tornya♦ –, amelyekben a szavaknak már meghatározott jelentésük van – ezzel vége az improvizációnak. De még mindig áthangzik a szónyelveken keresztül az ősnyelv, a különböző nyelveket beszélő népek még sokáig meg tudják magukat értetni egymással „valahogy”, fordítás és tolmács nélkül.

A kereszténység kétféle következménye, hogy egyrészt az ember szabad lett a szótól; másrészt éppen a szabaddá válás eredményeképpen fokozatosan megnyílik a lehetőség, hogy a szó-nyelv az élő – improvizált – gondolkodás és észlelés kifejező eszközévé válhasson. A szavaknak ugyan sokszorosan hagyományként egymásba ágyazott jelentésük van, mégis különböző összefüggésekbe helyezve, mindig új értelmet nyerhetnek. Ez újra alkalmassá teszi a nyelvet, hogy élő valóságot és a szeretet valóságát fejezze ki.

Az elközelgett mennyek országát két szinten keresztül érheti el az ember: *e* világ legyőzése, vagy „meggyőzése”* – az aletheia-ban – azt jelenti, hogy élő valóságában, keletkezésben és elmúlásban tapasztaljuk a világot; az „igazság cselekvése” – teremtése – a semmiből való teremtést, a szeretett cselekedetét jelenti; belőle fakad a jelenléti valóság megismerése is. Ez a „cselekvés” a jövő valósága, nélküle nem teljes – *teleios* – a világ. Mindkét lépés a „Fiúságtól” függ, ahogy a 6. fejezetben kitértünk rá. Ha nem ismerjük fel a Fiút, vagy elvesz az ember tudatából, akkor elvesz, és nem hajt ki a János által elvetett két valóság-csira sem.

Az evangéliumok, különösen a negyedik evangélium olvasója kifejező képet kap arról, hogy milyen nehézségekbe ütközik annak az ideának és realitásnak a megragadása, amit az „Isten Fia” jelent, aki egyszersmind az ember fia is, az emberiség virága, általa kibontakoztatott esszenciája⁶⁶. Ezért nem érthetetlen, hogy a Fiúság ideája hamar, néhány évszázad alatt elveszett a keresztény egyházban, amelynek ezután nem sok alapja van „kereszténynek” neveznie magát. A Jézus és Krisztus közötti világos különbségtevés, és időleges azonosságuk tudata, amelyet János olyan nyomatékosan hangsúlyoz, már a 4. században lehanyaglott, mert a kozmikus Krisztust, Isten Logoszát vagy arcát, tekintetét nem értették többé. Nem értették már, hogy minden Én-lény „szójellegű”, szóval áthatott, és a világ Logosz jellegű. A régi emberhez, a fiatal emberiséghez „szólt” a világ; a dolgok érzékelésével egyszerre adódott ideájuk is, „kimondták” lényüket, és ezáltal „váltak” ezzé vagy azzá. Ebben a szólásban rejlett a világ – egy világos világ – isteni mivolta, ezért lehetett a dolgokon keresztül keresni és megtalálni az istenséget, amíg csak a sötétség korában, a „Kali Yuga”-ban el nem némult a beszéd, ki nem aludt a világ eredeti világossága. De éppen az elnémulás tudott olyan embereket, mint Ábrahám, a világ egységes alapjára ráébreszteni. Az egység érzéséből hamar kiveszett az élet, absztrakttá lett, ezért *kimondhatatlan*, és néhány kiválasztottól eltekintve megszólíthatatlan az emberek részéről. Egészen addig, amíg az idők fordulópontján néhányaknak, de mindenkire – különösen a szegényekre, betegekre és „bűnösökre” – érvényes módon megjelent a Szó intuíciója, a Logosz. Ez azt jelenti, hogy a dolgok nem „csupán” dolgok, hanem szavak – ideák – és éppen ezáltal dolgok igazán; és azt jelenti, hogy

⁶⁵ F. Ebner: Schriften. Verlag Kösel, 2. kötet, 253. old. (München, 1963)

* „lehellett vala az ő orrába életnek leheletét” (1. Móz. 2, 7). (ford.)

♦ 1. Móz. 11, 1-7. (ford.)

* „meggyőztem a világot” (János 16, 33) (ford.)

⁶⁶ A beszélgetések Nikodémusszal, valamint a farizeusokkal, írástudókkal és főpapokkal jól mutatják, hogy milyen nehézségekbe ütközött Isten Fiának megértése.

az ember immár ebben a világban is megpillanthatja és felismerheti ezt a szót, ezt a „szóvilágosságot”; mert „a Logosz testté lett”.

A Fiú ideájának elvesztése visszaesés – a legjobb esetben a zsidó hagyományokhoz, de időszerűtlen módon –; mert a kereszténység megtette hatását az emberekre, az új képességek *itt vannak*, anélkül, hogy az ember megfelelő módon használná őket: ezért így emberellenes erők használják őket az ember, az ember és a Föld célja ellenében. A lehetőség – *aletheia* és *charis* – két tudati megbetegedéssé alakul át: agnoszticizmus *gnosis*, determinizmus szeretet helyett.

Az agnoszticizmus sokféle alakban jelenik meg; a közös alap bennük a meggyőződés, hogy a világ szó, idea nélküli, nem „szójellegű”. A fogalmak, a szavak csak az embernek és az ember által léteznek, amelyeket hozzáfűz a nélküle is létező valóságához. A megismerés nem valóság; így csak nominális lehet. Ezért lehet a megismerhetetlenről beszélni; általában, vagy egyes konkrét realitások megismerhetetlenségéről – variációk egy témára, miszerint megismerés nincs, illetve nem valóságos folyamat. Hogy a megismerhetlent isteni világnak, vagy a megismeréstől független anyagi valóságnak képzeli valaki, nem igazán lényeges különbség. Ezért a középkori tanítás az igazság kinyilatkoztatásának megismerhetetlenségéről a mai megismerési naivitás előfutára. Mert honnan tud az ember a kinyilatkoztatásról, ha nem ismerheti meg? *Kinek* szól a kinyilatkoztatás? És *ki* látja az anyagi világot, amelyről az ember látszólag olyan fontosat tud mondani? Noha gyakran úgy tűnik, mintha a materializmus nem lenne agnosztikus, a megismerés számára értelemszerűen nominális; mert az ideáknak és fogalmaknak nincs lényegi létük. A nominalizmus – az a nézet, hogy a szónak, az ideának semmi köze a lényeghez – természetes következménye annak, hogy az emberiség rövid felvillanás után elvesztette a Logosz-idea intuícióját. Elvesztette azt, akitől a kinyilatkoztatás ered, vagy mai nyelven szólva: a megismerés ideáját. A Fiú elveszti saját jellegét, lényegét tekintve nem különböztethető meg többé az Atyától; másrészt a Logosz kozmikus alakja a Názáreti egyszerű lényévé válik. És mivel a Fiú elveszett, az sem csoda, hogy 869-ben az ember önálló szellemiségének – a Logosz megpillantására való képességének – tagadása is a dogma szintjére emelkedik: ezzel nyitva áll az út az ember elembertelenedéséhez. A kereszténység már Mohamed előtt nagyrészt „mohamedán” lett, mert már nem ismerte a Fiút. „Allahnak nincs fia” – ez a Korán egyik legfontosabb, központi hittétele. Allah megközelíthetetlen, megismerhetetlen, nem emberbarát Isten, az ember és az emberiség semmit sem jelentenek számára; világa az ember nélkül is teljes. Ha akarja, tévútra vezeti az embert – aki tehetetlen ezzel a vezetéssel szemben –, és aztán megbünteti érte. Az emberi megismerés a Korán szerint ugyanolyan értéktelen, mint az empirikus Bacon szerint: az ember feladata, hogy a dolgok és jelenségek megfigyelésére korlátozza magát. Mintha lehetne anélkül megfigyelni, hogy már előre rendelkezésünkre álljon egy egész fogalomvilág, amely megmondja, hogy *mit* kell megfigyelni. A természettudomány csak azután jött létre, miután Newton pusztán gondolati úton megalkotta fogalomrendszerét: csak utána lehetett tudni, hogy mit akarunk megfigyelni.⁶⁷

A tudat mai megbetegedését nagyon plasztikusan és előremutatóan ábrázolja a 13. századi mohamedán misztikus, Rumi, a következő misztikus történetben: „Valaki kopogott a Szerelme – Isten – ajtaján. Egy hang azt kérdezte belülről: ’Ki van ott?’ ’Én vagyok’ – válaszolta a hívő. A hang erre azt mondta: ’Ebben a házban nincs én és te.’ És az ajtó zárva maradt. A hívő ezek után magányba vonult, böjtölt és imádkozott. Egy év múlva visszatért és ismét bekopogott. A hang ismét megkérdezte: ’Ki van ott?’ És most így válaszolt a hívő: ’Te vagy az’. Ekkor megnyílt az ajtó.” Ezt a történetet akár igaznak és szépnek is találhatnánk a maga misztikus önmegtagadó mivoltában, ha a hívő ’Te vagy az’ válasza magában hordozná

⁶⁷ Newton-hoz ld. a szerző *Die Wahrheit tun* c. könyvében a *Warum Geisteswissenschaft?* c. fejezetet (vö. 2. lábjegyzet).

önmagát is, mint *beszélő* személyt. Azonban az iszlám egész jellege, és ezzel az arab szellemiség befolyása az európai szellemiségre is, ellentmond ennek. Az avërroisták és a skolasztikus gondolkodók vitájára ez a jelleg nyomta rá bélyegét, és a mai szellemi élet is szenved tőle: a gondolkodó csak a gondoltat, a gondolt logikáját látja, de figyelmen kívül hagyja magát a gondolkodás tényét, nem számol magával a gondolkodás folyamatával. Ezért ma minden további nélkül logikusnak érezhetünk egy olyan mondatot, hogy „Én nem vagyok” vagy „Te nem vagy”. Ezt először az arab gondolkodók hozták be Európába. Az avërroisták azt vallották, hogy az egyén intellektusa nem képes megismerni az érzékfelettit; a Szellem más lényegű, mint a tudat, amely gondolja, vagy befogadja; a hétköznapi én semmilyen kapcsolatban sincs az örök énnel; az én a halál után feloldódik az istenségben. Mindezt a hétköznapi én állítja. Kézenfekvő a kérdés: Ha az állítás tartalma igaz, akkor honnan tudhatja az ember, hogyan ismerheti meg? Ezt a kérdést kellett volna feltenniük a skolasztikusoknak. De – a „kétféle igazság” tanától megérintve – még maga Aquinói Tamás sem képes feltenni ezt a kérdést. És a mai tudós sem teszi fel a megfelelő kérdést. „Az ember nem más, mint..., a gondolkodás nem más, mint..., a szellem nem más, mint...” – és utána jön mindaz, ami nem ember, nem gondolkodás, nem szellem. És közben észrevétlen marad, hogy kivétel nélkül az ember, a gondolkodás, a szellem beszél, és *tanúskodik önmaga ellen*. Ez az önmagáról a világ világosságaként tanúskodó Logosz-lény ellenképe. A szellem önmaga ellen vétkezik: ez a Szent Szellem ellen elkövetett bűn, amelyet kívülről nem lehet megbocsátani; *ezt a bűnt csak a már bennünk lakozó, immanens Szellem teheti jóvá*.

A nominalizmus abból indul ki, hogy a gondolkodás azonos a szavakkal, hogy szavak nélkül nincs gondolkodás. E közben észrevétlen marad, hogy a szavak a gondolkodástól és a gondolkodásban nyerik el jelentésüket, rejtve marad, hogy ahhoz, hogy egy szó vonatkozhasson valamire, annak már *annak* kell lennie. Ahhoz, hogy nevet kaphasson, már fogalomnak, ideának kell lennie. Az a hiedelem, hogy bármi is létezhet fogalom nélkül, az a Logosz ellenes vonás, ami az iszlámban is működik. A naivitás a közös tünete az összes olyan tudati megbetegedésnek, amelyekből az a dogma ered, hogy létezhet megismerés nélküli valóság, vagy az a szellemről szóló tanítás, amit nem lehet megismerni.

Naivitás aletheia helyett – ez a kereszténység előtti tudati tartás, amely szerint az ember megismerésével semmit sem fűz hozzá a valósághoz. Ez így is *volt*, amíg nem a *saját* megismerése volt, vagyis egyáltalán nem volt megismerés – ez a fogalom nem létezett –, hanem a világos világ életében való részesezés. Amit a korai ember az észlelésben és egy fajta, a gondolkodás helyett működő inspirációban megkapott, arra ma önállóan kell, kellene törekednie. Megvan benne a képesség, hogy mindent világos öntudatban – kontemplációban – nyerjen el.

A korai ember nem tudott önmagára eszmélni, és nem is volt rá szüksége. Mert nemcsak az idea, a gondolatiság adódott számára az észlelésben és inspirációban, de cselekvéséhez is kapott impulzusokat. A világ, a világ dolgai nem csak annyit jelentettek neki, mint a mai embernek, hanem magukban hordozták még a fogalmukat, azt, amit ma megismerésnek nevezünk, és morális jelleget is hordoztak magukban. Egy természeti tárgy vagy jelenség értelme – ideája, vagy szerepe, funkciója a világ egészében –, amire a mai ember még csak rá se kérdez, éppen az, ami lehetővé teszi, hogy megismerjük, és ami a megismerés lényege, a korábbi ember számára még hozzátartozott a dologhoz. Egyszermind az is, hogy mit akart vele a teremtő istenség az emberre vonatkozóan, vagy mit vár el tőle valamilyen dologgal kapcsolatban.⁶⁸

⁶⁸ A hétköznapi tudat nem tud rákérdezni egy természeti tárgy értelmére, funkciójára, ideájára; nem tud ilyet gondolni. Mi a funkciója egy fának? Vagy a réznek?

A természet beszédének elnémulásával elapadtak az emberi cselekvés impulzusai is. Más forrásokból kezdtek impulzusok áramlani: a papok és uralkodók által közvetített isteni akaratból fakadó impulzusok mellett mozdulni kezdett az önzőség, az egoitás – természetyszerűleg éppen az isteni akarat közvetítőinél; mert ők álltak a legközelebb az én-tudathoz. De egészen a 19. századig, legalább még szégyellte magát az ember az önzőségéért, mert abban eredeti természetének megromlását érezte. Az én-tudatra ébredt ember észrevette, hogy nem emberi forrásokból származó impulzusok irányítják cselekedeteiben, és ezt előre meghatározott sorsnak, predestinációnak vélte. Aki így gondolkodik, meg kellene kérdezni: vélekedésed, hogy az ember predestinált, maga is predestinált? Ha az állításnak egyáltalán igénye van az igazságra, akkor a válasz csak negatív lehet, és ezzel legalábbis a megismerésre vonatkozóan érvényét veszti; akkor azonban általában sem lehet érvényes. Ugyanez a kérdést persze azoknak is fel kellene tenni, akik a determinizmust vallják.

Világos, hogy a determinizmus vagy a predestináció-tan híve kereszténység előtti tartást vesz föl, de a mai ember eszközeivel, én-tudattal. Ez azt jelenti, hogy a determináltság vagy predestináltság megismerésével éppen a determináltságon lép túl, és így ellentmondásba kerül önmagával, és önmaga ellen tanúskodik. A modern ember ehhez az emberképéhez még hozzáfűzi a „természetes” egoitás elvét, és arra „hivatkozik”, hogy az ember alapjában véve egoista, egyházi értelemben „gonosz”. Aki ezt mondja, azt is meg kell kérdezni: honnan veszi észre a gonosz ember, hogy gonosz? Ott is, akkor is önző, ahol, amikor észreveszi?

A megismerési naivitás csak olyan világot tud elképzelni, amely már „kész”, emberi cselekvés nélkül; ebben a világban a moralitásnak nincs helye, mert a cselekvés impulzusai végső soron a „velünk született” önzőségből fakadnak. Az ember ezzel saját aktuális fejlettségi szintjén határozza meg magát: adva van egy bizonyos emberi „természet”, amelyet lényegében nem lehet megváltoztatni. A naivitáshoz és az agnoszticizmushoz hasonlóan, ezek a nézetek is a Logosztól eltávolodott keresztény egyházak szemléletében gyökereznek.

Az embernek azért kellett keresztülmennie az ego tudat, az egoitás szintjén, hogy öntudatra ébredhessen. Már régtől fogva nevelik erre az emberiség vezetői. Ahol csak egyáltalán tanítottak valamit, mindig is hivatkoztak az ember én lényére, a tartalomtól teljesen függetlenül szövegezték az ént, és ezzel az én-tudathoz vezető utakra terelték az emberi tudatot. Mert ahol az ember *beszél* – szavakban kell beszélnie – ott *Én és Te* jelen kell, hogy legyenek, és a beszéd hívta őket létre. Még azoknak a tanításoknak is, amelyek az én feloldására látszanak törekedni, az éntre kell hivatkozniuk és ezzel életre kelteniük. Nem a tanítás tartalma a lényeges, hanem a ténye, az, hogy tanítás legyen – ez mindig is így volt, és ma is így van. „Nincs benned Buddha természet” – vagyis nem él benned szellemiség – válaszolja a Zen mester a tanítványnak, és ezzel közvetve a kérdezőben élő Buddha természetére mutat, megszólítja, és provokálja, hogy megjelenjen. Mert ha valóban nem lenne benne Buddha természet, akkor se kérdés, se válasz, se ilyen, se olyan, nem jöhetne létre mester és tanítvány között.

A kereszténység előtti, és a későbbi korok közötti legnagyobb különbség, hogy amire a kereszténység előtti időben csak egyes kiválasztottak törekedhettek, mára az egész emberiség köztulajdonává vált, vagy hamarosan azzá válik: az igazi Ént való képesség. Lehetőségét tekintve már ma is mindenkinben megvan. Ez a körülmény a demokrácia alapja: a felé való törekvésekben – mint a francia forradalomban – tompán benne él az a sejtés, hogy az emberek tudati lehetőségei közösek. Ennek megfelelően a „tanítások” korszerű formája a tudomány, amelyet elvben minden ember elsajátíthat; mert a tükrözött, hétköznapi tudattal dolgozik, amivel minden mást is teszünk.

A szélsőséges megismerési naivitás és a szorosan hozzátartozó egoitás diadalhadjáratának korában fellép egy tanítás, amely a végtelenbe tágitja a megismerési képesség vélt határait, és megmutatja, hogy a mai ember eljuthat az igaz és a jó intuíciójához. Tudományként határozza meg magát, *szellemtudományként*. Alapítója a dialektikus hétköznapi tudatból kiindulva építi fel ezt az új tudományt. *A szabadság filozófiája* c. könyvében⁶⁹ – legátfogóbb filozófiai művében – *Rudolf Steiner* a gondolkodás vizsgálatából indul ki: a gondolkodás az elsődleges eszköz, amivel az ember minden mást megközelít. Ha az ember megvizsgálja saját gondolkodását, észreveszi, hogy múlt jellegű; mert csak a *gondolt* válik tudatossá, nem maga a gondolkodási folyamat. Az elmúlt gondolkodás azonban nem is válhat tapasztalássá, mert amire tudatossá válik, már „halott”. Ennek a „gondolkodásnak” – tulajdonképpen: a gondoltnak – ezért nem is lehet valóságot tulajdonítani. Valóság, tapasztalás csak jelenléti, csak élő lehet. A halott gondolkodásnak az észleleti világ már kész, zárt valóságként jelenik meg; az ember átalussza a gondolkodás folyamatát, amely a kép létrejöttében működik: így jön létre a naív világkép.

A mai, közönséges tudat azonban továbbfejleszthető abban az irányban, hogy tudatosan átélje saját jelenét: tapasztalássá válhat az élő gondolkodás, amelyből a halott gondolat származik. Ezt a fejlődést *be lehet látni* tiszta, logikus gondolkodással – olyannal, amilyen a matematikában használatos –, és *tapasztalni* lehet megfelelő, viszonylag egyszerű tudati gyakorlatokon keresztül. Először a dialektikus tudat szintjén kell megalkotni a megfelelő fogalmakat, gondolati intuíciókon keresztül, amire minden úgymond „normális” ember képes. Utána rátérhetünk a tudati kísérletekre, és tapasztalásokhoz juthatunk. Eljutunk az élet, az igazság – *aletheia* – tudati szintjére, amelyben a megismerés tudatosan átélt folyamata a realitás: az élet, a világ jelene. A megismerési naivitáson először fogalmilag, és utána a tapasztalásban lépünk túl. Az igazság – a rejtetlenség – abban áll, hogy az ember eljuthat az élő igazsághoz.

Az ember először a tiszta gondolkodás átélésében juthat el az élő valósághoz, vagyis a gondolkodásnak abban a fázisában, amikor jelenléti és élő. Az élő jelenlétet tapasztalni lehet, míg múltjára, a halott gondolatra csak emlékezni lehet. Az élő valóság tapasztalásában eljut az ember a világ szó jellegéhez; mert Logosz-világ, *szól, beszél*. Semmi sem megismerhetetlen. Csak kérdezzük meg magunkat: *mi* az, ami nem megismerhető? A válasz már az első lépés a megismeréshez.

Az élő igazság nem valamilyen állítások „helyessége”, hanem azt jelenti, hogy a rejtett egyre jobban megvilágosodik. A szellemtudomány tudományos pontossággal alapozza meg annak a lehetőségét, hogy az ember megismerhet olyan világokat, amelyek a közönséges, intellektuális megismerés számára zárva maradnak. Nem kevésbé pontosan ábrázolja az utat, amely tudati gyakorlatokon keresztül elvezet ezekhez a világokhoz. A szellemtudomány így a határait kitérítő megismerés tudománya.

Nyilvánvaló, hogy az ember nem szabad és semmi lényegeset nem teremthet hozzá a kész világhoz mindaddig, amíg tudatával egy múlt világban „él”. Felfedezheti képzeteinek múlt jellegét, és ezzel egyszersmind azt is, hogy ő maga, mint a múlt felfedezője, nem tartozhat a felfedezett világhoz, hanem a jelenben él, ha nem is tapasztalja ezt. Ettől fogva megnyílik az út a jelen *megtapasztalásához*.

Ahelyett, hogy követné ezt a lehetőséget, a mai ember inkább azon igyekszik, hogy besorolja magát a felfedezett múlt világba. Felfedezi az ásványiságot, az állatot, a „nem jót”, és azt

⁶⁹ „Die Philosophie der Freiheit. Grundzüge einer modernen Weltanschauung. Seelische Beobachtungsergebnisse nach naturwissenschaftlicher Methode“ (1894). Rudolf Steiner összkiadás, GA 3 (Dornach 1978).

állítja: én magam is ásvány vagyok, állat vagyok, nem jó vagyok, ahelyett, hogy észrevenné, hogy épp mindez nem ő maga, mert ha az lenne, akkor dualisztikus tudatával is nem vehetné észre⁷⁰. Ez ugyanaz a tanúskodás önmagunk ellen, amiről már feljebb is szó volt.

A naív realizmus – minden realizmus naív – kész világában maga az ember is „kész”; nem tud önmagából kiindulva fejlődni, ezért nem is felelős önmagáért, és elveszti legértékesebb kincsét: a lehetőséget, hogy továbbépítse önmagát és a világot. Feladja egyedülálló emberi kiváltságát, hogy nincs „kész”, és nem is készül el soha. Mert az ember nincs, csak fejlődésében, előrehaladásában, és ebben – a jelenlétben – válik emberré, marad ember. A megismerést arra kapta, hogy megvalósítsa önmagát saját tudatának fejlődési útján. Ahhoz, hogy a világot továbbteremthesse, a morális intuíció lehetőségét kapta. Ezt a képességet „A szabadság filozófiája” második része fejti ki; az első rész a megismerési élet gyógyításának szenteli figyelmét.

A megismerést hétköznapi formájában is az élet szintje táplálja. Az intuíciók befogadására való képessége összeköti az embert ezzel a területtel, különben nem tudna megtanulni se beszélni, se gondolkodni, és nem tudná a gondolkodást gyakorolni.

A szellemtudomány legfontosabb kutatási eredménye, hogy a mai ember számára a *morális intuíciók* (a *charis*) területe is hozzáférhetővé válhat, ha eltávolítja előle a saját maga által emelt akadályokat. Ahogy lehetnek gondolati intuíciói – amire, tartalmuktól függetlenül, a tudományok *léte* a bizonyíték – úgy lehetnek intuíciói a jóról is, mindenekelőtt az intuíció, hogy a jó maga valóság, függetlenül attól, hogy milyen a viszonyom, az álláspontom hozzá, hogy *nekem* jó-e. Ennek maga az ember a bizonyítéka: nem vélhetné, hogy az ember természettől fogva gonosz, nem jó, vagy morálisan semleges (amorális), ha nem lenne meg benne a jó vagy a moralitás ideája.

Amit *lelkiismeretnek* nevezünk, az a morális intuícióra való képesség; csak éppen a megegyezései erkölcsi szabályok megbénítják ennek a képességnek, ennek az erőnek a szabad, jelen idejű működését. A morális intuícióra való képesség képletesen szólva olyan lelkiismeret, amely minden helyzetben, minden pillanatban, mindig új intuícióban „mondja” meg, hogy mit cselekedjünk. Alapjában véve csak egyetlen egy morális intuíció létezik: az Új Parancsolat. Nincs konkrét tartalma, „absztrakt”; mert valósága a második mennyben van; a hétköznapi tudat csak az árnyékának az árnyékát tudja megismerni. A morális fantázia hozza le esetenként a Földre ezt az egy intuíciót a magasságából – az absztraktságból –; mert itt minden egyes helyzet megoldása új intuíciót kíván.

A mai ember helyzetében az a tragikus, hogy hallgatólagosan, anélkül, hogy számot adna róla magának, elismeri ugyan egy egységes „megismerési Nap” létét az egész emberiség fölött, a tudomány formájában – párosulva azzal az igénnyel, hogy minden problémára tudományos megoldást találjon –, de cselekedeteihez ez a megismerési forma nem nyújt elég alapot. A tudomány csak azt tudja megmondani, hogy egy *adott* cél hogyan érhető el a legjobban, de a célt nem adja meg. A céljait ma általában a „nekem jó”, az egoitás elve alapján határozza meg az ember. Ezzel tagadja egy általános, „morális Nap” létét, és mindenki a saját érdekei, hajlamai, elképzelései szerint cselekszik, amiből az a jól ismert káosz jön létre, amiben élünk, és a lehető legrosszabb kilátások a jövőnkre nézve. Naív realista tudományával, abban a meggyőződésben, hogy semmi lényegeset nem adhat a világnak, és a saját önző természetén sem tud lényeges változtatásokat elérni, lemondó fatalizmussal várja a világvégét, a

⁷⁰ Dualisztikus tudat: A közönséges tudat szembenáll figyelme tárgyával, a szembenállásban ismeri meg.

lehetséges katasztrófák gazdag választékával. A tudomány megállapításai, ha egyszer elfogadtuk őket, utólag igazolják önmagukat: az ember valóban önző lesz, valóban a gazdasági élet uralma alá hajtja fejét és valóban gonosz állattá lesz. De ennek nem kellene így lennie. Ezek *helyes* diagnózisai a betegségeinknek, de nem jelentenek kívánatos normát az egészséges embernek. A kulcs a kezünkben van: a *charis* intuíciója, vagy mai nyelvünkön: morális intuíció. Ennek az intuíciónak az alapján az emberek megegyezhetnének egymással, hogy mostantól kezdve a szerint akarnak élni. Olyanokból, akik elvesznek, olyanokká válni, akik *adnak*. Az *aletheia* jóvoltából számtalan, eddig előle elzárt világot ismerhetne meg az ember, és a *charis* jóvoltából új világokat teremthetne meg. Mindenekelőtt a szeretet világát, aminek a megteremtésére az ember elhivatott, és amely valóban Földdé tenné a Földet. A szellemtudomány az élet számos területén adott indítást ilyen megoldásokhoz: a pedagógiában, a szociális életre vonatkozóan, a művészetekben és a tudományokban. Ezeket az indítástokat először is teljes mélységében meg kell értenünk, és azután a mai helyzetnek megfelelően továbbfejlesztenünk.

Elvileg minden emberben megvan a képesség, hogy belássa a szellemtudomány – a Jánosi kereszténység mai formája – lényegét; mert hétköznapi tudatában is kapcsolatban áll a megismerési és morális intuícióinak forrásával. Be tudja fogadni az onnan érkező villanásokat, és az ugyancsak a szellemtudomány által megadott iskolázási út segítségével törekedhet arra, hogy „megmaradjon”, „lakozzon” a világosságban. Másképp szólva: a meditációban és a kontemplációban úgy tud az intuíciók forrásaiban *tartózkodni*, hogy közben *tapasztaló marad*. Ezzel utakat hoz létre, amelyeken keresztül az intuíciók eljuthatnak az emberiséghez, és további kutatássá építheti ki ezeket a megismerési módokat.

Amit Jánosnál *aletheia*, azt a szellemtudomány átélt tiszta gondolkodásnak, a tapasztaló tudat szintjéről nézve *manasz*-nak, *szellemi énnék* is nevezi. *Charis*, a morális intuíció a *buddhi*, az *életszellem*.⁷¹

Az emberiség nagy vezetői a szeretet képességéhez akarták elvezetni az embert – minden embert. Ez csak akkor sikerülhet, ha az ember Én-lénnyé válik; ehhez – amint a régi tanítások előre látták – át kell mennie a múlt tudat, az ásványhoz kötött tudat, az önzőség és szeretetlenség sötét korán. A kereszténység megadta az indítást a sötétségből való kilépéshez: a sötétségen – amely már „szünni kezd” (1. Ján. 2, 8) – túl az ember eljut az *aletheia*-hoz és az Új Szeretethez. Az 1900-as századforduló körül, az ellen-impulzus mintegy 1500 éves, csak néhány világító alak, többnyire „eretnekek” által áttört uralma után, megjelenik az indítás a világosság és a szeretet irányában, modern „tudomány” formájában.

Mindig is voltak harcok a világosság impulzusai és egyéb irányok között, amelyeknek mindig fontosabb volt a tanítás *tartalma*, mint maga a tanítás ténye, az, hogy tanítás, törekvés *legyen*. Ezeket az egyéb irányzatokat különösen két vonás jellemzi. Az egyik, hogy konzervatívak, korábbi tudati állapotokhoz akarnak visszatérni – és épp ez az, amit nem lehet elérni, mert mennél jobban törekszik erre valaki, annál jobban távolodik tőle, éppen a *törekvés* miatt, ami a kívánatosnak tűnő tudati állapot számára idegen, ismeretlen volt. A másik jellemző vonás a tudás titokban tartása volt, ami a titkok kiválasztott tudóit hatalmi helyzetbe hozta. Ez az

⁷¹ Aletheia = manasz, szellemi én: charis = buddhi, életszellem. Ld. Rudolf Steiner: „Grundbegriffe der Theosophie” (14 nyilvános előadás, 1904/1905, Berlin), GA 53, 145. old. (Dornach 1957). – „Das christliche Mysterium (31 előadás 1906/1907, különböző városokban), GA 97, 63. old. (Dornach 1968). „Menschheitsentwicklung und Christus-Erkenntnis. Theosophie und Rosenkreuzertum. Das Johannes-Evangelium” (14 előadás, 1907, Kassel, és 8 előadás, 1907, Basel), GA 100, 196. old. (Dornach 1967). Itt a „bölcesség” – atma – kifejezésnek a görög „sophia” felel meg; feltehetőleg a feljegyzés során elkövetett hibáról van szó, mert a sophia kifejezés nem fordul elő Jánosnál, akinek a terminológiájáról szó van.

akkoriban uralkodó arisztokratikus társadalmi formával való visszaélés volt. Az újszövetség éppen ezzel a vonással jellemzi a pogányokat (Máté 20, 25; Márk 10, 42; Lukács 22, 5⁺). A kereszténység ezen a ponton eltér a régi elvektől; mint az első Korintus levél is kimondja: „És ha... minden titkot és minden tudományt ismerek is;... szeretet pedig nincsen én bennem, semmi vagyok.” (1. Kor. 13, 2). Mert ebben az esetben a „tudomány” én-nélküli „hangszer”, amelyen más erők játszanak (1. Kor. 13, 1).

Az összes kereszténység előtti kultúra – kivéve a hébert – elpusztult az előre- és hátramutató irányzatok harcában, a hátramutató erők győzelmével. Mai kultúránk is hasonló sors elszenvédése felé halad. A retrográd irányzatok nyúlványai ma is léteznek, törekednek rejtett tudások titokban tartására és hatalomra, az „Übermensch” álcázott arisztokratizmusával, amely felsőbbrendűnek tartja magát, noha legtöbbször éppen alantas ösztönöket tenyész. Irányzatok, amelyek igénylik, hogy a „tömegek” kiszolgálják őket, anélkül, hogy felelősséget vállalnának értük. Ezek az irányzatok azonban, akármilyen veszélyesek is legyenek, amint a második világháború története mutatja, kevésbé tudják hátráltatni az emberiség jövőjét, mint a náluk sokkal hatalmasabb, általánosan elterjedt materializmus, amely hol nyílt formában lép fel (ahogy pl. a „kommunista” országokban történt, Kelet Európában), hol még csak nem is tudatosan (mint Nyugaton). Legtöbbször ebben szenvednek a hagyományos-spirituális irányzatok is, noha betegségüket észre sem veszik, mert nominálisan spirituálisak, de valójában legalább annyira materialisták, mint a nyílt materializmus – mert a Logoszt nem ismerik fel, nem ébrednek tudatára.

Még sokkal komolyabb veszélyt jelentene a szellemtudomány félreértése: az, hogy a hangsúly a tartalmakra helyeződik, és nem a szellemtudomány által elnyerhető új képességek módszeres kigyakorlására és gyakorlati alkalmazására. Veszélyes a kísértés, hogy a szellemtudomány kutatási eredményeit és a „magasabb” tapasztalásokról szóló híradásokat naivan elsajátítható – eltulajdonítható – „tudásanyagként” fogjuk fel, és ezzel eltorzítsuk. Ebben a naivitásban ugyanaz a tévedés nyilvánul meg, mint a naív realizmusban: önmagában adottnak tekint megfogalmazásokat, szövegeket, anélkül, hogy világossá tenné magának, hogy csak azt jelenthetik, amit tudatunkkal fel tudunk venni, amit valósággá tudunk belőle tenni tudatunkban. Szöveg „önmagában”, értelmezés nélkül nincs. És az egész világ szöveg.

Mivel azonban a tudat előrehaladott megbetegedése a közlések fogalmi, idea-szintű megértését is szinte lehetetlenné teszi, mert alig vagyunk képesek új fogalmak intuitív megalkotására, bekövetkezhet, amitől Rudolf Steiner tartott: elvész a szellemtudomány tudományos jellege, és tartalmi – ráadásul látszólag részben ellentmondó – hittételekké válnak, a szellemtudomány közvetítőjére való hivatkozás talaján. Ha a tükrözött tudat ugyanazzal a gondolkodással gondolja, képzelettel, hogy „arkangyal”, mint azt, hogy „homokkő”, akkor az arkangyal értéke nem „adekvát” – egyébként talán a homokkőé sem – és semmi lényeges nem történt. Talán egészségesebb, ha megmaradunk addig a homokkőnél, amíg be nem tudjuk fogadni az arkangyal ideáját, legalább olyan világosan, mint egy matematikai fogalmat.

Ha a szellemtudomány alapfogalmait nem intuitíven, új ideákra nyitottan alkotjuk meg, akkor nehéz, sőt talán lehetetlen továbbhaladni a szellemi tapasztalások irányában – ez a szellemtudományos ismeretelméletből következik. Ilyen módon szükségszerűen félreértjük a gyakorlás útjának leírását.

⁺ „A pogányokon uralkodnak az ő királyaik, és akiknek azokon hatalmuk van, jóltévőknek hivatnak.” (ford.)

Nem tudásról, nem tartalmakról, hanem *új* képességekről van szó. Első lépésben arról a képességről, hogy új fogalmakat alkossunk a gondolkodási intuíció segítségével. Ehhez ma a legtöbb embernek először megfelelő tudati iskolázásra van szüksége, az intuíciók megalkotásának útjában álló akadályok eltávolítására. A továbbiakban azt kell kidolgoznunk, hogy képessé váljunk új tapasztalásokra, „észlelésekre”, amelyek nélkül a szellemtudomány legfeljebb plauzibilis elmélet marad, amely a megfelelő fogalmak segítségével belátható, és amely a tapasztalat szerint „igazolódik” is. De *tudomány* ettől még nem lesz. Tudományosan nem is képviselhetik olyan személyiségek, akik nem rendelkeznek, a fogalmi rendszeren túlmenően, tapasztalatokkal is arról, amit képviselni szeretnének. A tudományhoz hozzátartozik a képesség és a tapasztalati terület. Egy matematikus sem tud olyan műveletekről vagy olyan műveletek eredményeiről beszámolni, amelyeket nem képes *végrehajtani*.

Ha a szellemtudomány nem válik tudománnyá, akkor csak kivételesen fog olyan emberekhez eljutni, akik a legjobb erőket hordozzák magukban, és a szellemtudomány eltorzított formájában aligha fogják felismerni, hogy mennyire időszerű.

Aki nem ismeri fel a Fiút, nem jut el az Atyához – hanem Allahhoz. Aki nem tudja valóságként tapasztalni a megismerést, nem jut el a szellemtudományhoz – hanem egy képzeletbeli túlvilághoz, amely a hétköznapi képzetvilág mintájára épül fel, és képzetei elfedik a kilátást a szellemi világ elől. Ennek révén az önzőség fog növekedni az emberben, nem a Logosz, és nem fogja elnyerni a szeretet gyümölcseit.⁷²

Bizonyosan nincs ma mindenki abban helyzetben, hogy János evangélista nyomaiba lépjen és időszerű formában az ő útját járja. De mindenki képes felvenni a másik János, a Keresztelő, tartását, és azt mondani magának: Neki, a bennem lakó, és megpillantható Logosz-Szellemnek, növekednie kell, és nekem, az ego-lénynek pedig „alá szállanom”. Nekem kell az utat előkészítenem és egyengetnem annak, aki utánam jön, akinek én, az ego-lény, követő vagyok, aki a világ világossága. Egykor majd tanúskodni fog önmagáról bennem, és tanúbizonyosságom lesz róla magamban. És az intuíció elközeltet világának úgy tudom előkészíteni és egyengetni az útját, hogy eltávolítom a tudat akadályait – magamat, ego mivoltomat. Így fogadhatom majd be az Igaz Ember intuícióját: így találkozhatom a Krisztus-lénnyel az élet világában.

⁷² Vö. az 50. lábjegyzettel.